بسم الله الرحمن الرحيم

كورێ من ... ئەڤەیە پێغەمبەرێ تە

نڤیسین

محمود غریب

وەرگێران

ئدریس غازی

پـــەرتــــــوك: كورێ من ... ئەڤەیە پێغەمبەرێ تە

ڤیسین: محمود غریب

وەرگـێـــــــران: ئدریس غازی

راستڤەكرن: محەمەد عیسا هروری

بەرگ: ئەحمەد بیری

ژمارا سپاردنێ: (2533) سالا (2011)

چــاپـخــانـــە: هاوار - دهوك

تـــیـــــــــــراژ: (1000) دانە

چاپا ئێكێ: 2011

پێشگۆتن

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى، وسلام على النبي المصطفى.

ئەڤ رێزکە نەپەرتۆکەکن ل دۆر ژیاننامـا پێغەمبەری یا پیرۆز، چونکی پەرتوکخانا ژیاننامێ یا زەنگینە ب دەریاییێن خۆ یێن مەزن و نەمایە ب هیڤیا خوناڤەکا کێمڤە.

بەلکی خواندنەکە ل دۆر عەقیدا ئیسلامی، نامیلکا بۆری ((کورێ من، ئەڤەیە عەقیدا تە)) تمام دکەت ئەڤا خواندەڤانان ب رەنگەکێ باش وەرگرتی و سوپاس بۆ خودێ.

من پێکۆل کریە ـ د ڤێ نامیلکێدا ـ هندەك رویدانان شرۆڤە بکەم هندی عەقیدێ بچەسپینن، و نەهەقیێن سەرداچۆیان، و گۆمانێن مرۆڤێن کەرب و کین د دلیدا دەربارەی پێغەمبەرێ ئیسلامێ و گازیا وی ژێ بدەتە پاش.

ئەو دانا مەزن ـ ئەوا پێغەمبەرێ ئیسلامێ ﷺ پێشکێشکری ـ چو تخویب بۆ نینن.

هاتە د ژیانێدا و پێشکێشکر.. و جیهاد کر.. و مال مەزاخت.

نەخۆشییێن گازیێ وی و خەلکێ مالا وی، و هەڤالێن وی یێن نێزیك هەلگرتن، و دەستکەفتێن وێ بۆ خەلکی هێلان.

مالێ خەدیجایێ بۆ گازیێ مەزاخت، و مالێ عوسمانێ کورێ عەفانی ـ زاڤایێ خۆ ـ بۆ گازیێ مەزاخت.

و خۆ و مالا خۆ کرنە مەیدانەك بۆ ب جهئینانا وان ئەحكامێن شریعەتی ئەوێن وەرگرتنا وان ل سەر خەلکی د گران، کچا مەتا خۆ (زەینەبا کچا جەحش)ی دا زڕکوڕێ خۆ (زەیدێ کوڕێ حاریسە)ی و وی دەمی کەس د ناف عەرەباندا نەبوو ڤی رەنگێ هەڤژینیێ قەبویل بکەت، و دەمێ زەیدی بەردای پێغەمبەری ﷺ مەهرکر . و ئەڤە تشتەکێ ب زەحمەتە د شەریعەتیدا ل سەر نەفسێ. چونکی ئەو بەردایا زڕکوڕێ ویە[1].

ئەز یێ رژد بووم ل سەر کویریا هزرێ، و ساناهیا پێشکێشکرنێ، و هێزا بەلگەی، و ئەمانەتا ڤەگوهاستنێ.

دوعا ژ خودێ دکەم مفا تێدا هەبیت و بکەتە د تۆمارا کارێن مندا رۆژا ئەز دچمە دیدارا وی، ئەو یێ مەردە و دوعا قەبویل دکەت.

محمود غریب

بەغدا ـ کەرخ ـ مزگەفت و پەیمانگەها (البنیە)

پێشگۆتن ل رەوزا پیرۆز بەرامبەر گۆڕێ

پێغەمبەری ﷺ هاتیە نڤێسین

---

[1] عەرەبان حەرام کربوو زەلام ژنا زڕکوڕێ خۆ یا بەردای مەهر بکەت، دەمێ ئیسلامێ زڕکوڕی (التبني) راکری ئێکەمین ئەزموونا ب زەحمەت ل سەر پێغەمبەری ﷺ ب جه ئینا.

پشکا ئێکێ

- پێدڤیا جیهانێ بۆ پێغەمبەران.
- سەرنەکەفتنا ئاقلێ مرۆڤی د پێکۆلا زانینا وی تشتێ پشت سروشتی (غەیبی).
- پێغەمبەرێن خودێ رەوشتان دکەنە رەفتارەکا کریاری، و شریعەتێ خودێ دگەهینن.
- هنارتنا پێغەمبەران چو هێجەتان بۆ مرۆڤی ل دەف خودێ ناهێلیت.

دیدارا ئێکێ

پشتی (وائل)ی دەمەکێ درێژ ل باکوورێ عیراقێ بۆراندی زڤریڤە مالا شێخ عارفی، کو سروشتەکێ جوان، و سەقایەکێ تەزی، و ئاڤەکا شرین لێ هەیە.
ل وێرێ د ناف هندەك کەسێن جوانیا سروشتی کارتێکرن ل سەر وان کری ژیا، ڤێجا رەفتارا وان راستەرێ بوو، و دلێن وان پاك بوون.
دان و ستاندنێ ب مەرەق دەست پێ کر د ناڤبەرا مامۆستای و قوتابیێ ویدا، و بیرا خۆشیێن بۆری، و جوانیا وان رۆژا ئینا بیرا خۆ.

★★★

وائل: شێخێ رێزدار تە گەلەك بۆ من بەحسێ باوەریا ب خودێ ـ ژ لایێ ئاقلیڤە ـ کریە و تە گۆتە من: باوەریا ب خودێ مەسەلەیەکا خۆرسکیە (فیترە).
بەلێ ئەو پسیارا من مژویل دکەت ئەوە: بۆچی خودێ پێغەمبەر هنارتینە؟ بۆچی خودێ فەرمانا مە کریە ئەم ل دویف پێغەمبەران بچین، دگەل کو ئیسلام رێزێ ل ئاقلێن مە دگریت؟
شێخ: وائل، هنارتنا پێغەمبەران قەنجیەکا مەزنە ژ دەف خودێ.
خودێ یێن هنارتین دا وی تشتی بگەهینن ئەوێ ب زەحمەت ئاقلێ مرۆڤی بگەهیتێ.
وائل، ئاقلێ مرۆڤی یێ بەرهەڤە بۆ خواندنا ماددەی، و ئاڤاکرنا ئەردی، و ئەڤەیە بیاڤێ وی.
بەلێ ئەگەر پێکۆل کر گەردوونی کون بکەت دا بزانیت کا چ ل پشت ماددەی هەیە ئەڤە وی خۆ تووشی مەترسیێ کر.

وائل، ئاقلێ مرۆڤی وەکی سویارێ گەمییێیە. مافێ ویە د ناڤدا بێت و بچیت هەروەکی وی دڤێت.. بەلێ ئەگەر بڕیار دا ژ گەمیێ دەرکەڤیت ئەڤە وی نەفسا خۆ تووشی نەمانێ کر.

وائل: بەلێ هندەك مرۆڤ مەلەڤانیا دزانن.

شێخ: دەریا ژ وان مەزنترە. و ئەو کینە مەلەڤانیا دزانن وائل؟ ئەرێ مەرەما تە پێ فەیلەسووفن؟

وائل: بەلێ.. ئەو خودان ئاقلێن مەزنن، و چێدبیت ئەو وی تشتێ ل پشت دەریایان ژێ بخوینن. مەرەما من دەریایێن تشتێ ڤەشارتی و غەیبینە، و ئەو دشێن ب تنێ بگەهنە راستییێ.

شێخ: ئەو فەیلەسووفن... و خەلکێ دی چ بکەت؟ هەلبەت هەمی کەس نەفەیلەسووفن وائل...

وائل: خەلکێ دی دێ ل دویف فەیلەسووفان چن.

شێخ: تە دڤیا ژ دویفچوونێ برەڤی.. تو کەتیە د دویفچوونێدا.

بەلێ تە رێکەکا خۆش کری و ئێمن هێلا، کو رێکا وەحییێیە.

و تە ڤیا د بیابانەکا مەزندا بچی.. کو ئاڤا وێ لەیلانە (سراب)، و ئێمناهیا وێ ترسە.

وائل، لەیلان تێهنا مرۆڤێ تێهنی ناشکێنیت.

وائل: مەرەما تە پێ ئەوە کو بەرهەمێ فەیلەسووفان یێ ئاقلی لەیلانە.

شێخ: پشت سروشتی (غەیب)ێ هەر فەلسەفەکا ئاقلی لەیلانە.

ئەزموون وەدبێژیت... تە گوه ل ئەرستۆی بوویە؟

وائل: من یا ل سەر خواندی... و تشتێ وی ژی من یێ خواندی.

ئەو مامۆستایێ ئێکێیە.. ئەوە یێ زانستێ ئاخفتنێ (المنطق) دانای ـ ئەڤێ هزرێ ژ خەلەتیێ دپارێزیت ـ و ئەرستۆ ب رێکا ئاقلی گەهشتە باوەریا ب خودێ.

شێخ: ئەڤە هەمی دورستە. بەلێ دەمێ ئەرستۆی ڤیای ب ئاقلێ خۆ بچیتە پشت سروشتی (غەیبێ) پەیرەوێ وی سەتمی و کەفت، و هزرا وی ژبەرێك چۆ.

باوەریا وی ب خودێ باوەریەکا بیرکاری بوو، دا ب رێکا ڤێ باوەریێ بگەهیتە شرۆڤەکرنەکا ئاقلی بۆ بزاڤا میکانیکی د گەردوونیدا.

ڤێجا باوەریا وی ب خودێ وەکی پێدانێن ئەندازیاریە ـ ئەڤێن مامۆستا ددەتە قوتابییێن خۆ دا پێ بگەهنە چارەسەرکرنا راهێنانەکا ئەندازیاری ..

ئەو وەسا هزر دکەت کو خودێ یێ هەی دا ب ڤێ هزرکرنێ ئالۆزیا تلسما بزاڤا میکانیکی د گەردوونیدا چارەسەر بکەت.

و وی هەبوونا خودێ ـ سەلماندنەکا بەلگەیی ـ نەسەلماند.

وائل: یا گرنگ ئەوە ئەو ب ڤێ رێکێ یان یادی گەهشتە راستیێ.

شێخ: نەخێر وائل... ئەرستۆ نەگەهشتە راستیێ.

چونکی وی وەسا هزر کر کو جیهان یا کەڤنە ـ نەکو دەمەکی نەبوو ژ نوی پەیدا بوو ـ و وەسا هزرکر کو خودێ جیهان نەئافراندیە، و تشتێ نەلف لڤین نەدایەیێ.

وائل: د دیتنا ویدا چەوا جیهان (گەردوون) پەیـدا بوویـە؟ و چـەوا لڤیە؟

شێخ: ئەرستۆ وەسا باوەر دکەت کو گـەردوون یـێ راوەسـتیای بـوو، دویفدا حەز ژ بزاڤێ کر ڤێجا ئەو ب خۆ ب تنێ لڤی...

وائل: ((ب حێبەتیڤە)) ئەڤەیە فەلسەفا ئەرستۆی؟

گەردوون یێ کەڤنە! و خودێ جیهان نەئافراندیە؟.. و تشتێ نـەلڤ نەلڤاندیە؟

شێخ: بەلێ وائل...

ئەڤەیە فەلسەفا مامۆستایێ ئێکێ.

وەسا هزر دکەت کو خـودێ هەڤتەمامـەکێ رەهایـە، و کـار ـ د هـزرا ویـدا ـ داخوازکرنـا چـێبوونا تـشتیە، و خـودێ یـێ بـێ منەتـە ژ بوونەوەران.

و ئەرستۆ باوەر دکەت کو خودێ ـ کا چەوا چو تـشت نەئافراندینـە ـ هەروەسا وی چو ئیرادە ژی نینە.

چونکی ئیرادە ـ د هزرا ویدا ـ ژێگرتنا تـشتەکی ژ دووایـە، و خـودێ یێ بێ منەتە ژ هەردوو تشتا.

ئەرسـتۆ وەسـا بـاوەر دکـەت کـو خـودێ ژیانـەکا بەختـەوەر دژیـت چونکی ب تنێ یێ هەی، وی چـو زانـین ب گـەردوونی نینـە، و چـو دەستهەلات ژی ل سەر نینە.

وائل: ئەرستۆ؟!!

شێخ: ئەو مرۆڤە... و ئاقلێ مرۆڤی ژی یێ بەرهەڤە بۆ خواندنا ماددەی ب تنێ چونکی ژیانا وی یا تێدا.

★★★

بلیمەتێن یوونانێ ـ وائل ـ باوەری ب چەندین خوداوەندان ئینا ـ و ئەو ژ هەمی ملەتان پێشکەفتیتڕن وەك شارستانی و هزر ـ خوداوەندەك بۆ باشییێ، و خوداوەندەك بۆ خرابییێ، و خوداوەندەك بۆ بارانێ، و... و.... حەتا مەیێ ژی... خوداوەندەك بۆ دانا.

و وان ئاهەنگ ب بوونا خوداوەندێ مەیێ دگێڕان دەمێ تری چێدبوو، و دەمێ وەرزێ تری خلاس دبوو تازی ددانان.

و وەسا باوەر دکر کو یێ ژ هەمیان پتر پەرستنێ بۆ خوداوەندێ مەیێ بکەت ئەوە یێ ژ هەمیان پتر فێری ڤەخوارنا وێ دبیت.

ئەڤەیە راستیا ئاقلێ مرۆڤی، و ئەڤەیە بەرهەمێ فەلسەفەیێ د چاخێ شارستانیا یوونانیدا.

ئەرێ پا تو چ دبێژی بۆ چاخێن تارییێ؟

کوڕێ شێخ عارفی (هیشام) دئێتە ژۆر و سێنیکەکا تری یا ئینای. هەمی دکەنە کەنی، و ب خوارنێڤە مژویل دبن.

★★★★

دیدارا دووێ

وائل: من وەسا هزر دکر کو ئاقلێ مرۆڤی هەمی تشتە.

عارف: هەر ئێکێ د ژیێ تەدا ئاقل و زانینا خۆ دبینیت.

ئەگەر ب ناڤ سالڤە چۆ دێ راستیێ زانیت، ڤێجا ئەو تشتێ دوهی ددیت ئەڤرۆ دێ ل بەر چاڤا کێم بیت.

زانست وەکی دەریاییێیە، هەر ئێکێ ل دەستپێکێ بچیتە تێدا دێ وەسا هزرکەت کو دێ شێت ب ئێمناهی ژێ دەرباز بیت، بەلێ دەمێ ژ لێڤا دەریایێ دویر دکەڤیت ب لاوازیا خۆ دحەسیێت، و هەست ب کویراتیا دەریایێ دکەت.

و دنیا پێدڤی هێزا گەنجا، و حیکمەتا پیرایە.

و هندەك ئەگەرێن دی ژی یێن هەین بۆ هنارتنا پێغەمبەران.

وائل: ئەز باوەرناکەم تو یێ قەلس بی و بۆ مە نەبێژی هەی شێخێ رێزدار.

عارف: دنیا دێ برێڤەچیت بێی رەوشت؟

وائل: نەخێر.

رەوشت ئێمناهینە بۆ جڤاکی، بەرهەمێ وان ڤیانە، و ئارمانجا وان بەختەوەریە.

إنما الأمم الأخلاق ما بقيت   فان هموا ذهبت أخلاقهم ذهبوا

ئانکو: مانا ملەتان ب رەوشتانڤە گرێدایە، هەردەمێ رەوشت نەمان ئەو ملەتە دێ پویچ بیت.

عارف: پێغەمبەر ب تنێ دشێن یاسایەکا رەوشتی یا تەمام دانن، و کاربکەن ژبۆ ڤەگوهاستنا وان بۆ رەفتاران.

رۆلێ پێغەمبەران ل وێرێ ناراوەستیت حەلالی و حەرامی نیشا خەلکی بدەن بەلێ ژ وێرێ دبۆریت بۆ تشتەکێ دی یێ مەزن ـ ئەو ژی ڤەگوهاستنا رەوشتایە ژ هزرەکا تیۆری بۆ رەفتارەکا کریاری ـ.

و ئەگەر پێغەمبەر نەبان دا رەوشت بنە هندەك درویشمێن ڤالا، و هندەك سروود سپێدێ و ئێڤاری بێنە گۆتن ب تنێ.

پێغەمبەر ﷺ قورئانەك بوو د ناف خەلکیدا دهات و دچۆ.

کا چەوا ب گۆتنا خۆ رێك نیشا ددا هەروەسا ب کارێ خۆ رێك نیشا ددا. حەتا کارێ وی نموونەیەکا زیندی بوو بۆ ئیسلامێ، و راست دەرئێخێ گۆتنا وی بوو، چونکی ئەو جودابوونا دکەڤیتە د ناڤبەرا گۆتن و کریاراندا گازیێ بۆ باشیێ ژ کار دئێخیت، و کارتێکرنا وێ ناهێلیت.

و ئیسلام ـ وائل ـ رەوشتێن تیۆری نوزانیت و قەبویل ناکەت پەیڤ ژ کریارێ بێتە جوداکرن. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ (الصف: 3-2)، ئانکو: (گەلی خودان باوەران بۆچی هوین دبێژن و ناکەن؟ ئاخفتنا هوین دبێژن و نەکەن، کەربێ ل دەف خودێ پتر لێ دکەت).

و پێغەمبەری ﷺ ئەڤ چەندە گەلەك ل بەر چاڤ وەردگرت و دزانی ئەو نموونەیە بۆ موسلمانان، و دزانی كارێن وی بەلگەنە و بەرێ وان یێ ل وی لەوا خۆ ژ جهێن گۆمانێ دویر دئێخست.

دوو مرۆڤ ب شەڤ د بەرا بۆرین دیت ئەو یێ دگەل هەڤژینا خۆ سەفیایێ ل مزگەفتێ دئاخڤیت، ئینا وان لەزكر...

پێغەمبەری گۆتە وان: هێدی هەرن... ئەڤە هەڤژینا من سەفیایە.

دویفدا گۆت: ((إن الشطان یجري من ابن آدم مجری الدم، فخفت أن یقذف في قلبیکما شیئاً)) ئانكو: ب راستی شەیتان د جهێ خوینێدا د ناڤ مرۆڤیدا دهێت و دچیت (ئانكو هندی شەیتان مرۆڤی د بەر سەردابرنێدا دبەت دێ تو بێژی خوینە د ناڤ رهێن مرۆڤیدا دهێت و دچیت) و ئەز ترسیام خەلەتیەكێ باڤێژتە د دلێن هەوەدا. بوخاری ڤەگێرایە.

★★★

پێغەمبەری ﷺ رەوشت ڤەدگوهاست بۆ رەفتارەكا كریاری، و شیان بۆ خەلكی ددانا.

یێ دلۆڤان بوو دگەل ئوممەتا خۆ دا وان فێری دلۆڤانیێ بكەت، وی هەست ب نەخۆشیا وان دكر، و ئەو تشتێ ل سەر وان ب زەحمەت ل سەر وی ژی ب زەحمەت بوو.

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ﴾ (التوبة:128)، ئانكو: (ب راستی پێغەمبەرەكێ وەسا یێ ژ هەوە بۆ هەوە هاتی،

وەستیانا هەوە ل سەر وی یا گرانە [ئانکو وی پێ نەخۆشە هوین زەحمەتێ بکێشن و ئیزا بگەهیتە هەوە]).

ڤێجا وەستیانا وان ل سەر وی یا گران بوو.

وی هندەك كار دهێلان و وی حەز دكر بكەت بەلێ دترسیا ببیتە فەرمان ل سەر ئوممەتا وی. یان دترسیا مرۆڤ چاڤ ل وی بكەن ڤێجا ل سەر وان گران ببیت. بەلكی وی ئەو ددانە پاش ژ هندەك ژ وان كارێن وی دكرن ـ وەكی رۆژیا (الوصال)[2] ـ وەك دلۆڤانی برن ب وان.

و پێغەمبەر ﷺ شیا فەرهەنگا رەوشتان بۆ جڤاكەكێ رەوشتی ڤەگوهێزیت، واقعیەتا وی ژ نموونەییا (مثالیة) فەیلەسووفان پتر بوو.

★★★

وائل: بەلێ وژدانا رەوشتی پەیرەوەكێ ساخلەمە، و د نەفسا مرۆڤیدا خۆرسكیە ژی، ئەرێ ئەو تێرا راستڤەكرنا رەفتارێ هەیە؟

عارف: وژدانا رەوشتی، و گازیكرن بۆ مانا ب هیڤیا وێ ب تنێڤە، هزرەكە زانایێن رۆژئاڤای یا ئینایە دەرێ دا جهێ دینی بگریت د نەفسێن گەنجاندا پشتی شۆرەش ل سەر كەنیسێ كری، و دەستهەلاتا وێ د نەفساندا نەهێلای.

---

[2] رۆژیا (الوصال) ئەوە مرۆڤ ژ رۆژەكێ پتر یێ ب رۆژی بیت بێی فتارێ بكەت، و پێغەمبەری ﷺ دگرتن. و ئوممەتا خۆ ژێ دا پاش و گۆتە وان: خودایێ من خوارن و ڤەخوارنێ ددەتە من.

و ئەڤە نابیتە رێگر د رێکا وێ چەندێدا کو ئیسلامێ هەر ژ سەردەمێ وەحییێ ئەڤ گازیا ناڤخۆیی نیاسیە، و قورئانێ ناڤێ وێ کریە نەفسا خێرخواز و زێدە لۆمەکاری خۆ ((النفس اللوامة)) و خودایێ مەزن سویند پێ خوار وەك رێزگرتنەك بۆ وێ.

بەلێ وژدانا رەوشتی وێ چەندێ ناگەهینیت کو مە منەت ب گازیا پێغەمبەران نەبیت (سلاڤ ل وان بن).

چونکی ـ وائل ـ ئەو ژینگەها مرۆڤ تێدا پەروەردە دبیت، و ئەو رەنگێ رەوشەنبیریا مرۆڤی کۆم دکەت، و ئەو مەزهەبێ ئابۆری و جڤاکی یێ مرۆڤ ل دویف دچیت کارتێکرنێ لێ دکەن.

مرۆڤێ موسلمان هەست ب بەختەوەرییێ دکەت دەمێ میراتەیێ مری ل دویف شریعەتێ ئیسلامی لێکڤە دکەت.

هەر ئێکی هندێ ددەتێ کو خەمێن وی پێ برەڤن و تێرا پێدڤیا وی بکەت.

بەلێ مرۆڤێ شوعی دەمێ میراتەی لێکڤە دکەت هەست ب نەخۆشییێ دکەت، چونکی وی باوەری ب میراتەی نینە، و ئەو وەسا دبینیت کو ئەڤە بەربەلاڤکرنا وی تشتیە یێ مری ل پشت خۆ هێلای[3].

---

[3] دەمێ ئیسلام وی تشتێ مری ل پشت خۆ هێلای ل سەر وێرسان لێکڤە دکەت ئەڤە ئەو هەر وێرسەکی هان ددەت بۆ کاری دا خۆ پێك بینیت و بۆشایێ پڕ بکەت، ڤێجا ئەڤە گازیە بۆ کاری و بەرهەمی.

ڤێجا وژدانا رەوشتی یا جودایە ب جوداهیا مەزهەبێ ئابۆری و جڤاکی کا چەوا جودایە ب جوداهیا وێ عەقیدا خودانێ وێ باوەریێ پێ دئینیت.

و مرۆڤێ موسلمانان ژ خەمادا دحەلییێت دەمێ دئێتە بیرا وی رۆژەکێ سەردا چۆیە و پەرداغەکا مەیێ ڤەخواریە...

بەلێ وژدانا مرۆڤێ رۆژئاڤای نالڤلڤیت ئەگەر مەیا دنیایێ هەمیێ ڤەخۆت.

ڤێجا وژدان ب تنێ تێرا دانانا پەیرەوەکی رەوشتی یێ خۆجە ناکەت، چونکی ئەم وژدانێ ب وی رەنگی لێ دکەین یێ ئەم پێ دلخۆش دبین.

ڤێجا کا دنیا چەند پێدڤی رەوشتایە هند پێدڤیا وێ بۆ گازیا پێغەمبەران دیار دبیت.

★★★

و پێدڤیا مرۆڤان بۆ شریعەتێ خودێ ـ وائل ـ وەکی پێدڤیا وان بۆ رزقێ وانە.

چونکی نەفسا مرۆڤی گەلەك ئارەزوو تێدا هەنە، و حەزێن جودا جودا تێدا هەنە.

ڤێجا مرۆڤ نەشێن شریعەتەکێ تەمام بۆ بدانن کو هەمی حەزێن وێ تێر بکەن.

ڤێجا کا چەند مرۆڤ پێدڤی یاسایەکا خۆجهن دەستهەلاتێ لێ بکەت، و ئالییێن وان یێن دەروونی تێر بکەت، وەسا پێدڤی شریعەتێ خودێنە.
و ئەزموونێن یاسایێن دنیایی دسەلمینن کو ئەو یاسایا ب کێر ئەڤرۆ بێت ب کێر سوباهی نائێت.
چونکی ئەوێ یاسایێ ددانیت ـ ژ مرۆڤان ـ دزانیت کا چ چێبوویە بەلێ نوزانیت کا دێ ل پاشەرۆژێ چ چێبیت.
ڤێجا چەوا دێ یاسایەکێ دانیت بۆ چارەسەرکرنا ئاریشەیێن سوباهی و ئەو چو ژێ نوزانیت؟
هەروەسا یاسا دئێتە دانان بۆ وێ کۆما ل دۆرماندۆری مرۆڤی، چونکی ئەو تشتێ ب کێر مرۆڤێ رۆژهەلاتی بێت ب کێر یێ رۆژئاڤایی نائێت، و ئەڤە ژی ناگونجیت دگەل دانانا جڤاکەکێ جیهانی ب ئاشتی بژیت.
و ژ بیرا من نەچیت جوداهیەکا دویماهیێ بێژم، کو یاسایێن دنیایی دئێنە دانان بۆ رێڤەبرنا مرۆڤان ب تنێ.
بەلێ ئارمانجا شریعەتێ خودێ پەروەردەکرن و بلندکرنا نەفسایە، دگەل رۆلێ وی د رێڤەبرن و ئەدەبدانا واندا.
مرۆڤێ موسلمان دزیێ ناکەت هەکە خۆ پشت راست ژی بیت ژ دەست برپینێ. چونکی شریعەتێ خودێ تشتێ حەرام و ترسا ژ

خـودێ پێكڤـە گرێدایـنـە. بڕینـا دەسـتی گرێدایـە دگـەل سـزایێ خودێ.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَـــزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (المائـدة:38)، ئـانكو: (و زەلامێ دز و ژنا دز دەستێن وان [د گرێچكێڕا] ببڕن، جزایێ كارێ وان كـری، و ئەڤـە پاشڤەبرنەكە ژ خـودێ [دا ئـەو پاشڤە بـچن و دزیێ نەكن و خەلك وان بۆ خۆ بكەنە چامە]، و خـودێ ب خـۆ ژی سەردەست و كاربنەجهە).

ڤێجا ئەگەر ژ بڕینا دەستی رزگار بوو ژ سزای رزگار نابیت.

و هەڤبەركرنا شریعەتی و یاسایێ وەكی هەڤبـەركرنا زێرەڤانـەكێ چـەكدارە، دگـەل وی هەلامـەتێ ل سـەر رەنگێ مرۆڤـەكی جۆتیـار ددانیتە ناف بیستانی دا بالندە ژێ بترسن و نەدادنە سەر.

ڤێجا پێدڤیا مرۆڤان بۆ شریعەتێ خـودێ هنـدی پێـدڤیا وانایـە بـۆ شـریعەتەكێ جیهـانی ژ لایـێ رویبـەریڤـە، یـێ هەروهـەر و خۆجـە، یێ زیندی د دانێدا و ئەدەبدای و دەستهەلاتدار.

وائل: مە وەسا بـاوەر دكـر كـو ئـاقلێ مرۆڤـی هـەمی تـشتە... و مـە وەسا هزر دكر كو شریعەت یێ هـاتی بـۆ دەمـەكی و ئـەركێ خـۆ ب جهـ ئینا و مرۆڤان منەت پـێ نـەما.. ئـەم چـەند پێـدڤی پـەیرەوێ ئەسمانینە.

★★★

عارف: ئەگەرەكێ چارێ ژی یێ هەی بۆ هنارتنا پێغەمبەران:

ئەو ژی ب جهئینانا دادپەروەریا خودێیە و دلۆڤانیە ب مرۆڤان.

خودێ مرۆڤی گوهدار و نەگوهدار نائینیتە ڕێزەكێ. هەروەسا مرۆڤێن باش و خراب ژی.

ئەگەر حسێب دگەل مرۆڤان هاتبا كرن ـ د دادگەها دادپەروەریا رەهادا ـ بێی هنارتنا پێغەمبەران بۆ وان دا هینگێ مرۆڤان مافێ نەرازیبوونێ هەبیت.

و دا مافێ وان بیت بێژن: ﴿رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْـزَى﴾ (طه:134)، ئانكو: (یا خودێ بلا تە پێغەمبەرەك بۆ مە هنارتبایە، دا ئەم ل دویف ئایەت و نیشانێت تە چۆباینە، بەری ئەم [ب ئیزایا دنیایێ] بێینە رسواكرن، و [ب ئیزایا ئاخرەتێ] بێینە شەرمزاركرن).

وائل: ئەڤە دورستە... چو تاوان نینن بێی دەق.

عارف: ژبەر وێ چەندێ خودێ پێغەمبەر هنارتینە دا هێجەتا بۆ مرۆڤان نەهێلیت.

﴿رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ (النساء:165)، ئانكو: (ئەو پێغەمبەر مزگینئین و ئاگەهداركەر بوون، دا مرۆڤان بەرانبەری خودێ پشتی هنارتنا پێغەمبەران، چو هێجەت نەمینن).

وائل: مە چو هێجەت ل دەف خودێ نینن.

پێغەمبـەر شاهدان ل سـەر مـە، و کتێبـا خـودێ یـا د نـاڤ مـەدا، و دگـەل ڤـێ چـەندێ رێـز ل ئـاقلێن مـە گرتیـە، چـونکی پێغەمبـەرا تشتەك حەرام نەكریە ئاقل بێژیت یێ حەلالە، و چو تشت حـەلال نەكرینە ئاقل بێژیت یێ حەرامە.

مـــن بـــاوەری ئینـــا کـــو چـــاڤلێکرنا پێغەمبـــەران پاراســـتنە ژ بەرزەبوونێ، و پەیرەوێ وان یێ پاڤژە ژ ڤارێبوونێ، و ب خاترا تـە هەتا دیدارەكا دی.

پشکا دووێ

- پێدڤیا جیهانێ بۆ ئیسلامێ د چەرخێ شەشێ زایینیدا.
- فورس: هیدایەت نە د پەرستەگەهێن واندایە.
- رۆم: مەسیحیەت بوو رۆمانی، و رۆمانی نەبوونە مەسیحی.
- جـوهی: ل سـەر وان هاتـە دانـان کـاری ب تـەوراتێ بکـەن، پاشی کار پێ نەکرن و ژ فەرمانێن وێ دەرکەفتن.
- عەرەب: پێدڤیا وان بۆ پەیامێ هندی یا جیهانێ هەمیێیە.

سپێدەهیا رۆژەکێ ژ رۆژێن بهارێ، شێخ عارف پشتی نڤێژا سپێدێ روینشتە خوارێ هندە ئایەتێن قورئانێ خواندن، بەلێ هەڤژینا وی (ساجیدا) ب بەرهەڤکرنا خوارنێڤە مژویل بوو.

مرۆڤەکێ خەلکێ جزیرێ دەرگەه قوتا، هەمیا پێکڤە خوارن خوار، و ئاخفتنا خۆش دەستپێکر.

★★★

شێخ: سەروبەرێ خەلکێ جزیرێ چیە شێخ سەرحان؟

سەرحان: سوپاس بۆ خودێ، باران هات پشتی ئەم بێ هیڤی بووین، و خودێ دلۆڤانیا خۆ ئینا خوار.

شێخ: ئەڤە یاسایا خودێیە د گەردوونیدا، باران پشتی تێهنیبوونێ دئێت، و سەرکەفتن پشتی بێنفرەهیێ دئێت، و بەرفرەهی پشتی بەرتەنگاڤیێ دئێت...

ئەڤە هەمی نموونەنە بۆ دلۆڤانیا تایبەت..

بەلێ دلۆڤانیا گشتی - ئەڤا رۆناهیا وێ پشتی تاریاتیەکا درێژ دەرکەفتی ئەو موحەممەدە ﷺ ..

جیهان چەند چەرخێن درێژ ژیا ل رۆناهیێ دگەریا.

ئەوێ مێژوویێ بخوینیت - شێخ سەرحان - دێ بینیت کو چەرخێ شەشێ زایینی و دەستپێکا چەرخێ حەفتێ تاریاتی گەهشتبوو هەمی پارچێن ئەردی - و رۆناهیا دینێن ئەسمانی لاواز ببوو نەدشیان رێکێ نیشا خەلکی بدەن.

سەرحان: فارسا ئاگر دپەرست، و رەبەنێن وان دەست ب سەر رزقێ خەلکیدا گرتبوو حەتا گەنجێن ب ئاقل وەکی سەلمانێ فارسی ﷺ دەرکەفتین و دەرڤەی پەرستگەهێن خۆ ل هیدایەتێ گەریاین.

سەرحان: ئەرێ حالێ رۆمێ چ بوو شێخ عارف؟

عارف: رۆمی چۆنە د ناف دینێ فەلەینیدا و ئەو یا گران بوو ب گونەهێن ئاگر پەرێسیێ، و عەقیدەیێن خۆ یێن خراب، و ئامانێ پیس ئەوێ ئەگەر مە شیر کربا تێدا دا شیر خراب بیت، رۆمی شیان فەلەینیێ بکەنە رۆمانی، بەلێ فەلەینی نەشیا رۆمیان بکەتە فەلە.

و ئەگەر تو کوڕێ (نیقیة) بخوینی ئەوێ ل سالا (325) هاتیە بەستن ژبۆ چارەسەرکرنا وان جوداهیێن د ناف دینێ فەلەینیێدا پەیدا بووین ژبەر هاتنا هندەك تایفەیێن ئاگرپەرێس ژ رۆمانی و یونانی و مسریان بۆ ناف فەلەینیێدا[4].

ڤی کۆڕی خودانیا مەسیحی گێنگەشەکر، و پشتی ململانێیەکا درێژ کو تو دشێی د کتێبێن مێژوویا رۆمانیاندا بخوینی. ئەڤ کۆڕە شیا بڕیارا خودانیا مەسیحی بدەت پشتی کو مەسیحیەت (325) سالان دینەکێ تەوحیدێ بوو.

★★★

---

[4] راجع محاضرات في النصرانية للأستاذ الكبير (محمد أبو زهرة) ص139،ص151.

سـالا (381)ێ برپـارا دووێ ل دۆر خوداینیـا (روح القـدس)ى د كۆڕێ قستەنتینییێدا دا و خوداوەند بوونە سێ پـشتى كو مەسـیحى گازى بۆ تەوحیدا زەلال دكر.

ڤێجا دینێ فەلەینیێ یێ نوى شیان نـەبوون رێكـێ بـۆ خـەلكى رۆن بكەت.

★★★

جوهى:

ل سـەر وان هاتـە دانـان كـارى ب تـەوراتێ بكـەن... پاشـى كـار پـێ نەكرن و ژ فەرمانێن وێ دەركەفتن.

ئەركێ گەهانـدنا رۆنـاهیێ بـۆ مرۆڤـان پـێ هاتـە سـپارتن بـەلێ وان گولـۆپێن دلـێن خـۆ ڤەمرانـدن، ڤێجـا مـا دێ شـێن چ پێشكێـشى خەلكى كەن؟

وان ئـەو تـشتێ دگـەل بەرژەوەنـدییێن وان یـێن بـێ بها نـەدگونجا ژ دینێ خۆ گوهارت.

و وێنـێ خـودانێن پـەیامان ـ ژ پێغەمبـەرێن پـیرۆز ـ كرێـت كـر دا لایێ چاڤلێكرن و نموونەیا بلند ژ كار بێخن.

هەروەسا فرۆتن وەكى ریبایێ لێكر. و زەلامێن دینى ژ پەرستەگێن خۆ رەڤین دا بچنە د ناف كـاروانێ ماددیـدا پـشتى سـەركردایەتى ژ دەستێن وان دەركەفتى.

و چو ژ دینێ خودێ نەما ژبلی هندەك درویشمێن درەو كو خوین و مالێن خەلكی پێ حەلال كرن.
ڤێجا جوهیاتی ژی نەشیا تیرۆژكا رۆناهیا خودێ بگەهینیتە جیهانێ.

★★★

سەرحان: و عەرەب چەوا بوون شێخ عارف؟ تو بۆچی بەحسێ وان ناكەی؟
عارف: ئەو دویراتیا مەزن ئەوا د ناڤبەرا ئیبراهیمیدا (سلاڤ لێ بن) و موحەممەدیدا ﷺ كو دئێتە حسێبكرن ب هزارەها سالان هیدایەتا عەسمانی ژ عەرەبان قەدەغەكر.
سەرحان: بەلێ د ڤی دەمیدا زنجیرەكا پێغەمبەران هاتنە هنارتن مووسا و داوود و سلێمان و عیسا و هندەكێن دی.
عارف: ئەو هەمی بۆ بەنی ئیسرائیلیان ب تنێ هاتنە هنارتن.
گازیا وان یا تایبەت بوو ب ملەتێن وانڤە.
﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ﴾ (الصف:5)، ئانكو: (و چیرۆكا مووسای بۆ ملەتێ خۆ بێژە وەختێ گۆتیە ملەتێ خۆ: گەلی ملەتێ من بۆچی هوین من ئیزا ددەن و دئێشینن و هوین دزانن ئەز پێغەمبەرێ خودێمە بۆ هەوە).
پەیاما مووسای بۆ ملەتێ وی ب تنێ بوو - هەروەسا پەیاما مەسیحی ژی.

بەلێ قورئان د دەرهەڤا عەرەباندا دبێژیت: ﴿لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أَتَاهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (القصص:46)، ئانكو: (دا ملەتەكی هشیار و ئاگەهدار بكەی [ئانكو دا بۆ وان ببیە پێغەمبەر]، كو بەری تە چو پێغەمبەر بۆ وان نەهاتبوون، وان ئاگەهدار بكەن و دا ل خۆ بزڤڕن).
سەروبەرێ ئوممەتا عەرەبی ژ هەمیان خرابتر بوو، و ژ هەمیان پتر پێدڤی پێغەمبەرەكی بوون.
پەرستنا بەرا دكر، و تشتێ پیس د خوار، و خوین درشت، و كچ بنئاخ دكرن، و مەیێ یاری ب ئاقلێن وان دكر، ڤێجا مرۆڤێن ئازاد كرنە كۆلە، و مالێ قومارێ خوار، و ریبا حەلال كر، ڤێجا ما چ بۆ وان ما.
شێخ سەرحان جیهان هەمی پێدڤی پێغەمبەرەكی بوو وان ژ بەرزەبوونێ رزگار بكەت، و ژ كەفتنێ قورتال بكەت.
پێدڤیا ئوممەتا عەرەبی ب تنێ هندی یا جیهانێ هەمیێ بوو، ژ لایێ دینیڤە:
مرۆڤی سوجدە بۆ بوتان برن - ئەوێن وان ب دەستێن خۆ چێكرین، و داخوازا ئینانا باشیا و لادانا زیانان ژێ كر، دگەل كو ئەگەر مێش تشتەكی ژ خوداوەندێن وان بستینن نەشێن بزڤڕینن و ئەگەر مێش تشتەكی ژ خوداوەندێن وان راكەت، ئەو نەشێن ژێ

بستينن، داخوازكەر و داخواز كرى ، هەردوو ژى (ئانكو مێش و بوت) لاواز و بێ هێزن.

سەرحان: و كانێ ئەو تشتێ وان ژ دينێ ئيبراهيمى وەرگرتى؟

عارف: ب تنێ هندەك رێ و رەسمێن ـ ڤالا ژ گيانى ـ مابوون و بيدعەيا پويچ كربوون.

و بەسە تو بزانى وان د حەجێدا بوت زێ مەزن دكرن، و رويس تەواف ل دۆر بەيتێ دكر.

گەنج د رويس بوون، و ژن د رويس بوون، و ل شوينا (لبيك اللهم لبيك) دەست دقوتان و فيتى ڤەددان.

﴿وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً﴾ (الأنفال:35)، ئانكو: (و نڤێژا وان د مزگەفتێدا ژ فيتيان و دەستقوتانێ پێڤەتر چو يێ دى نەبوو).

چەوا دێ گيان پاقژ بيت د سەقايەكێ تژى دەست قوتان و مەى و ژنێن رويسدا؟

★★★

و لايێ ئابۆرى خرابيا وى كێمتر نەبوو ژ لايێ دينى.

عەرەبا ژ جوهيان بۆراندبوو، ڤێجا ريبا بۆ خۆ ژ وان گرتبوو. و زێدەيى تێدا كربوو حەتا چەند قات وان ريبا دخوار حەتا دەيندار دهاتە فرۆتن و ئەو يێ ئازاد پێخەمەت دانا دەينێ خۆ.

و ژ ئـەنجامێ خرابیـا سـەروبەرێ ئـابۆری ب سـەر مـرۆڤێن ئێمنـدا دگرتن و مالێ وان دبر و بێ دەستهەلاتێن وان دکرنە کۆلە.

و د سەروبەرێ ترسێدا مەی بەلاڤە دبیت داکو رەحەتیێ ب دەستخۆڤە بینن، بەلێ ئەو دەرمانکرنـە ب دەردی، هەڤسەنگیا کاروبـاران تێکچۆ و دەهمەنپیسی بەرلاڤ بوو ڤێجا بازرگانیا لەشی پەیدابوو.

هاتیە ڤەگێڕان کو کۆمەکێ مەی دا ژنەکێ، دەمێ سـەرخۆش بـووی پسیار ژ وان کر: ئەرێ ژنێن هەوە ژی ڤێ ڤەخوارنێ ڤەدخۆن؟

گۆتن: بەلێ.

ژنێ گۆت: ئەز ب خودێ کەم کەس ژ هەوە نوزانیت بابێ وی کیە.

مەی تشتێ کرێت جوان دکەت... و یێ جوان کرێت دکەت.

ئەبو ئەلنەواس دبێژیت:

اسقني صرفا حميا   تترك الشيخ صبيا

وتريه الغي رشداً   وتريه الرشد غيا

خرابیا عەقیدێ بەرێ وان دا ریبایێ.

و خەم و خیالێن ریبایێ بەرێ وان دا مەیێ.

و فێربوونا ڤەخوارنا مەیێ هەمی بەلایێن دی ب سەرێ وان ئینان.

لـەوا هـەمی تـشتان د سـەلماند کـو پێـدڤی ب پێغەمبـەرەکی نـوی هەیە.

★★★

پشكا سیێ

- جیهان پێدڤی پێغەمبەرەكیە.
- پەرتوكێن پیرۆز و مزگینیا وان ب ڤی پێغەمبەری.
- رەوشتێن موحەممەدی ﷺ وی بۆ تشتەكێ مەزن بەربژێر دكەن.
- خانما خەدیجا رەوشتێ پێغەمبەری كرە بەلگە ل سەر پێغەمبەرینیا وی.
- هێرەقل: ئەگەر ئەز ل دەف وی بام دا پێن وی شۆم.

هیشام: من گوهێ خۆ ددا قورئانێ، ڤێجا ئەز ل دەف گۆتنا خودێ بۆ پێغەمبەری ﷺ: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ راوەستیام.

بۆچی قورئانێ نەگۆتی: إن خلقك لعظيم.

باب: پەیڤا (عَلَى) رامانا بلندبوون و شیان و گرتنێ ددەت.

ڤێجا هەروەکی پێغەمبەر ﷺ وەسا رەوشت گرتین وەکی سویار شیایە هەسپی و گرتی.

و ئەو ب خۆرسکیا خۆ حوکمی ل سەر دکەت، بەلێ رەوشت حوکمی ل مرۆڤێن دی دکەن چونکی تەمامییێن نەفسی یێن پێغەمبەری ﷺ ل وی جهی دەست پێ دکەن ئەو جهێ یاسا لێ ب دویماهی دئێت.

هیشام: باب، مەرەما تە پێ ئەوە کو پێغەمبەری ﷺ کا چەوا دڤێت وەسا رەوشتان ئاراستە دکەت؟

باب: بەلێ هیشام.

پێغەمبەری ﷺ گەشتا خۆ یا رەوشتی ل وی جهێ رەوشتێن باش یێن مرۆڤایەتی ب دویماهی هاتین دەست پێ کر، داکو رەوشتێن باش تەمام بکەت: ((إنما بعثت لأتمم مكارم الأخلاق)) ئانکو: (ئەز یێ هاتیمە هنارتن دا رەوشتێن باش تەمام بکەم).

هیشام: بەلێ یا ئەز دزانم هەر پێغەمبەرەك ل سەر رەوشتەکێ مەزنە، ڤێجا چەوا دێ پێغەمبەر ﷺ رەوشتێن باش تەمام کەت؟

باب: ئەز دەمەكێ درێژ ژیام من نەدشیا بەرسڤا ڤێ پسیارێ بدەم، حەتا خودێ دەرگەهەك بۆ من ڤەكری بۆ تێگەهشتنا بابەتی، دێ بۆ تە شرۆڤەكەم.

★★★

(مەسیح)ی ـ سلاڤ لێ بن ـ دۆزا رەوشتان چارەسەركر و پویتە پێ كر. و پەیرەوەك بۆ پەروەردەكرنا دویكەتیێن خۆ دانا، گۆتە وان: حەژ دژمنێن خۆ بكەن، و پیرۆزیا وان بكەن ئەڤێن لەعنەتان ل هەوە دكەن ، و چاكیێ دگەل وان بكەن یێن هوین نەڤێن، و دوعا بۆ وان بكەن ئەوێن خرابیێ دگەل هەوە دكەن و هەوە دەردئێخن. (ئنجیل مەتی/44/5).

و گۆت: ئەگەر ئێكی زلەهەك ل رویێ تە یێ راستێ دا رویێ خۆ یێ چەپێ ژی بدە بەر.

و ئەڤ شیرەتە رەوشتەكێ مەزنن، رەوشتێن نموونەیینە نەرەوشتێن واقعینە... چونكی گەلەك مرۆڤ نەشێن ب جه بینن، ئەڤە ژ لایەكیڤە ـ و ژ لایەكێ دیڤە هەمی مرۆڤ نە ل ئێك پلەنە ژ بلندیێ كو شەرم بكەن و پاشڤە بزڤڕن ئەگەر مە رەخێ چەپێ بۆ خۆشكر.

هندەك نەفس یێن هەین ئەگەر تو قەنجیێ دگەل بكەی دێ تەسلیمی تە بیت. و ئەگەر تو لێ ببۆری دێ ئەڤ لێبۆرینا تە ل سەر وی گرانتر بیت ژ لێدانا قامچیا.

بەلێ هندەك نەفس یێن هەین ئەگەر تو یێ مەرد بی دگەل دێ خراب بن، و ئەگەر لێ ببۆری دێ تەماعیێ ب تە بەت، و ئەگەر وان بلندکەی ئەسمانی دێ دەرگەهێ ئەسمانی ل تە گرن، و ئەڤ جۆرێ بێ بها ناچێبیت ئەم رەخێ چەپێ ژی بۆ خۆش بکەین وەکی مەسیحی گۆتی، بەلێ یا باشتر ئەوە ئەم ئەدەب بدەین.

د ـ ئەدەبێ هێماییدا ـ دئێتە ڤەگێڕان کو زەلامەکی بوتەك کڕی و پەرستنا وی کر، و بازرگانی و چاندنا خۆ هێلا.

دەمێ هەژار بووی، و دنیا لێ بەرتەنگ بووی، رابوو دربەك ل سەرێ بوتێ خۆ دا و هەڕشاند.

دەمێ سەرێ بوتی شکاندی خزینەکا زێڕا دیتە تێدا مرۆڤەکی کربوو تێدا و مربوو.

ئینا ڤی مرۆڤی گۆتە بوتێ خۆ:

ئەز لۆمەی تە ناکەم.. من رێز ل تە گرت تە ئەز هەژارکرم، و من تو شکاندی تە ئەز دەولەمەندکرم؟

ئەڤ رەنگێ نەفسێ یێ بێ بها چو دگەل ناگونجیت، و یاسایا نموونەییێ وێ چاك ناکەت.

بەلێ یاسایا دادپەروەریێ ب کێر دئێت و چاك دکەت.

گۆتنا خودایێ مەزن و پاك وی چاك دکەت: ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ﴾ (النحل:126)، ئانکو: (و ئەگەر هەوە تۆلڤەکرن ڤیا ڤێجا هندی (تەمەتی) ئەوا ب

سەرێ هەوە هاتی تۆلێ بستینن، و ئەگەر هوین سەبرێ بکێشن [و یێ بەرانبەری خۆ ئازا بکەن و تۆلێ ژێڤەنەکەن، پشتی هوین سەردەستێ وی دبن]، نێ ئەڤە بۆ بێنفرەهان باشتر و چێترە).

و گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ﴾ (الشورى:41)، ئانکو: (و یێ تۆلا خۆ ڤەکەت [بێ زێدەیی] پشتی ستەم لێ هاتیەکرن، ڤێجا ڤان چو رێکێت لێگرتن و لۆمەیان ناچنێ).

ئیسلامێ تۆل (قصاص) ژ ستەمکاری ـ ب رێکێن دورست ـ کریە رەنگەك ژ رەوشتی، و خەمساری د هاندانا لێبۆرینێ ژێدا نەکریە.

هەر ئێکێ مە زانی دێ لێبۆرین نەفسا وی چاك و پاك کەت هینگێ مرۆڤ لێ ببۆریت باشترە.

و هەر ئێکێ مە زانی یێ بێ رویە، و دلێ وی یێ پیسە ـ ژ وان ئەوێن وەسا تێ دگەهن لێبۆرین لاوازیە یان ترسە ژ وان ـ دادپەروەری دگەل وان باشترە، و چێدبیت ژی ب تۆلێ (قصاص)ێ بێنە پاشڤەلێدان.

ئیسلامێ رەوشت ژ نموونەییەکا فەلسەفی، ڤەگوهاستیە بۆ واقعەکێ کریاری، دا هەمی مرۆڤان ڤەگریت، و ئەوێن نەفس لاواز چارەسەر بکەت.

و ئەڤە رامانا کو پێغەمبەر ﷺ هاتیە هنارتن دا رەوشتێن باش تەمام بکەت.

وى بازنەيێ وان بەرفرەھ كر، و پێدانا وان گشتى كر.

هيشام.. ئەڤ ئايەتا پيرۆز ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ شەنگستەيەكێ پيرۆزە ژ شەنگستەيێن دينى.

ئەو راستيا پێغەمبەراتيا موحەممەدى ﷺ دسەلمينيت.

نە ب تنێ پەسنە بۆ رەوشتێن پێغەمبەرى ﷺ..

بەلێ ل رۆژێن ئێكێ ژ وەحيێ هاتە خوار دا بەلگەيەكێ عەقلى ل سەر پێغەمبەراتيا موحەممەدى ﷺ بينيت.

بەلكى ئەڤ ئايەتە ئێكەمين بەلگەيە قورئانێ بۆ ئاقلێ مرۆڤى ئيناى بۆ سەلماندنا راستيا پێغەمبەرى ﷺ، پشتى سۆرەتا (المزمل) هاتە خوار، ئانكو ل رۆژێن ئێكێ يێن وەحيێ.

هيشام: چ پەيوەنديا ئايەتا پيرۆز ب سەلماندنا پێغەمبەراتيا سەروەرێ مە موحەممەديڤە ﷺ هەيە؟

باب: تشتەكێ ب ساناهيە. ب حەزكرنا خودێ.

ئايەت دبێژيتە موشركان: هوين موحەممەدى دنياسن بەرى رۆژا ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾، و هوين دزانن رەوشتێ وى يێ مەزنە - ب شادەييا وە بۆ وى بەرى پێغەمبەراتيێ - و ئێكەمين تشت رەوشتێن وى يێن مەزن ژێ دخوازن ئەوە يێ راستگۆ بيت.

و هەوە شادەيى ب راستگۆييێ يا بۆ داى - بەلكى وە ناڤێ وى كريە راستگۆ.

و دەمێ ئەوێ راستگۆ گۆتیە هەوە خودێ ئەو یێ ژێگرتی، بۆچی هوین باوەریێ پێ نائینن؟
هوین دگەل خۆ هەڤدژ بوون. دەمێ هەوە باوەری ب موحەممەدی ﷺ نەئینای.
هیشام: ئەز دبێژم باب تو ئێکەمین کەسی رەوشتێ پێغەمبەری ﷺ دکەیە بەلگە ل سەر پێغەمبەراتیا وی؟
باب: نەخێر هیشام.
خانما خەدیجا رضي الله عنها رەوشتێ پێغەمبەری ﷺ کرە بەلگە ل سەر پێغەمبەراتیا وی.
دەمێ ئێکەمین جار وەحی بۆ پێغەمبەری ﷺ هاتیە خوار ب ترس چۆ دەف خەدیجایێ و گۆتێ:
من بنخێڤە و نڤینا ب سەر من دادە...
دەمێ ترس ژ دەف چۆی گۆتە خەدیجایێ: ئەز ژ خۆ ترسیام.
و ل ڤێرێ زیرەکیا خانما خەدیجا دیاربوو، و بۆریێ پێغەمبەری ﷺ یێ درێژ هاتە بیرێ ئەوێ ئەو دگەل ژیای، و رەوشتێن وی یێن پیرۆز ـ ئەڤێن وێ ژ نێزیك دیتین ـ بەلکی ئەڤێن بووینە ئەگەر شوی پێ بکەت.
ئها هینگێ خەدیجایێ گۆتێ: مزگینی بۆ تە بیت ئەز ب خودێ کەم خودێ تە شەرمزار ناکەت..
تو یێ ب مرۆڤاینی...

و راستیێ دبێژی...
و خەما خەلكی هەلدگری...
و هاریكاریا خەلكی دكەی...
و رێزێ ل مێڤانان دگری...
و پشتەڤانێ باشیێی...
ب ڤان دەستپێكێن نەگوهۆر گەهشتە مزگینیا راست، نە، خودێ چو جارا تە رەزیل ناكەت.
و مزگینی ئینا بەری دەستپێكان دا لەزێ ل مزگینیێ بكەت.
یان ژی سەلماندنەكا عەقلی یا دورستە ب رەوشتێن وی یێن پیرۆز ل سەر رێزگرتنا خودێ بۆ وی.
خانما خەدیجا ئێكەمین كەس بوویە رەوشتێن پێغەمبەری ﷺ كرینە بەلگە ل سەر پێغەمبەراتیا وی.
★★★
و ژ وان ئەوێن رەوشتێن پێغەمبەری ﷺ كرینە بەلگەیێ پێغەمبەراتیا وی پاشایێ رۆمێ (هێرەقل) بوو.
هیشام: چ بوو مەسەلەیا هێرەقلی؟
باب: ئەبو سوفیانێ كورێ حەربی ـ بەری موسلمان ببیت ـ ب سەرەدانەكێ چۆبوو شامێ و هێرەقلی مێهڤان كربوو، و پسیار ل سەر وی پێغەمبەرێ ل وەلاتێن عەرەبان دەركەفتی ژێ كربوون.
هێرەقل: ئەو كورێ پاشای بوو؟

ئەبو سوفیان: نەخێر.
هێرەقل: ئەگەر کوڕێ پاشای با دابێژین وی دڤێت دەستهەلاتا بابێ خۆ بزڤڕینیت.
و هێرەقلی پسیار ژێ کر: ئەرێ کەس ژ هەڤالێن وی گاور دبن پشتی باوەریێ پێ دئینن؟
ئەبو سوفیان: نەخێر... ئەو بەردەوام زێدە دبن...
هێرەقل: ئەرێ وی ل گەنجینیا خۆ درەو دکرن؟
ئەبو سوفیان: نەخێر... ئەو یێ ناڤدار بوو ب (ئەمین و راستگۆ).
هێرەقل: ئەز ب خودێ کەم.. وی درەو دگەل خەلکی نەدهێلا و ژ نوی درەوێ دگەل خودێ بکەت. و ئەگەر ئەڤ تشتێ تو دبێژی راست بیت ئەو پێغەمبەرە، و ئەو دێ جهێ هەردوو پێن من گریت.
من دزانی پێغەمبەرەك دێ دەرکەڤیت... بەلێ من نەدزانی دێ ژ هەوە بیت.
و ئەگەر من زانیبا ملەتێ من دێ هێلن بچمە دەف دا زەحمەتا سەفەرێ بینم و چم سەرەدانا وی کەم، و ئەگەر ئەز ل دەف بام دا پێن وی شۆم.
هیشام: باب.. ئەرێ هێرەقل موسلمان بوو؟
باب: نەخێر...
ئەو ژ شۆرەشا رۆمیان ترسا، و ل سەر دینێ خۆ مر.

★★★

هیشام: چەوا وی ئەڤ تشتە زانین؟

باب: هێرەقل فەلە بوو، و پێزانین ل دۆر پەرتوکێن ئەسمانی هەبوو، و ـ ژ ئەنجامێ خواندنا ڤان پەرتوکا ـ وی دزانی پێغەمبەرەك دێ دەرکەڤیت و دێ ئەردی ڤەگریت، و ئەو دویماهییێ پێغەمبەرایە.

هیشام: ئەڤە د پەرتوکێن واندا هەیە؟

باب: و پتر ژ ڤێ د پەرتوکا پیرۆزدا هەیە، بەلێ دەستێ وەرگێڕان رۆلەکێ مەترسیدار هەبوو د ڤەشارتنا ڤان مزگینیاندا.

هیشام ڤان پەرتوکا بخوینە: پەرتوکا ((عقائدنا)) یا (د. محمد الصادقي)، و پەرتوکا ((نبوة محمد من الشك الى اليقين)) یا (د. محمد فاضل السامرائي)، و پەرتوکا ((إظهار الحق)) یا (شێخ رحمة الله الهندي)، و پەرتوکا ((هداية الحيارى من اليهود والنصارى)) یا ئیمام (ابن القيم الجوزية)، و پەرتوکا ((محمد في التوراة والانجيل والقرآن)) یا مامۆستا (ابراهيم خليل احمد)) ئەو ڤەشەیێ موسلمان بووی و بوویە ئەندام د کۆڕێ ڤەکۆلینێن ئیسلامیدا.

هیشام بخوینە، پەرتوك مامۆستایەکێ ئەمینە...

هیشام: ئەگەر تاڤیا بارانێ لێ نەدەت، هویربارانەك لێ بێت...

باب: تە خۆش داخوازی کر هیشام.

تەوراتێ چەندین مزگینییێن هاتنا پێغەمبەرێ مە یێن داین، دێ بۆ تە مزگینیەکێ ژ وان ژێگرم.

د (سفر التثنية إصحاح:18)دا گۆتنا خودێ بۆ مووسای (سلاڤ لێ بن) هاتیە:

ئەز دێ پێغەمبەرەكی وەكی تە، بۆ وان ژ ناڤ برایێن وان فرێكەم، و دێ گۆتنا خۆ دانمە سەر دەڤێ وی ڤێجا هەر تشتەكێ ئەز پێ شیرەت بكەم دێ بۆ وان بێژیت.

و ژ ڤێ مزگینیێ دیارە ئەو پێغەمبەرێ كو دێ خودێ فرێكەت نە ژ بەنی ئیسرائیلیانە چونكە ئەگەر ژ بەنی ئیسرایلیان با خودێ دا بێژیتە مووسای: ئەز دێ ژ ناڤ وان راكەم.

و كوڕێن ئیسماعیلی برایێن كوڕێن یەعقوبینە و پسمامێن وانن.

و د مزگینیێدا هاتیە، ئەو پێغەمبەرە وەكی مووسای - ئانكو خودان شەریعەتە وەكی شەریعەتێ مووسای ..

و ئەڤ سالۆخەتە ل سەر كەسەكی نەهاتینە ب جهئینان پشتی مووسای ژبلی موحەممەدی ﷺ و تەورات شادەییێ بۆ ڤێ چەندێ د (سفر التثنية: إصحاح 34)ێدا ددەت، دبێژیت: و پشتی هینگێ د ناڤ بەنی ئیسرائیلیاندا كەس وەكی مووسای نەرابوویە.

سالۆخەتێ سیێ د مزگینیێدا ئەوە ئەو پێغەمبەرێ - خودێ دێ هنێریت - دێ ئاخفتنێ ژ دەڤێ وی وەرگریت چونكی ئەو ناخوینیت[5] و ئەڤە ژی ل دەڤ پێغەمبەرێ مە ﷺ یا ئاشكرایە.

---

[5] ل (نبوة محمد) یا (د. فاضل السامرائي) ب253 بزڤرە.

مزگینیا ئنجیلێ

ئنجیلێ ژی مزگینیا پێغەمبەراتیا موحەممەدی ﷺ دایە، د ئنجیلا (یووحەنا)دا هاتیە مەسیحی گۆتیە قوتابییێن خۆ:

ئەز دێ پسیار ژ (الآب)[6] کەم دێ (بارقلیط)ەکێ دی دەتە وە دا بمینیتە د ناف هەوەدا حەتا حەتا.

هیشام: (بارقلیط) چیە؟

باب: تو دێ شێی بەرفرەھ د رامانا وێ گەهی ئەگەر تو پەرتوکا ((رسول الله في الكتب السماوية ص154)) و پەرتوکا ((قصص الأنبياء)) یا (عبدالوهاب النجار) بخوینی.

بەلێ نوکە دان و ستاندنەك یا ل بەر دەستێ من د ناڤبەرا مامۆستا (فتحي عثمان) و دکتۆر (کارلۆ)یدا مامۆستایێ ئەدەبێ یونانی یێ کەڤن:

فەتحی: دکتۆر (کارلۆ)، رامانا پەیڤا (بارقلیط) چیە ئەوا ئنجیلێ بەحس کری؟

دکتۆر: زەلامێن دینی یێن مەسیحی دبێژن: رامانا وێ (المسلي أو المعزي)یە ئانکو: خەم رەڤین یان ژبیرڤەکەر.

فەتحی: بەلێ ئەزێ پسیارێ ژ دکتۆر (کارلۆ)ی مامۆستایێ ئەدەبێ یونانی یێ کەڤن دکەم، پا تو چ دبێژی..؟

---

[6] الآب: پەیڤەکا یونانیە، ئانکو: ئافراندەر نەکو (باب)، چونکی باب ژ (الأب) یا هاتی.

دکتۆر: ئەز دبێژم (بارقلیط) ئانکو: ئەڤێ گەلەك سوپاسیێ دکەت.

فەتحی: ئانکو رامانا وێ (أفعل تفضیل)ـە ژ پەیڤا (الحمد) ئانکو سوپاسی.

دکتۆر: بەلێ... وەسایە.

★★★

باب: هیشام کا (أفعل التفضیل) ژ پەیڤا (عَلِمَ و كَرُمَ و حَلُمَ) بێژە.

هیشام: أَعلم وأَكرم وأَحلم.

باب: و (أفعل التفضیل) ژ پەیڤا (حمد)؟

هیشام: (أحمد).

باب: پەیڤا (بارقلیط) وەرگێڕانا وێ یا دەق و دەق دبیتە (أحمد) و ئەڤەیە نهێنیا گۆتنا قورئانا پیرۆز ل سەر ئەزمانێ عیسای (سلاڤ لێ بن) دەمێ گۆتی: ﴿وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ (الصف:6)، ئانکو: (و ئەزێ هاتیم مزگینیا پێغەمبەرەکی بدەمە هەوە، پشتی من دێ ئێت ناڤێ وی ئەحمەدە).

و ئەڤەیە تشتێ سەیر د مزگینیا قورئانێدا ب موحەممەدی ﷺ هەرچەند پێغەمبەری ﷺ ئنجیل نەخواندیە، و وەرگێڕان ژی نەخواندیە.

هیشام: ئەو وەحیا ئەسمانیە.. ئەز شادەییێ ددەم کو ئەڤ قورئانە ژ دەف خودێیە.

ساجیدا: هیشام تە بابێ خۆ وەستاند، و تـە مـافێ مـە و مـافێ خـۆ وەرگرت، ئەرێ ما تو تێر نەبووی؟

هیـــشام: دوو داخوازکـــەر تێـــر نـــابن: داخوازکـــەرێ زانـــستی و داخوازکەرێ مالی.

ساجیدا: یا باشتر ئەوە سوحبەت ئێڤاریان بیت دا ئەم هەمی مفای ژێ وەرگرین.

هیشام: بەردەوام بۆچۆنا تە د جهێ خۆدایە دەیکا من.

باب: و ئەز ژی هیشام؟ (و باب دکەتە کەنی).

هیـشام: باشـترین بەلگـە ل سـەر بۆچـۆنا تـە یـا دورسـت، و کویریـا تێگەهشتنا تە ئەوە تە دەیکا مـن بـۆ خـۆ ژێگرتـی ببیتـە هەڤژینا تە، و پەروەردکارا زارۆکێن تە.

باب: ئەڤە ژی هەر پەسنە بۆ دەیکا تە هیشام ـ خودێ رێـزێ ل تـە بگریت ..

باب دکەتە کەنی و خێزان ژی دکەتە کەنی.

***

و ئێڤـاری خێـزان ل سـەر ڤیـان و خۆشـیێ کـۆم بـوو، و بـابێ بەردەوامی دا سوحبەتا خۆ بێی ڤەبڕین.

ساجیدا: پسیارەك دئێتە سەر هزرا من ل دۆر ئایەتا پـیرۆز ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾.

بۆچی قورئانێ دەست ب پەسنا عەقیدا پێغەمبەری ﷺ نەکر ل دەسپێکێ، و دویڤدا شەریعەتێ وی، و دویڤدا رەوشتێ وی؟

بۆچی ب رەوشتی دەست پێ کر؟

عارف: ساجیدا، عەقیدا پاقژ بەرێ خودانێ خۆ ددەتە کارێ چاك، چونکی عەقیدە بێی کریار جۆرەکە ژ باوەریا خرش. و قورئانێ گازیا کۆچەرێن عەرەبان رەتکر ـ دەمێ گۆتی مە باوەری یا هەی، بەلێ ژیوارێ وان یێ هەڤدژ بوو دگەل ناڤەرۆکا وێ[7].

---

[7] قورئانێ بەحسێ واقعێ کۆچەرێن عەرەبان کر ـ ئەوێن ل دەشتێ دژین ـ و سەبارەت عەقیدەیا وان گۆت: ﴿الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا﴾ (التوبة:97)، ئانکو: (گاوری و دوڕوياتيا کۆچەرێت عەرەبان [ئەعرابان] پترە [ژ یا خەلکێ باژێران])، و ل دۆر نەڤیانا وان بۆ زکاتێ گۆت: ﴿وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا﴾ (التوبة:98)، ئانکو: (و ژ وان ئەعرابان، هەنە تشتێ دکەنە خێر ب خوسارەتی ددانن)، و ل دۆر نەڤیانا وان بۆ جیهادێ دگەل پێغەمبەرێ خودێ گۆت: ﴿وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ﴾ (التوبة:90)، ئانکو: (و کۆچەرێت عەرەبان [ئەوێت ل دەشتێ ئاکنجی] ئەوێت هەجەت گرتین، دا دەستوور بۆ وان بێتە دان [کو بمینن و پشکدارێ د تەبووکێدا نەکەن]). و ل دۆر نەزانینا وان ب پەرتوکا خودێ و شەریعەتێ وی گۆت: ﴿وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ﴾ (التوبة:97)، ئانکو: (و شایيترن، ئەو برِیار و ئەحکامێت خودێ ل سەر پێغەمبەرێ خۆ ئینايينە خوارێ نەزانن). و ل دۆر سەروبەرێ وان یێ جڤاکی ل ژێر سیبەرا دەولەتێ گۆت: ﴿وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ﴾ (التوبة:101)، ئانکو: (و ژ وان ئەعرابێت دۆرماندۆری هەوە دوڕوی هەنە) =

= ئەڤەبوو سەروبەرێ وان حەتا سالا نەهێ مشەختی ـ ئەو سالا سۆەتا تەوبە تێدا هاتیە خوار ـ ئەڤا ئەو شەرمزار کرین ـ لەوا قورئانێ ئەو چەندە رەتکر دەمێ وان گۆتی ئەم خودان باوەرین. چونکی باوەری رەفتار و وزەیە. ﴿قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُم﴾ (الحجرات:14)، ئانکو: (عەرەبێت ژ دەرڤەی باژێران گۆتن: مە باوەری ئینا [خێران د گەل مە بکە] بێژە: هەوە باوەری نەئیناییە، بەلێ بێژن ئەم [ژ ترسا کوشتن و ئێخسیرکرنێ] یێت تەسلیم بووین [یان ژی سەرڤە سەرڤە یێت موسلمان بووین]، و باوەری هێژ نەچۆییە د دلێت هەوەدا).

باوەریا وان رەتکر، و ئەو کرنە دناڤ رێزێن موسلماناندا بتنێ ب هیڤیا وێ چەندێ کو چێببن ﴿لَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُم﴾ و پەیڤا ((لما)) رامانا چێنەبوونا تشتی ل دەمێ بۆری و پێشبینیکرنا چێبوونا وی ل پاشەرۆژێ د دەت. ڤێجا ئەو باوەریا رەفتارەکا کریاری بەرهەم نەئینیت چو سەنگ نینە.

و ژبیرا خواندەڤانی نەچیت کو کوچەرێن عەرەبان ئێکەمین کەس بوون پشتی پێغەمبەری ژ دینی دەرکەفتین، ژبەر کو باوەری ب دورستی نەچوبوو د دلێ واندا ژبەر دویراتیا وان ژ مزگەفتا پێغەمبەری، و بێ بەهربوونا وان ژ راسپاردە و پەروەردەیا وی ـ ئەڤا بوویە بەهرا هەڤالێن وی ڤێجا بوونە چرا د رێکێدا.

و چونکی ژیانا وان ڤارێبوون و رزگاربوون ژ گرێدانێ ب دەولەتێڤە ل بەر شرین دکر.

زێدەباری دل رەقیا وان و هشکاتیا دەشتێ ئەڤا وەکری خودێ چو پێغەمبەران ژ وان ژێنەگریت چو جارا چونکی پێغەمبەراتی دان و دلۆڤانیە.

و ئەڤە نابیتە رێگر د رێکا هەبوونا هندەك خودان باوەرێن رێزدار د ناڤ کوچەرێن عەرەباندا ـ وەکی قورئانا پیرۆز ئاماژە پێکری: ﴿وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ

ساجیدا.. باوەری رەفتارە.. هەر ئێكێ باوەریا وی تەمام بوو دێ دلێ وی بۆ خودێ شكێت، و دێ پێگرییێ ب پەیرەوێ وی كەت د پەرستنێدا، چونكی پەرستنا خودێ نائێتەكرن ئەگەر ب وی تشتی نەبیت یێ وی دانای.

ڤێجا عەقیدا دورست پەرستنەكا تەمام بەرهەم دئینیت.

و پەرستنێن تەمام رەوشتان پاك و چاك دكەن.

سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (التوبة:99)، ئانكو: (و ژ ئەعرابان ژی هەنە باوەرییێ ب خودێ و رۆژا قیامەتێ دئینن، و تشتێ دمەزێخن، نێزیكبوون ژ خودێ دبینن، و [ژ مەزاختنا خۆ] دوعاییێت پێغەمبەری و داخوازا گونەه ژێبرنێ دڤێن. بلا ب ئاگەه بن كو ئەڤ مەزاختنە نێزیكبوونە بۆ وان [وان نێزیكی رازیبوون و دلۆڤانیا خودێ دكەت]، خودێ دێ وان ئێخیتە بەر دلۆڤانیا خۆ [ئانكو د بەحەشتێدا]، ب راستی خودێ گونەه ژێبەر و دلۆڤانە).

و كەسەك پشتی پێغەمبەری بێ باوەر نەبوو ژبلی وان ئەوێن ب ئەزمانی تشتەك د گۆت و تشتەكێ دی د دلێ واندا هەبوو، و باوەری ب دورستی نەچوبوو د دلێ واندا. و خودێ دلۆڤانییێ ب ئەبوبەكری ببەت.. سەنتەنەتا ئیسلامێ زڤڕاندن دەمێ كوچەرێن عەرەبان و دوو روی ئەدەب داین و ئینایە ژێر دەستهەلاتا دەولەتا قورئانێ. ب رێكا شەڕێن بێ باوەران (الردە) ئەڤێن (11) لەشكەرا د ئێك دەمدا پشكداری تێدا كری.

و ب ڤی كاری ئەبوبەكر دئێتە هەژمارتن ئێكەمین سەركردە (11) چەپەرێن شەڕی د ئێك دەمدا ڤەدكەت و دگەل ڤێ چەندێ شیا ب سەركەڤیت.

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا﴾ (التوبة:103)، ئانكو: (زكاتێ ژ مالێ وان وەرگرە، وان پێ پاك و پاقژ بكە ژ گونەهان).

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾ (العنكبوت:45)، ئانكو: (ب راستی نڤێژ بەرێ مرۆڤی ژ هەمی گونەهێت زێدەپیس، و كریارێت نەدگەل سروشتێ مرۆڤان).

﴿فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾ (البقرة:197)، ئانكو: (چۆنە نڤینا ژنێ و ئاخفتنێت كەشەفرێت و جرەبڕ و مەدەڕكی د حەجێدا نینە، و نەدورستە).

پەرستن قوتابخانەیەكا كریاریە بۆ رەوشتان.

هەر ئێكێ رەوشتێ وی تەمام بوو دێ پەرستنێن وی ژی تەمام بن و عەقیدا وی ژی دێ دورست بیت.

و ئەوێ ناما دكتۆرایێ ب دەست خۆڤە ئینای دڤێت وی بەری هینگێ خواندنێن بەری هینگێ تەمام كربن و تێدا سەركەفتبیت و پێشكەفتبیت.

خودایێ پاك دەمێ پەسنا رەوشتێن پێغەمبەری ﷺ كری پەسنا دین و رەوشتێ وی كر.

پشكا چارێ

- رۆژهەلاتناس و پەیرەوێ وان د ژیاننامىا پێغەمبەریدا.
- موحەممەد نموونەیێ هەڤتەمام بۆ مرۆڤى (فیلیپ حەتى).
- هەمى ژێدەرێن مە رێككەفتینە ل سەر پاكیا رەوشتێ موحەممەدى (ولیەم میۆر).
- داد پەروەى و دلۆڤانى د نەفسا موحەممەدیدا تێكەل بوون (ڤغلیرى).

* * *

- پەرتوكا (تاریخ الشعوب الاسلامیة) و مەترسیا وێ ل سەر گە نجان.
- نەڤیانا پێغەمبەرێ ئیسلامێ (نیوجین) كۆرەكر.

شێخ عارف د ژۆرا پەرتوکخانێڤە روینشتە خوارێ، روینشتە ناف پەرتوکاندا دا هزرا خۆ ب هزرا یێن دیڤە گرێدەت و خۆشیێ ب گەوهەرێن پەرتوکخانا عەرەبی و ئیسلامی ببەت.

و ب کویراتیا ڤەکۆلەری، و زیرەکیا پەروەردکاری، و هشیاریا گازیکەری دەم هێدی وەکی بایەکێ رەحەت پێ دبۆریت.

پەرتوك چەند جوانە.

هەڤالەکە مرۆڤی عێجز ناکەت، و رابەرەکە ب دانا خۆ منەتێ ل مرۆڤی ناکەت.

و خانما ـ ساجیدا ـ هەڤژینا شێخی ب ژۆر کەفت و دان و ستاندنێ ب ڤی رەنگی دەست پێ کر.

★★★★

ساجیدا: (دکەنیت) و دبێژیتە شێخ عارفی: ئەز هەست ب غیرەتێ دکەم ل سەر ڤان کتێبا هەروەکی تە سێ هەڤژینێن دی هەین ژبلی من.

عارف: هەر زەلامەکێ بلیمەت ژنەکا مەزن ل پشت ویە.

ساجیدا: ئانکو تو بلیمەتی؟

عارف: نەخێر... مەرەما من پێ ئەوە تو یا مەزنی...

ساجیدا: ئەز حەژ پەرتوکان دکەم چونکی باغن، و هەمی مفای ژ بەرهەمێ خواندنا تە دبینن، و تو نەشێی خوارنێ یان جالکا بدەیە هەمی هەڤالێن خۆ بەلێ تو دشێی بەختەوەریێ بدەیە وان ب رێکا پەیڤا خودان باوەر.

لا خيل عندك تهديها ولا مال   فليسعد النطق إن لم يسعد الحال

ئانكو: نە تە هەسپە نە دراڤە بكەیە دیاری، ڤێجا بلا ئاخفتن یا خۆش بیت ئەگەر حال و سەروبەر د خۆش نەبن.

(دەرگەه هاتە قوتان و وائل ب ژۆر كەفت، جانتەكێ پەرتوكا یێ ڤێ، و دان و ستاندنەكا درێژ هاتەكرن).

وائل: ڤان رۆژا ئەز مژویلی خواندنێ بووم ل دۆر پێغەمبەری ﷺ.

عارف: خۆش شۆلە تە كری وائل..

پێدڤیە ل سەر هەر موسلمانەكی ژیانناما پێغەمبەرێ پیرۆز و هەڤالێن وی بخوینیت، داكو نوكەیا وی ببیتە درێژەدان ب مەزنێن ئوممەتێ.

و ئەو ئوممەتا مەزنێن خۆ ژبیر بكەت، و پێكۆلێ بكەت خۆ ژ بۆریێ خۆ ڤەدەر بكەت، مەتەلا وی وەكی یا مرۆڤەكیە بیردانكا خۆ ژ دەست دابیت، ڤێجا ئەو نوزانیت كا ژ كیڤە هاتیە، و دێ كیڤە چیت. یان ژی وەكی وی بچویكیە ئەوێ هاڤێتی ڤێجا بنیات و دویندەها خۆ نەنیاسیت. مرۆڤ یێ جودایە ژ گیانەوەری ب خواندنا مێژوویێ.

مشك دمریت و دكەڤیتە وێ تەلهێ یا بابێ وی كەفتیێ و مری...

و هەر ئەو تەلهە دمینیت دا پێشوازیێ ل بابكێن نوی بكەت.

مێژوویێ بخوینە چونكی قوتابخانەیە.

و چێدبیت تە ئەو ماموستا ژێ گرتبن ئەوێن تە پەرتوكێن وان خواندین.

وائل: هەمی ژ مەزنە هزرڤانێن رۆژئاڤاینە.

ئەز حەژ پەیرەوێ زانایێن رۆژئاڤای دکەم ژبەر شارەزاییا وان یا بەرفرەھ و بێ لایەنیا وان یا زانستی.

عارف: من حەز دکر تە ل بەراهیێ هەق ژ خەلکێ وی زانیبا.. پاشی تە چ ڤیابا ـ و بۆ کێ با ـ تە خواندبا..

وائل: پشت راست بە شێخ عارف.. ئەو دادپەروەرن.

من گۆتنا دکتۆر (فیلیپ)ی خواند ئەوا دبێژیت:

(کریارێن موحەممەدی یێن رۆژانە و رەفتارا وی د کاروبارێن ترسناك و سادەدا، کارتێکرنەکا مەزن د نەفسادا کر، ب رەنگەکی کو بوو نموونە حەتا ئەڤرۆ ژی ملیۆنەها مرۆڤ چاڤ لێ دکەن.

و وەسا چێنەبوویە مرۆڤەك ـ ل دەف هەر تایفەکێ ژ تایفێن نەژادێ مرۆڤی ـ هاتبیتە هەژمارتن وەك نموونەیەکێ تەمام بۆ مرۆڤی، ڤێجا گەلەك ب هویری چاڤ ل کریارێن وی هاتبیتەکرن وەکی بۆ موحەممەدی چێبووی). (تاریخ العرب د. فیلیپ حەتی بپ166).

و ئەڤە دادپەروەریەکا مەزنە ژ لایێ نڤیسەرەکیڤە باوەری ب ئیسلامێ نە.

★★★

و من گۆتنا زانا (ولیم میۆر) خواند:

(هەمی ژێدەرێن مە ـ ئەڤێن مە خواندین ـ رێککەفتینە ل سەر پاکیا موحەممەدی و ل سەر وێ چەندێ کو وێنەیەکێ کێمە د ناڤ

خـەلكێ مەكەهێـدا ژبـەر وی ئـاقلێ دورسـت، و زەوقـێ هـویر، و كويريا هزركرنـێ ئـەوا بـۆ وی هاتيـە دان). (الفكر الخالد لمحمد علي ص20).

عارف: جوانە وائل..

بەلێ تو چ دبێژی بۆ گۆتنا (وليم ميۆر) ئەڤا تە گۆتی؟

وائل: دادپەروەريەكا مەزنە بۆ رەوشتێ پێغەمبـەری ﷺ ، د راسـتا پێغەمبەريدا گۆت: ئاقلەكێ دورست، و زەوقێ هوير، و كويراتی د هزركرنێدا..

عارف: تە تێبينی كر كو وی مەزناتيا پێغەمبەری بـۆ بليمـەتيا وی زڤراند و ئاماژە ب پێغەمبەراتيێ نەكر.

ئـەو وەسـا پێغەمبـەری وێنـە دكـەت كـو ئـەو ب تنـێ چاكسازەكێ جڤاكی يان فەيلەسووف بوو.

و جوداهی د ناڤبەرا پێغەمبەراتيێ و بليمەتيێدا گەلەك مەزنە..

و پێغەمبەری ﷺ هەردوو كۆم كربوون.

﴿اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ﴾ (الأنعام:124)، ئانكو: (و خـودێ ب خۆ چێتر دزانيت كا دێ پێغەمبەراتيا خۆ دەتە كێ).

وائل: سبحان الله...

من ئەڤ تشتە نەزانی...

★★★

بەلێ من گۆتنا زانا (فاغلیری) د پەرتوکا وێدا (دفاع عن الاسلام) بپ33 خواند ئەوا دبێژیت:

موحەممەد گەلەکێ لێبۆر بوو، ب تایبەتی دگەل دویکەتیێن دینێن تەوحیدا خودێ ل دەف هەی.

و ئەو یێ پێگر بوو ب بنەمایێ ﴿لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ﴾.

و دادپەروەری و دلۆڤانی د نەفسا ویدا تێکەل ببوون.

ئەڤە گۆتنا وانایە شێخ عارف.

مە چ تشتێ مەزنتر ژ ڤی سالۆخی ژ نڤیسەرێن رۆژئاڤای دڤێت؟

عارف: مە چو تشت ژێ نەڤێت.

بەلێ مە ژ تە و ژ گەنجێن موسلمان دڤێت پەیرەوێ زانایێن رۆژئاڤا بزانن.

وان نەخشەکێ پیس دانایە د پەرتوکێن خۆدا ل دۆر ئیسلامێ، و ب تایبەتی ل دۆر ژیاننامە پێغەمبەری ﷺ.

وائل: نەخشەکێ پیس؟

عارف: بەلێ.. هەمی تشت ل رۆژئاڤا خواندیە، و ل دویف نەخشەکێ دچیت.

ئەو دێ هزار پەرتوکا ل دۆر پێغەمبەری نڤیسن.

هەر پەرتوکەك بۆ نموونە سەد بەرپەڕ بیت.

نڤیسەر دێ پێکۆلێ کەت د نۆت و نەهـ بەرپەڕاندا پەسنا پێغەمبەری بکەت، و دێ خالا ژەهرێ کەتە د بەرپەڕەکی ب تنێدا.

ڤێجا پەسنا وان بۆ پێغەمبەری دێ پەرتوکا وان د ناف موسلمانانداندا بەلاڤەکەت.
و دێ هەستەکێ ل دەف وان پەیداکەت کو ئەو یێ ل بەرامبەر نڤیسەرەکێ بێ لایەن ب تنێ ل هەقیێ دگەڕیێت.
د ئەنجامدا دێ وێ خالا ژەهرێ ژی وەرگریت و هەست ب تاما وێ ناکەت.
وائل.. تاما خالا ژەهرێ د ناف ئامانەکێ هنگڤینیدا دیار ناکەت.
بەلێ کارتێکرنا وێ د عویرکیدا نائێتە رەتکرن.
ڤێجا ئەگەر هەر نڤیسەرەك تانێ ل لایەکی ژ لایێن ژیانا پێغەمبەری بدەت ئەڤە کۆما پەرتوکێن وان تێرا هندێ هەنە ئیسلامێ کرێت بکەن، و ژیاننناما پێغەمبەری تێك بدەن.
وائل: ئەو هۆ دکەنە شێخ؟
عارف: و ژ ڤێ پتر ژی دکەن... و موسلمانا ئاگەهـ ژ خۆ نینە.
وائل.. کۆمەکا پەرتوکا دەرکەفتیە رۆژهەلاتناس تێدا دبێژن: وان گەلەك خۆ زەحمەت دایە، و پارەکێ مەزن مەزاختیە د رێکا بەلاڤکرنا فەلەینیێدا ـ ل ئەفریقیا و ئاسیا ـ بەلێ ئاریشەیەکا مەزن دکەڤیتە د رێکا گەهاندنا پەیاما واندا، ئەڤ ئاریشەیە ل دویف گۆتنا وان ئەوە کو ئیسلام ب تنێ ـ ل ڤان هەردوو کیشوەران ـ بەلاڤە دبیت بێی موسلمان خۆ زەحمەت بدەن.
و ئەڤە پەیڤەکا هەقە مەرەما وان پێ نەهەقیە.

وائل: چ نەهەقی د ڤێ شادەییا مەزندا هەیە ـ ئەڤا مزگینیا هەمی خێرێ ددەت؟
عارف: وائل: مەترسیا بابەتی ژ وێ چەندێ مەزنترە ئەوا تو هزر دکەی. بەلکی مەزنترە ژ وێ چەندا گەلەك موسلمان هزر دکەن دەمێ کەیفا وان ب ڤێ ئاخفتنێ دئێت.
و د هندەك گۆتارێن خۆدا و ل سەر هندەك مینبەران ڤەدگێڕن.
مەرەما مزگینئینا (مبشرين) ل پشت ڤان پەیڤێن شرین ئەوە کو موسلمان روینن خوار و هیممەتێن وان بێنە بەنجکرن.
مادەم ئیسلام ب تنێ بەلاڤە دبیت ـ هەروەکی مزگینئین دبێژن ـ ڤێجا ما دێ بۆچی بانگهلدێر چنە وێرێ، و پارا مەزێخن و زەحمەتێ بەن، پێخەمەت بەلاڤکرنا ئیسلامێ ل ڤان وەلاتان؟؟
موسلمانا پالدا، و بانگهلدێرا خەمساری کر، و گەلەك دەزگەهێن ئیسلامی ژ پەیاما خۆ دویرکەفتن.
بەرێ وان کەفتە جوداهیێن تیۆری، و شەڕێن هزری ئەڤێن خودێ دزانیت ئیسلامێ چو بەهر تێدا نینە.
ئوممەتا ئیسلامی ل بەر رۆناهیێ نڤست.
بەلێ دژمنێن وان د تاریاتییێدا هشیاربوون و چۆن.
ژیوارێ موسلمانان یێ ئەڤرۆ وەکی مرۆڤەکێ بریندارە د رویدانەکێدا ڤەگوهێزن ژۆرا نشتەرگەریا دا بێتە چارەسەرکرن

بەلێ ئەوێن دەوروبەرێن وی رابن نینۆكێن وی ببڕن و سەرێ وی شەكەن و ئەو پێ دمریت.
رۆژئاڤا مە دخاپینیت وائل.
و ئەز دێ بۆ تە راستیا ڤێ چەندێ سەلمینم ل دویف تێگەهشتنا من بۆ نڤیسینێن رۆژهەلاتناسان.

***

كا پەرتوكا (حضارة الاسلام) دەربێخە و بەرپەڕێ 124 د دلێ خۆدا بخوینە.. من نەڤێت من گوه لێ ببیت.
و تو ب خۆ حوكمی ل سەر وی تشتی بدە یێ تو دخوینی.
(وائل دخوینیت و نیشانێن حنێرییێ ل سەر دیار دبن).
وائل: سەیرە... كانێ ئەو دادپەروەریا زانایێن رۆژئاڤای پێ دئاخڤن؟
و كانێ بێ لایەنی؟
یێ دبێژیت موسلمانان هندەك موعجیزێن مەسیحیەت و بووزیەتێ پالدانە پێغەمبەری دا هەوجەییا مرۆڤێن سادە تێر ببیت.
بەلكی دبێژیت پێغەمبەری ب خۆ ئەڤ موعجیزە دكرنە یێن خۆ دا ژ سروشتێ خۆ یێ مرۆڤایەتی دەركەڤیت. و دا وەكی پێغەمبەران دیار ببیت.
عارف: سەیرە وائل.. ئەگەر موعجیزە بۆ بووزیەتێ بێنە حسێبكرن نڤیسەر دێ حسێب كەت راستیێن نەگوهۆڕن -

هەرچەندە وی باوەری ب بووزیەتێ نینە ـ و ئەگەر بۆ پێغەمبەرێ ئیسلامێ بێنە حسێبکرن ـ و ژ لایێ مێژوویێڤە بێتە سەلماندن ـ دێ (جۆستاڤ) بێژیت چیڤانۆکن.

کەربێن وان ژ ئیسلامێ ڤەدبن وائل.

ئەگەر (جۆستاڤ)ی ب خۆ تشتەك ژ هەلویستێن پێغەمبەری ل سەر تشتێن موعجیزە خواندبا دا نەزانینا وی یا مەزن ب ڤی پێغەمبەرێ هندە مەزن دیاربیت.

چێدبیت رۆژا مرنا ئیبراهیمێ کوڕێ پێغەمبەری ﷺ بێتە بیرا تە وائل دەمێ رۆژ غەیری.

و ئەڤە دیاردەیەکا سروشتیە دبیت د هەر دەمەکیدا روی بدەت.

بەلێ هندەك ژ هەڤالێن پێغەمبەری ئەڤ دیاردەیە ب مرنا ئیبراهیمیڤە گرێدا.

و گۆتن: رۆژ بۆ مرنا ئیبراهیمی غەیری.

وان ئەڤ پەیڤە گۆت وەك دلخۆشکرن بۆ پێغەمبەری.

و ئەڤە دەمێ دلخۆشکرنێیە و جهێ ڤان جۆرە موجامەلە و بۆراندان تێدا هەیە.

یان ژی ئەڤ چەندە گۆتن وەك باوەرکرن ب راستیا وێ.

پێغەمبەری ﷺ ل وی دەمی هەست ب نەخۆشیا مرنا کوڕێ خۆ دکر.

و دشیا گوه ل ڤێ گۆتنێ ببیت و خۆ کەڕ بکەت و لۆمە ژی لێ نەدهاتەکرن، چونکی ئەو یێ مژویل بوو ب ڤەشارتنا کوڕێ خۆڤە.

بەلێ پێغەمبەرێ مەزن ـ مامۆستایێ راستیێ ـ رازی نەبوو دلێ وی بێتە خۆشکرن ب تشتەکێ بەروڤاژی راستیێ.

پێغەمبەر ﷺ دشیا خۆ کەڕ بکەت و بهێلیت ئەڤ گۆتنە د ناف عەرەباندا بەلاڤە ببیت، ڤێجا ئێڤین بۆ دویکەتیێن وی چێببیت، و دژمنێن وی ژی باوەریێ بینن.

بەلێ پێغەمبەری ﷺ رۆندکێن خۆ زوهاکرن، و وەك فێرکەر د ناف خەلکێدا راوەستیا و گۆت:

رۆژ و هەیف دوو نیشانن ژ نیشانێن خودێ، نائێنە گوهۆڕین بۆ مرنا کەسەکی یان بوونا وی، ئەگەر وە ئەڤ چەندە دیت هەڕن نڤێژێ بکەن.

ئەڤەیە راستی وائل..

و راستی ب تنێ.. ئەوە ئەو شەنگستەیێ پێغەمبەری گازیا خۆ ل سەر ئاڤاکری.

کانێ ئەڤە ژ درەوێن (جۆستاڤ)ی ئەڤێ دبێژیت پێغەمبەری موعجیزە بۆ خۆ حسێب دکرن؟!

***

وائل پەرتوکا (تاریخ الشعوب الاسلامیة) ژ نڤیسینا (کارل برۆکلمان) یا ل بەر دەستێ تە، وان سفکاتییێن عەقلی ئەوێن ڤی نڤیسەری کرینە د پەرتوکا خۆدا بخوینە.

هەر رێزەك ژێ پێدڤی بەرسڤێن درێژە.

ئەو دبێژیت: پێغەمبەری پلەبەندی (تدرج) د تەوحیدێدا کر و ل سالێن ئێکێ ژ هاتنا وی وی تەوحیدا خۆرست نەنیاسیە.

ئەگەر ڤی نڤیسەری پیچەکێ خۆ زەحمەت دابا و ئەو هەرسێ سۆرەتێن ئێکەمین جار بۆ پێغەمبەری ﷺ ل دەستپێکا وەحیێ هاتینە خوارێ خواندبان دا وێنێ تەوحیدا خۆرست ئەوا چو دین نەگەهشتینێ ژبلی ئیسلامێ بینیت.

هەر ژ رۆژێن ئێکێ یێن وەحیێ قورئانێ دۆزا تەوحیدێ دوپاتکر ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾ نە ب ناڤێ بوتەکی یان مرۆڤەکی. چونکی خودایێ تە ئەوە ئافراندەر، و چونکی خودایێ تە ئەوە ﴿الْأَكْرَمُ﴾، و چونکی خودایێ تە ئەوە فێرکەر.

و سۆرەتا (المدثر) دئێت و پێدڤیا مەزنکرنا خودێ، و پاقژیا دەروون و دل و جلکا ژ هەمی پیساتیان دوپات دکەت.

و پەیرەوێ تەوحیدێ د سۆرەتا (المزمل)دا یێ دیارە ﴿رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾ (المزمل:9)، ئانکو: (خودایێ رۆژهەلات و رۆژئاڤایێ، چو پەرستی یێت راست و دورست ژ وی پێڤەتر نینن، وی بۆ خۆ بکە پشت).

ئەرێ ئەو چ تەوحیدە ژ ڤێ تەوحیدێ تەمامتر - ئەڤا پێغەمبەری ﷺ ل رۆژێن ئێکێ یێن وەحیێ نیاسی؟

و ئـەرێ دینـێ نڤیـسەری - ئەگـەر دینـەك ل دەف هـەبیت - تەوحیدەکا بهاتر ژ گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾ نیاسیە.

و هەر د وێ پەرتوکدا ل بەرپەڕێ (78) دبێژیت:

پێدڤیـە ل سـەر موسـلمانی ئـەو دژمنـاتیێ ل سـەر نەموسـلمانی راگـەهینیت، هـەر جهـەکێ لێ ببینیـت چـونکی دژاتیکرنـا نەموسلمانان ئەرکەکێ دینیە.

ئەرێ وائل تە ئەڤ درەوە خواندیە؟

ئـەرێ ئیـسلام سـەر موسـلمانی دکەتـە ئـەرك ئـەو شـەڕی ل سـەر هەمی بەرامبەرێن خۆ راگەهینیت؟

وائل: ئەڤ گۆتنە سەیرە..

(فاغلیری) دبێژیت: موحەممەد گەلـەکێ لێبـۆر بـوو، و ب تایبـەتی دگەل دویکەتیێن دینێن ئێکینیا خودێ ل دەف هەی.

عارف: ئەگەر ڤی نڤیسەری سۆرەتا (الممتحنة) خوانـدبا دا لێبۆرینـا ئیسلامێ دگەل وان ئەوێن عەقیدا وان جوٚدا بینیت - ب مەرجـەکی شەڕێ ئیسلامێ نەکەن. خـودایێ مـەزن دبێـژیت: ﴿لَا يَنْهَاكُمُ اللَّـهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ * إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّـذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ (الممتحنـة: 8ـ9)، ئـانكو:

(خـودێ هـەوە ژ وان نادەتـە پـاش [و نـەهیا هـەوە ژ وان ناکـەت] ئەوێت (ئەو گاورێت) شـەڕێ هـەوە ژ بـەر دیـنێ هـەوە نـەکرین، و هوین ژ وەلاتێ هەوە دەرنەئێخستین کو هـوین باشـی و قـەنجیێ و عەدالـەتێ دگـەل وان بکـەن، ب راسـتی خـودێ حـەژ عەدالەتکـەران دکەت. بەلێ خودێ بەس نـەهیا هـەوە ژ وان دکـەت ئـەوێت شـەڕ ژ بەر دینێ هـەوە دگـەل هـەوە کـرین، و هـوین ژ وار و جهێـت هـەوە دەرئێخـستین، و هاریکـاری د دەرئێخـستنا هـەوەدا کـرین کـو هـوین دۆسـتینیا وان بکـەن، و هەرکەسـێ دۆسـتینیا وان بکـەت، نـێ ئـەون یێت ستەمکار).

و جوداهیــەکا مــەزن یــا هــەی د ناڤبــەرا گــازیێ بــۆ ئیــسلامێ و خورتیکرنێدا ل خەلکی دا بێنە د ناڤدا.

هەروەسا جوداهیەکا مەزن یا هـەی د ناڤبـەرا ڤـەکرنێن (فتوحـات) ئیـسلامی ـ کـو لێکـدانا دوو لەشـکەرایە ـ و د ناڤبـەرا بـەلاڤبوونا ئیسلامێدا کو مەسەلەیا هزرێ و قەناعەتێ و ئازادییێیە.

و بەسە تو بزانی هندەك وەلات ب رێکا لەشکەری هاتینە ڤـەکرن و خـەلکێ وان ماینــە سـەر دینــێ خـۆ. وەکـی وەلاتــێ ئەنــدەلوس، و ئیسلامێ ئازادیەکا بەرفرەھ بۆ وان دابینکر.

هەروەسا ئیسلام ل گەلەك وەلاتێن جیهانێ بەلاڤ بوویە بێـی کـو ب رێکا لەشکەری بێنە ڤەکرن.

★★★

وائل: ئەز ب گازیا رۆژهەلاتناسان هاتمە خاپاندن، و گۆتنا وان کو ئەو بێ لایەن و بابەتینە ئەز خاپاندم.

و هیڤیا مە ئەوە خودێ زانایێن موسلمانان سەربێخیت د بەلاڤکرنا ڤان رەنگە دان و ستاندنان‌دا دا پیلانا رۆژئاڤای و دژمنێن ئیسلامێ ئاشکراکەن، قەلەمێن وان ژ چەکێ وان ب ترسترن.

و دڤێت هوین گەنجا ژ مارا بپارێزن.

عارف: بار یێ گرانە وائل.

و دەزگەهێ راگەهاندنا ئیسلامی یێ هەژارە..

﴿إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً * وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ * فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ﴾ (ص:23)، ئانكو: ([ئێکی ژ وان گۆت]: ئەڤی برایێ من نۆت و نەه میه یێت هەین، و من میهەك ب تنێ یا هەی، و دبێژیتە من وێ ژی بدە من، و ب ئاخفتنێ ژی دشێتە من).

دەزگەهێ راگەهاندنا ئیسلامی یێ هەژارە وائل.

ژبلی مینبەرێ ئیسلامێ چو نەمایە، ڤێجا خودێ ل وان ببۆریت ئەوێن ژ ئیسلامێ وەردگرن و چو بۆ پێشکێش نەکەن.

★★★

ئەگەر تو سالۆخەتێن مەسیحی د قورئانێدا بخوینی دێ زانی کا قورئانێ چەند ب جوانی و تەمامی بەحسێ مەسیحی کریە.

خودایێ مەزن ل سەر ئەزمانێ مەسیحی دبێژیت: ﴿قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا * وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا * وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا * وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا﴾ (مريم: 30ـ33)، ئانكو: ([عیسای] گۆت: ئەز بەندەیێ خودێمە، ئنجیلا دایە من، و ئەز یێ کریمە پێغەمبەر [ئانکو خودێ یا بۆ من نڤیسی، ئنجیلێ بدەتە من و من بکەتە پێغەمبەر]، و ئەز یێ پیرۆز کریم ئەز ل کیڤە بم، و ئەمرێ من یێ ب نڤێژ و زەکاتێ کری، هندی ئەز یێ ساخ بم، [دیسا ئەمرێ من یێ کری] ئەز بۆ دەیکا خۆ یێ باش بم [و قەدرێ وێ بگرم]، و ئەز نەکریمە خۆمەزنکەر و نەگوهدار، و ئەز ژ رەحما خۆ بێ هیڤی نەکریمە، سلاڤ ل سەر من بن، رۆژا ئەز بوویم و رۆژا ئەز دمرم، و رۆژا پشتی مرنێ زێندی دبمەڤە).

و د سۆرەتا (آل عمران: 45ـ46)دا ئەڤ گۆتنا خودێ هاتیە: ﴿إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ * وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾، ئانکو: (د وێ گاڤێدا ملیاکەتان گۆت: مەریەمێ ب راستی خودێ مزگینیێ ب پەیڤەکا خۆ [کو عیسا بوو] ددەتە تە، ناڤێ وی مەسیحە (ئانکو یێ پیرۆزە) عیسایە کوڕێ

مەریـەمێ، د دنیـا و ئاخرەتێـدا خـودان رویمەتـە و ژ نێزیكانـە ژی [بـۆ خـودێ]، [هێـژ] د لاندكێـدا و ب پیراتـی ژی دگـەل خـەلكی دئاخڤیت و ژ چاكانە [ژی]).

و قورئانێ بەرەڤانی ژ مەریـەمێ كریـە، و دەهمـەن پاقـژی و پاكیـا پەروەردە و مەزناتیا بنیاتێ وێ سەلماندیە.

بنیاتێ وێ یـێ خۆجهە ﴿إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْـرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ * ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (آل عمـران: 33ـ34)، ئـانكو: (ب راسـتی خـودێ ئـادەم و نـووح و بنـەمالا ئیـبراهیم و بنـەمالا عمـران ژ نـاف هـەمی جیهانـان ئـەو هلبـژارتن، [ئەڤـە هـەمی] دویندەهـەكن، هنـدەك ژ هندەكانـە [د ئنیـەت و پارێزكـاری و موسـلمانەتیا خـۆدا ژێكـن]، و [ب راسـتی] خودێ گوهدار و زانایە).

و ئـەو یـا پاراسـتیە ژ شـەیتانی هـەر ژ دەمـێ بوونـا وێ ب دوعایـا دەیكا وێ.

﴿وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الـرَّجِيمِ * فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَـسَنًا وَكَفَّلَهَـا زَكَرِيَّـا﴾ (آل عمران: 36ـ37)، ئانكو: (و ب راستی من ناڤێ وێ كریە مەریەم، و ئەز وێ و دویندەها وێ ب تە دپارێزم ژ شەیتانێ دویری دلۆڤانیێ، ڤێجا خودایێ وێ ب ئاوایەكێ جوان [مەریەم] ب نەدر قـەبوول كـر

(وەرگــرت)، و لاو پــەروەردەكر و جــوان راكــر، و زەكــەریای سەرەگوهی لێ كر و خودانی ژێ كر).
ڤێجا ئەو یا بنیات، و تۆڤ، و ژینگەهـ، و خودانكرنەكا پاكە.
د دویفدا خودێ ئەو ژ ناف ژنێن جیهانێ ژێگرت..
﴿وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَــالَمِينَ﴾ (آل عمـران:42)، ئـانكو: (بيننـه بـيرا خـۆ دەمـێ ملیاكەتان گۆتی: مەریەمێ ب راستی خـودێ تـو یـا هلبـژارتی [و ژ كار و كریارێت نەدورست] یا پاقـژ كـری و قـەدرێ تـه ب سـەر یـێ هەمی ژنێت جیهانێ ئێخستیە).
وائل: ئەرێ ژ ڤێ ئایەتێ دئێته زانین كو مەریـەم (سلاڤ لێ بـن) ل دەف خودێ چێترە ژ ژنكێن پێغەمبەری؟
عـارف: نـەخێر كـورێ مـن.. چـو دەلیڤـه نینـه بـۆ هەڤبـەركرنێ د ناڤبەرا چو ژنا دگەل دەیكێن موسلمانان ـ ژنێن پێغەمبەری ﷺ.
چونكی خودێ دەربارەی ژنێن پێغەمبەری گۆتیە: ﴿يَا نِسَاءَ النَّبِــيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَــدٍ مِــنَ النِّــسَاءِ﴾ (الأحـزاب:32)، ئـانكو: (گـەلی ژنێـت پێغەمبەری هوین نەوەكی چو ژنێت دینە).
ڤێجا قورئانێ بەرەڤانی ژ عیسای و دەیكا وی كریە.
خۆزی زانایێن رۆژئاڤای وەكی عیسای ب تۆرە بان.
بـەلێ چـەوا ئـەو دێ ل دویـف تـۆرەیێ مەسـیحی چـن و وان تـام نەكریە شرینیا دینێ وی ـ ئەڤێ ژ دەف خودێ هاتی ..

بزاڤا مزگینئێنانێ (التبشیر) یا جیهانی رێکێ خۆش دکەت بۆ سەرداگرتنەکا هزری کو ئمپریالیەتا رۆژئاڤای پیرۆز بکەت و خزمەتا بەرژەوەندییێن وێ بکەت.

ئەرێ رێك و ئارمانج چەند د دویرن ژ پەیاما ئەسمانی.

قورئان پەسنا عیسای دکەت ب وی تشتێ هێژای وی، و بەرەڤانییێ ژ دەیکا وی دکەت، و نڤیسەر (نیوجین) ئەڤێ کراسێ رەبەنان دکەتە بەر خۆ و قەلەمێ مارا هەلدگریت، ل دۆر چێترین بوونەوەرێن خودێ موحەممەدی ﷺ دبێژیت:

موحەممەدی گۆشتێ بەرازی حەرامکر چونکی یێ سەرخۆش بوو و ل سەر گرکەکێ بلند نڤستیبوو و بەراز هات و لەقەك لێدا، ڤێجا موحەممەد رابوو و گۆشتێ بەرازی ل سەر ئوممەتا خۆ حەرامکر.

و ئەز پسیارێ ژ ڤی درەوینێ زکرەش دکەم:

بۆچی تەوراتێ گۆشتێ بەرازی حەرامکر؟

ئەرێ بەرازەکی لەقەك ل مووسای دابوو ـ جەنابێ فەیلەسووفی ـ ڤێجا مووسای بەراز ل سەر ئوممەتا خۆ حەرام کربیت.

وائل: تەورات گۆشتێ بەرازی حەرام دکەت؟

عارف: بەلێ وائل.

د (سفر التثنية)دا حەرامکرنا گۆشتێ بەرازی هاتیە سەلماندن.

وائل: ئانکو گۆشتێ بەرازی د شەریعەتێ مووسای و شەریعەتێ موحەممەدیدا ﷺ حەرامە.

عارف: و د مەسیحیەتێ ژیدا. مەرەما من پێ ئەو مەسیحیەتە ئەوا عیسا پێ هاتی، چونکی مەسیحی دانپێدان ب شەریعەتێ مووسای کریە و سەلماندیە:

و گۆتیە: ئەز نەهاتیمە دا هەڤدژ بم دگەل نامووسی.

بەلێ (پۆلس) ئەڤێ پشتی عیسای هاتیە دناڤ مەسیحیەتێدا شیا شەریعەتی ڤەشێریت و ژ کاربێخیت.

(پۆلس)ی وەسا دیارکر کو مانا شەریعەتی ئانکو مانا گونەهێ (خطیئة).

ڤێجا دڤێت مرۆڤ ژ شەریعەتی خلاس ببن، دا ژ گونەهێ بێنە پاقژکرن.

د (رومیة 3ـ20)دا پۆلسی گۆت:

هندی شەریعەت هەبیت دێ گونەهـ ئێتەکرن، بەلێ مەسیحی شەریعەت ژ کار ئێخست، ڤێجا کرنا گونەهـ نەهێلا.

وائل: مەسیحی گۆت: ئەز نەهاتیمە دا شەریعەتی ژ کار بێخم بەلێ دا تەمام بکەم!

عارف: و پۆلسی گۆت: مەسیحی شەریعەت ژ کار ئێخست دا مە ژ گونەهێ خلاس بکەت..

رامانا پۆلسی ئەوە پۆلیس و دادوەری ئەون ئەگەرێ تاوانان.

ڤێجا دڤێت پۆلیس بێنە دویرئێخستن و رۆلێ دادوەریێ نەمینیت دا جڤاک بێتە پاراستن ژ تاوانان.

وائل: ئەڤە ئاخفتنەکا بەروڤاژیە..

عارف: لەوا پشتی پۆلس سەرکەفتی د دویرئێخستنا خەلکیدا ژ شەریعەتی، گۆت: نوکە ئەم ژ شەریعەتی رزگار بووین (رومية 6 ـ7).

گۆشتێ بەرازی.. د شەریعەتێ جوهیاندا حەرامە ب دەقی، و حەرامە د شەریعەتێ عیسایدا ب دانپێدانا وی ب شەریعەتێ تەوراتێ، و حەرامە د ئیسلامێدا چونکی ئیسلام تشتێ پاقژ حەلال دکەت و یێ پیس حەرام دکەت، ڤێجا چەوا نڤیسەرەکێ وەکی (نۆجین)ی دوێریت گۆتنەکا هۆسا بێژیت؟

و کانێ بابەتیبوون و بێ لایەنی و ئەمانەتا ڤەکۆلینا زانستی ئەڤا زانایێن رۆژئاڤای بەحس ژێ دکەن؟

و ژ کیژ ژێدەرێ مێژوویی ڤی نڤیسەرێ پیس ئەڤ درەوە ڤەگوهاستیە؟

ئەز یێ ل وێ باوەرێ ئەگەر ئێکێ وەکی وی ل سەر ستێرێن سینەمایێ، و هۆزانڤانێن مەیێ بنڤێسیت، دا قەلەمێ وی بێ حوبر نڤێسیت.

بەلێ دەمێ مەی ڤەخۆرەك ل سەر چێترینێ بوونەوەران، و مرۆڤەکێ زکرەش ل سەر پێغەمبەرێ دلۆڤانیێ ﷺ، و مرۆڤەکێ بێ بها و چوننە ل سەر مامۆستایێ شەرەفێ دنڤێسیت، ئەم ژبلی ڤێ درەوێ پێشبینیێ ژێ ناکەین.

ئامانێ پیس ماستێ پاك و زەلال پیس دکەت.

وائل: ئەم دێ شێین تشتەکی ژ نهێنیا حەرامکرنا گۆشتێ بەرازی زانین؟
عارف: د بنیاتدا دەمێ ئەم خۆ ژ تشتەکێ حەرام ددەینە پاش ژبەر هندێیە کو خودێ ب دەقێ قورئانێ ل سەر مە حەرامکریە. ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ﴾ (البقرة:173)، ئانکو: (ب راستی خودێ، بەس مرار و خوین [یا رۆن] و گۆشتێ بەرازان و تشتێ نە بۆ خودێ هاتیە سەرژێکرن، ل سەر هەوە حەرام کریە). ڤێجا چ ئەم نهێنیا حەرامکرنێ بزانین یان نە.
و هەڤالێن پێغەمبەری ﷺ فەرمانێن قورئانێ وەرگرتن و گوهداریا وان کر، و خۆ ژ نەهییێن وێ دا پاش ژبەر پیرۆزیا قورئانێ.
و دەمێ هندەك گەنج وەسا هزر دکەن کو ئەگەرێ حەرامکرنێ ئەگەرەکێ عەقلیە، و دەقێ پیرۆز ژبیر دکەن ئەو د خەلەتن.
زنا حەرامە...
ڤێجا چ ب حالکەفتن و تێکەلبوونا دویندەهێ ژێ چێببیت یان نە.
هندەك گەنجا وەسا هزرکر کو ئەگەرێ حەرامیا زنایێ ئەوە زنا دبیتە ئەگەرێ تێکەلبوونا دویندەهان، بەلێ دەمێ نوژداریێ (رێکێن نەهێلانا ب حالکەفتنێ) ئاشکرا کرین وەسا هزر کر کو حەرامکرنا زنایێ بوویە تشتەکێ بێ مفا.

بنیات د حەرامكرنێدا دەقە، و پیرۆزیا دەقی دێ مینیت حەتا قیامەتێ.
بەلێ زانینا ئەگەری فاكتەرەكە بۆ هاندانا ب جهئینانا فەرمانێ ب تنێ.
پشتی هینگێ ئەز دشێم بێژم:
بەراز ب تنێ خۆ ژ (2٪) ژ ترشێ بوولیكی خلاس دكەت و یێ دی هەمی دمینیت د ناف گۆشتێ ویدا. و دبیتە ئەگەرێ ئیشانا گەها ل دەمێ خوارنا وی.
و ئەو دبیتە ئەگەرێ پەیدابوونا كرمێ درێژ.
و ئەڤ كرمە جودایە ژ وی كرمێ ژ گۆشتێ چێلا پەیدا دبیت.چونكی ئەو میكرۆبێ د ناف گۆشتێ چێلێدا ب رێكا كەلاندنێ دئێتە كوشتن.
بەلێ ئەو میكرۆبێ د ناف گۆشتێ بەرازیدا نائێتە كوشتن ب كەلاندنێ.
بەراز گیانەوەرەكە پیساتیا دخۆت، ئەگەر گیانەوەرەكێ مرار د ناڤدا دیت دێ خۆت، و ئیسلام خوارنا گیانەوەرێ گۆشت خۆر حەرام دكەت. ژبلی ماسی چونكی خودێ ماسی ب دەقێ قورئانێ بۆ مە حەلال كریە: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ﴾ (المائدة:96).
وائل: بەلێ من زانی زانستا هەڤچەرخ شیایە میكرۆبێ كرمێ درێژ ئەوێ د ناف گۆشتێ بەرازیدا بكوژیت.

عارف: شیایە یێن هەمی بەرازان بکوژیت یان هندەکان؟

وائل: ژ وان جۆران ئەوێن ب رێکێن زانستی دئێنە خودانکرن، و ب رێکێن زانستی دئێنە کەلاندن.

عارف: و بەرازێن دی زانستێ چ بۆ پێشکێش کریە؟(8).

وائل: دێ وەکی خۆ مینن...

عارف: خودایێ مەزن نەهێلایە بەندەیێن وی ببنە قوربان بۆ نەساخیان ـ ئەوێن ژ ڤی گیانەوەری چێدبن ـ حەتا ژ نوی زانست بێت و چارەسەر بکەت.

و بنیات د حەرامکرنێدا حەرامکرنا خودابیە ـ وەکی من گۆتیە تە ـ. و بنیات نەئەوە ئەم ئەگەری بزانین.

هندەك ژ وان ئەڤێن ل سەر قەدر و حیکمەتا رۆژیێ ئاخفتین گۆتن:

خودێ رۆژی یا دانای دا مرۆڤێ دەولەمەند هەست ب نەخۆشیا برسا هەژاران بکەت.

مە ئەڤە قەبویلە و تشتەکێ جوانە.

---

[8] ـ هندەك زانا تبعەتێ گیانەوەران وەك ئەگەرەکێ دی زێدە دکەن بۆ حەرامکرنا گۆشتێ بەرازی، کو هەر ئێکێ گۆشتێ گیانەوەرەکێ دەستنیشانکری بخۆت تبعەتێ وی گیانەوەری دگریت. و بەراز ژی یێ بێ غیرەتە ل سەر مێیا خۆ، ئەگەر گۆتنا وان یا راست بیت چێدبیت ئەڤە ئێك ژ ئەگەرێن سارباتیا زەلامێ رۆژئاڤای و بێ غیرەتیا وی بیت ل ئەورۆپا.

بەلێ دەمێ ئێکی ژ گۆتارخوینان ل ئەفغانستانێ ئەڤ تشته گۆتی و گەنجا بڕیار دای رۆژیا بگرن...

ئێك ژ بێ دینان ـ ل وێرێ ـ هات و گۆته وان گەنجا:

رۆژی دەولەمەندان پاك دکەت دا هەست ب هەژاران بکەن.

ئەرێ ئەم هەژار دێ بۆچی رۆژیان گرین؟

ئینا وان گەنجان رۆژیا خۆ خوار، و وەسا باوەرکر کو حوکم ب ئەگەریڤە گرێدایە، و نە ب دەقێ نەگوهۆرڤە گرێدایە[9].

وائل: ئەرێ هندەك حوکم هەنە موسلمان حیکمەتا وان نەزانن؟

عارف: ئەرێ موسلمانان ئەگەر و حیکمەتێن حوکمان دزانین؟

وائل: نەخێر...

عارف: من گۆتە تە دەمێ هەڤالێن پێغەمبەری خۆ ژ گۆشتێ بەرازی دایە پاش پسیارا حیکمەتێ ژ پێغەمبەری نەکرن.

بەلێ گۆتن: مە گوه لێ بوو و مە گوهداری کر، چونکی وان ئێقین هەبوو کو نەهی ژ دەف خودێ هاتیە، و خودێ زاناترە ب نهێنیا گەردوونی.

پەیرەوێ پەروەردەیا ئیسلامی وەسا دخوازیت رێز ل فەرمانان بێتە گرتن خۆ ئەگەر حیکمەت ژی ژێ نەهاتە زانین.

---

[9] زانایەکێ رێزدار ئەڤ رویدانە بۆ من ڤەگێڕا و خودێ هاریکاریا وی کر و ئەو نهێنیێن رۆژیێ و فەرزبوونا وێ بۆ وان بەحس کر حەتا کو ئەو گەنج جارەکا دی زڤڕاندین و قەناعەت بۆ چێکری.

بۆ نموونە ئەگەر مە ڤیا ئەم شەڕی بکەین ژبۆ رزگارکرنا قودسێ، پێدڤیە ل سەر مە ئەم سەربازان قانع بکەین ب ئارمانجا گشتی، و دوپاتیێ ل سەر شەرەفا شەڕی بکەین.

بەلێ دەمێ شەڕی دەست پێ کر، و سەرکردەی فەرمان ل هندەك سەربازان کر کو پێشڤە هەڕن، یان هەڕنە فلان جهێ دەستنیشانکری پێدڤیە ل سەر وان ئەو ڕێزێ ل فەرمانێن وی بگرن و گێنگەشێ ل سەر ئەگەرێ ڤێ چەندێ نەکەن، دا پاراستن ل سەر وەختی و نهێنیا نەخشەیێ لەشکەری بێتەکرن.

و ئەم د عورفێ خۆ یێ ئیسلامیدا دبێژینێ کاروبارێن پەرستنێ (امور تعبدیة).

وائل: ئەرێ کاروبارێن پەرستنێ هەڤدژن دگەل ڕێزگرتنا ئیسلامێ بۆ ئاقلی؟

عارف: نەخێر وائل.

چونکی ئیسلام ئاقلی قانع دکەت ب کاروبارێن پەرستنێ ـ وەکی هەبوونا خودێ و هاتنا قورئانێ ژ دەف خودێ، و پێغەمبەراتیا موحەممەدی ﷺ ـ ڤێجا ئەگەر ئەف دۆزە د نەفسێدا هاتنە چەسپاندن، پشتی هینگێ گوهداری ئەرکە و ئەز دێ بۆ تە نموونەیەکێ ب تنێ ئینم، ئەگەر مرۆڤەك ـ تە باوەری ب راستیا وی هەیە ـ ژ مال دەرکەڤیت و بێژیتە تە: نەچە د مالێڤە چونکی

دەهبەكێ ئازریای یێ تێڤە، ئەگەر تە باوەر ژێکر ئەڤە تو قورتال بووی. و ئەگەر تە باوەر ژێ نەکر ئەڤە تە بهایەکێ گران دا...

وائل: سوپاس بۆ خودێ ئەڤێ بەرێ مە دایە هەقیێ.. و رێك بۆ مە رۆنکری.

دینێ مە یێ دویرە ژ نەهەقیێن بەرامبەرێن وی.

تە پەیرەوێ وان ئاشکەراکر، و کەب و کینا وان سەلماند.

خودێ بەرکەتێ بدەتە تە وەك مامۆستا، و وەك باب بۆ قوتابیێن خۆ.

عارف: ئەز تە قەدەغە ناکەم تو تشتێن رۆژهەلاتناسان بخوینی... بەلێ وەسا بخوینی هەروەکی تو حوکمی ل سەر دکەی، نە خواندنا مرۆڤەکێ یێ هاتیە خاپاندن چونکی هەقی یا گەش و ئاشکرایە.

و خودێ دگەل تە بیت..

****

پشکا پێنجێ

- ژێدەرێ قورئانێ ددیتنا رۆژهەلاتناساندا
- چیرۆکا رەبەن بوحەیرای
- ئەگەر تو باوەر ژێ بکەی ئەو بەلگەیە ل سەر پێغەمبەراتیا موحەممەدی.
- و ئەگەر تو باوەر ژێ نەکەی ئەو بەلگەیە ل سەر پێغەمبەراتیا موحەممەدی.
- راستی یا ل ڤێرێ...

(جۆلد بیارت)

ذو القعدة / سالا 1395 مش.

شێخی خۆ بەرهەڤ دکر بۆ سەرەدانا مالا خودێ، و شاندێن پیرۆزیکرنێ تـژی مـالێ بـوون، ئێکـی دەرگـەه قوتـا. ئـەو ژی ئەنـدازیارێ بـەلجیکی (جۆلد بیارت) بوو، گەنجەکێ موسلمان ل لوبنـانێ شـێخ نیـشا دا، گۆتـە شێخی:

ئەز یێ هاتیمە وەلاتێن ئیسلامی دا ل راستیێ بگەڕییێم.

و دان و ستاندنەکا درێژ چێبوو، دێ ئاماژە ب هندەکێ کەین هندی ئەڤ بەرپەڕە تێرا مە بکەن.

و هنـدەك ژێ سـالا (1976)ێ د پـەرتوکا (المـال في القـرآن)دا هاتیـە بەلاڤکرن.

★★★

جۆلد: ئەز چۆمە تورکیا و لوبنانێ بۆ لێگەریانا راستیێ.

و ل ئوتێلێن لوبنانێ من گەنجێ عیراقی مامۆستا (ولیـد المشهداني) دیتبوو، وی بەرێ من یێ دایە تە.

رۆژا دووێ ئێکسەر ئەز هاتم چونکی ئەز یێ تێهنیمە بۆ راستیێ.

و ئەز ب هیڤیمە ل پایتەختێ شارستانییێن ئیسلامی ـ بەغدا ـ ببینم.

شێخ: تو ل چ دگەڕێیی مستەر جۆلد؟

جۆلـد: تـشتەك ل دەف شـێخی هەیـە بـشێت ئـاقلێ هەڤـچەرخ ب پێغەمبەراتیا موحەممەدی ﷺ قانع بکەت؟

شـــێخ: قورئـــان بەلگـــەیێ بەردەوامـــە ل ســـەر پێغەمبـــەراتیا موحەممەدی ﷺ.

جۆلـد: ئـەوێ بـاوەری ب پێغەمبـەراتیا موحەممـەدی نـەبیت وی باوەری ب قورئانێ ژی نینە.

شێخ: مەرەما من ئەو نینـە دێ گۆتنـا خـودێ ﴿مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ﴾ بۆ تە خوینم و گۆتنا خودێ ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ﴾ ناخوینم.

ئـەم گێنگەشـێ ب قورئـانێ دگـەل کەسـێ ناکـەین ئەگـەر بـاوەری نەبیت کو ئەو ژ دەف خودێ هاتیە.

بەلێ ئەز دێ پێکۆلێ کەم بۆ تە بسەلمینم کو قورئـان ژ دەف خـودێ هاتیە، ب رێکا گێنگەشەیا عەقلی.

و پشتی هینگێ یا ب ساناهیە تو بزانی کو موحەممەد پێغەمبـەرێ خودێیە.

جۆلد: ئەڤە راستە، ئەگەر تە بەلگەییێن ئاقلی هەبن.

من ئاخفتنەکا هەڤدژ یا نڤیسەرێن رۆژئاڤای یا خواندی.

مـن نڤیـسینێن نڤیـسەران (ارفـنج، و درمنغـام، و رینیـە، و کـارل بروکلمان) و هندەکێن دی خواندینە.

مـن ژ وان خواندیـە کـو موحەممـەدی چاڤ ب هنـدەك رەبـەن و زانایێن فەلە و جوهیان کەفتیە و ژ وان فێری قورئانێ بوویە[10].

---

[10] کارل د پەرتوکا (تـاریخ الـشعوب الاسلامیة)دا دبێـژیت: چێدبیت وی چاڤ ب هنـدەك کـۆمێن فەلـەیان کـەفتبیت ئـەڤێن زانینـەکا لاواز هـەی د تـەورات و ئنجیلێدا بـپ34، ب راسـتی ئەڤـە تـشتەکێ لاوازە و ئـەم پـسیارێ ژ (کـارل)ێ دکەین: ئەگەر قورئان ئەنجامێ زانینەکا لاواز بیت ب پەرتوکا پیرۆز پا بۆچی

بـەلکی مـن یـا خوانـدی کـو موسـلمانان پـشتی مرنـا موحەممـەدی قورئان یا تەمام کری.

شێخ دکەتە کەنی و دبێژیت: موسلمانان پـشتی مرنـا موحەممـەدی قورئان تەمام کریە؟

ئەڤە گۆتنەکا سەیرە..

خودانێ پەرتوکا (حضارة الاسلام) دبێژیت:

ژ مرنا موحەممەدی وەرە چو ژ قورئانێ نەهاتیـە زێـدەکرن و چـو ژێ نەهاتیە کێمکرن ژی.

بەلکی پتر ژ ڤێ گۆتیە: حەتا رێزبەندیا سۆرەت و ئایـەتان ژی چـو گوهۆڕین تێدا چێنەبوویە.

جۆلد: من ئەڤە خواندیە.

و ئـەز مایمـە حێبـەتی ژ هەڤـدژیا زانـایێن رۆژئاڤـای سـەبارەت موحەممەدی.

شـێخ: ئـەز دێ بـۆ تـە نموونـەکێ ب تنـێ ئینـم ل دۆر ئەمانـەتا ئوممەتێ د پاراستنا قورئانێدا.

ئەبوبەکری - خەلیفێ پێغەمبەری یێ ئێکێ - لیژنـەك پێکئینـا بـۆ کۆمکرنا قورئانێ هەمیێ د دانەیەکێدا دەولەت بپارێزیت.

= خـودانێن زانینـا بـەرفرەھ نەشـیان ئێکـا وەکـی وێ چـێکەن دەمـێ قورئـانێ قـەبێ وان خواسـتی؟ و ئـەم دێ هەڤبـەرکرنـەکێ کـەین د ناڤبـەرا قورئـانێ و پەرتوکا وە یا پیرۆزدا ئەڤا هوین دبێژن ژێدەرە بۆ قورئانێ.

و عومەرێ كورێ خەتابی وەزیرەكێ دەولەتێ بۆ كاروبارێن كۆمكرنا قورئانێ دانا.

و جارەكێ جوداهی چێبوو د ناڤبەرا لیژنێ و عومەریدا ل دۆر پیتەكێ ب تنێ ژ سۆرەتا تەوبە.

عومەری ئەڤ ئایەتە ﴿وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ﴾ هۆسا خواند (الذين اتبعوهم) بێی واو كو (بەدەلە) یان (عطف بیان)ـە.

و لیژنێ هۆسا خواند (والذين اتبعوهم باحسان) كو (عطف نسق)ـە، و ل دویف خواندنا لیژنێ هەر ئێكێ ل دویف پێشیان بچیت دكەڤیتە د بن دلۆڤانی و رازیبوونا خودێڤە.

ئینا عومەری داخواز ژ لیژنێ كر بەرێ خۆ بدەنە وان خواندەڤانان ئەوێن مشەخت بووینە سووریێ و عیراقێ و مسرێ دەمێ ل وەرزێ حەجێ كۆم دبن دا پسیارا ڤێ پیتێ ژێ بكەن.

و وەرزێ حەجێ هات و خواندەڤان هاتن ـ ئەڤێن قورئان ل سەر دەستێ پێغەمبەری ﷺ ژبەركری ـ و وان دوپاتكر كو واو یا ل وێرێ هەی. ئینا عومەری نڤیسا، و ل خواندنا خۆ لێڤە بوو...

جۆلد: ئەمانەتا ڤەگوهاستنێ گەهشتە ڤێ ئاستی؟

شێخ: سەرۆكێ لیژنا كۆمكرنا قورئانێ (زید بن ثابت)ی گۆتە ئەبوبەكر سەدیقی خودێ ژ هەردووكان رازی بیت:

ئەز ب خودێ کەم ئەگەر تە گۆتبا من چیایەکی ڤەگوهێزە بۆ من ب ساناهیتر بوو ژ نڤیسینا قورئانێ.

ئەڤە ژی ژبەر هەستکرنا وی بوو ب ئەمانەتا گران د ڤەگوهاستنێدا، ڤێجا چەوا دێ نڤیسەرەکێ رۆژئاڤای ئێت ڤێ بۆچۆنێ بێژیت د چەرخەکیدا کو ڤەگوهاستنا ژێدەر و پەرتوکان ب ساناهی کەفتی؟

مستەر جۆلد.. جهێ داخێیە نڤیسەرێن رۆژئاڤای نوکە هەر وان گونەهباریان ئاراستەی ئیسلامێ دکەن ئەوێن خەلکێ دەشتێ ـ ل سەر دەمێ جاهلیەتێ ـ ئاراستەی ئیسلامێ کرین، بەلکی هێشتا ژ ڤێ وێڤەتر ئەو دیاردەیا قورئانی ب هەمان راڤەکرنێن جاهلی راڤە دکەن.

ڤەلەمێن وان درێژەدانن ب جاهلیەتا ئێکێ، ب ناڤێ زانستی و ئەمانەتا خواندنێ، وەکی پشیکێن بەردای ئەڤێن دچنە سەر گویفکا ل بەرماییێن خوارنێ دگەرِیێن.

و ئەز دێ گێنگەشێ دگەل تە کەم ل دۆر ڤان تشتێن بێ بنیات (اوهام) ب کورتی چونکی ئەز یێ خۆ بەرهەڤ دکەم بۆ سەفەرێ سوباهی ئەگەر خودێ حەز بکەت.

***

رۆژهەلاتناس (نیوفانیز) دبێژیت:

موحەممەد ژ وان رەبەنێن د گەشتا خۆدا بۆ مسرێ و شامێ دیتین فێری قورئانێ بوویە.

و ئەڤ گۆتنە نەزانینا نڤیسەری ب ژیانا موحەممەدی دسەلمینیت.
چونکی موحەممەد ب درێژیا ژیانا خۆ نەچۆیە مسرێ.
نە بەری پێغەمبەراتیێ... و نە پشتی هینگێ.
رۆژهەلاتناس (دور منغام)) دبێژیت:
موحەممەد د گەشتا خۆدا دگەل کاروانێ بازرگانی ل گوندێ (مەدیەن) چاڤ ب هندەك رەبەنان کەفتیە و ژ وان فێربوویە.
ئەگەر ڤی نڤیسەری خۆ زەحمەت دابا و (نەخشەێ وەلاتێن عەرەبی) خواندبا دا زانیت ئەو کاروانێن ژ مەکەهێ دچنە شامێ د گوندێ (مەدیەن)را ناچن.
چونکی مەدیەن دکەڤیتە سینائێ. و کاروان د سینائێڕا ناچن.
ئەرێ تو نەدگەل منی مستەر جۆلد کو ئەوێ ڤان دەستپێکێن مێژوویی و جوگرافی نەزانیت پێدڤیە شەرم ژ خۆ بکەت، و ل سەر موحەممەدی نەنڤێسیت؟
جۆلد: مەرەما تە پێ ئەوە کو موحەممەدی د ژیانا خۆدا چاڤ ب چو رەبەنان نەکەفتیە؟
شێخ: نەخێر مەرەما من ئەو نینە کو وی چاڤ ب چو رەبەنان نەکەفیتە.
وی چاڤ ب دوو رەبەنان کەفتیە کو مێژوو وان باش دنیاسیت و ئەو ب تنێ یێ روینشتی نەبوو ل دەف وان.
رەبەنێ ئێکێ: یێ ناڤدار بوو ب ناڤێ بوحەیرا.

هینگێ ژیێ پێغەمبەری ﷺ نەببوونە (12) سال، دەمێ ڤیای دگەل مامێ خۆ ئەبو تالبی بچیتە شامێ.

و دەمێ موحەممەدێ گەنج چاڤ ب رەبەنێ پیر کەفتی کاروانی هەمی دگەلدا روینشتی بوون.

و رەبەن بوحەیرای گەلەك هزرا خۆ د موحەممەدیدا کر ﷺ و پسیار کر:

رەبەن: ئەڤە کورێ کێیە؟

ئەبو تالب: کورێ منە.

رەبەن: نەخێر... ئەو ئێتیمە.

ئەبو تالب: کورێ برایێ منە..

رەبەن: تو راست دبێژی... ناچێبیت بابێ وی یێ ساخ بیت، دویفدا رەبەنی شیرەت ل ئەبو تالبی کر و گۆتێ:

ئەبو تالب.. کورێ برایێ خۆ بزڤڕینەڤە.

ئەز ژێ دترسم ژ جوهیێن شامێ وی بکوژن.

مستەر جۆلد.

هەر ئێکێ باوەریێ ب ڤێ چیرۆکێ بینیت ـ ژ نڤیسەرێن رۆژئاڤای ـ و بەلاڤە بکەت پێدڤیە ئەو پسیار ژ خۆ بکەت:

چەوا ڤی رەبەنی زانی موحەممەد ئێتیمە؟

و بۆچی ژێ ترسا ژ جوهیێن شامێ؟

چەوا پێغەمبەر ﷺ شیا ـ د سەعەتەکا رۆژێدا ـ شەنگستەیێن گازیەکێ و پەیرەوێ ئوممەتەکێ ژ رەبەنی فێر ببیت؟

بۆچی (28) سالا ژ چاڤپێکەفتنا رەبەنی موحەممەدی ﷺ خۆ کەڕکر؟

بۆچی ئەوێن دگەل وی کاروانی نەگۆتە موحەممەدی: ئەم دگەل تە بووین دەمێ تە ئەڤ گۆتنە ژ رەبەنی گوه لێبووی؟

مستەر جۆلد..

چیرۆکا رەبەنی بەلگەیە ل سەر پێغەمبەراتیا موحەممەدی و نەشرۆڤەکرنە بۆ دیاردەیا وەحیێ هەروەکی زانایێن رۆژئاڤای هزر دکەن.

جۆلد: چێدبیت چیرۆك یا چێکری بیت و چو بنیات بۆ نەبن.

شێخ: هەر ئێکێ وەبێژیت و ڤێ چیرۆکێ رەت بکەت دڤێت پێگریێ ب ئەنجامێ ڤێ رەتکرنێ بکەت ئەو ژی ئەوە کو موحەممەد چو فێر نەبوویە ژ رەبەنی.

ڤێجا رەتکرنا چیرۆکێ ژی پێغەمبەراتیا موحەممەدی دسەلمینیت.

و سەلماندنا چیرۆکێ ژی پێغەمبەراتیا موحەممەدی دسەلمینیت.

هەروەسا دسەلمینیت کو بەحسێ وی د پەرتوکێن ئەسمانی یێن بەرێدا هاتیە ئەوێن رەبەنی خواندین.

جۆلد: ب راستی دان و ستاندنەکا مەنتقیە، زانایێن رۆژئاڤای ئەڤە پێ چێنابیت - ئەڤێن بۆچۆنێن خۆ هۆسا پێشکێش دکەن هەروەکی تشتێ باوەرپێکری و نەپێدڤی گێنگەشێنە.

و رەبەنێ دووێ کی بوو ئەوێ موحەممەدی دیتی؟

شێخ: رەبەنەکێ مەکەهێ بوو..

ناڤێ وێ (وەرەقەیێ کوڕێ نەوفەلی) بوو.

پێغەمبەری ﷺ سەرەدانا وی کر پشتی ئێکەمین جار وەحی بۆ هاتی.

و پێغەمبەری ﷺ نەدزانی ئەو تشتێ بۆ هاتی وەحیە ژ دەڤ خودێ.

دەمێ وەرەقەیێ کوڕێ نەوفەلی گوه ل گۆتنا وەحیێ بووی مزگینی دا پێغەمبەری کو ئەو دێ بیتە پێغەمبەرێ ڤێ ئوممەتێ.

و خەدیجا دگەل پێغەمبەری بوو - ل دەڤ رەبەنی - و پشتی دەمەکێ کورت ئەو رەبەن مر.

مستەر جۆلد، پشتی تە راستیا ڤان هەردوو رەبەنا زانی دەلیڤەی بدە من ئەز گێنگەشەکا بابەتی دگەل تە بکەم.

تو هزر دکەی کو پێغەمبەر ژ جوهیان فێری قورئانێ بوویە. و دویڤدا بۆ وان ئینایە، و راگەهاندیە کو ئەو گاورن ب دەڤێ قورئانێ، و کەسێ ژ وان نەگۆتە پێغەمبەری: ئەڤە متایێ مەیە بۆ مە زڤڕی؟

و دویڤدا دێ گێنگەشێ ل سەر لایەکی ژ لایێن قورئانێ دگەل تە کەم ژبەر کێماتیا وەختی، چونکی سوباهی ئەز دێ سەرەدانا مالا خودێ کەم ئەگەر خودێ حەز بکەت.

ئەز دێ بابەتێ چیرۆکێ د قورئانێ و تەوراتێدا دگەل تە گێنگەشە کەم.

تەوراتێ چیرۆکا نووحی، و ئیبراهیمی، و لووطی، و مووسای، و هاروونی، و داوودی، و سولەیمانی بەحسکرینە.

و بەحسێ ڤان هەمی پێغەمبەران د قورئانێدا هاتیە.

بەلێ خواندنەکا هەڤبەرکری بۆ وان دێ بۆ تە جوداهیا مەزن د ناڤبەرا واندا دیارکەت:

★★★

نووح:

تەورات دبێژیت وی مەی ڤەخوار و نڤست ڤێجا عەورەتێ وی ئاشکرا بوو. (سفر التکوین: اصحاح 18.9).

بەلێ قورئان بەحسێ وی دکەت و دبێژیت: ﴿ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا﴾ (الإسراء:3)، ئانکو: (دویندەها ئەوێت مە دگەل نووحی هەلگرتین! [و رزگار کرین، مە بابێت هەوە ژ تۆفانێ رزگارکرن، ڤێجا شوکرا نیعمەتا خودێ بکەن] ب راستی نووح بەندەیەکێ زێدە شوکوردار بوو).

لوط:

تەورات دبێژیت وی مەی ڤەخوار ڤێجا های ژ خۆ نەما و زنا دگەل کچا خۆ کر!! (سفر التکوین:19).

بەلێ قورئان بەحسێ وی دکەت و دبێـژیت: ﴿فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيــزُ الْحَكِــيمُ﴾ (العنكبوت:26)، ئانكو: (ڤێجا لووطی باوەری پێ ئینا [برازایێ وی بوو، و کەسێ ئێکێ بوو باوەری پێ ئینای]، و ئیبراهیمی گۆت: ب راستی ئەز دێ ژ بۆ خودایێ خۆ مشەخت بم [ئانکو ئەز دێ ژ ناڤ ملەتێ خۆ دەرکەڤمە وی جهێ خودێ بۆ من حەزکری]، ب راستی خودێ یێ دەستهەلاتدار و کاربنەجهە).

مووسا:

تەورات وەسا دیار دکەت کو ئەو خودایێ هاروونیە، ڤێجا گۆت: ئەو دێ بۆ تە بیتە دەڤ، و دێ بۆ وی بیە خوداوەند. (سفر الخروج: 10.4).

بەلێ قورئان وەسا دیار دکەت کو ئەو وەزیرێ مووسای بوو: ﴿وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي * هَارُونَ أَخِي﴾ (طه: 29ـ30)، ئانکو: (و ئێکی ژ مالا من، بۆ من بکە پشتەڤان و هاریکار، و بلا ئەو ژی هاروونێ برایێ من بیت).

مستەر جۆلد، تو باوەر دکەی قورئان ب پەیرەوێ خۆ یێ دادپەروەرانە بۆ پێغەمبەران، و بۆ هەقیێ، موحەممەدی ئەڤ قورئانە ژ گونەهبارییێن تەوراتێ بۆ پێغەمبەران، و کرێتکرنا ژیاناما وان وەرگرتبیت؟

زۆرداری، و گوهۆڕینا راستیێ، چو دادپەروەریان بەرهەم نائینن..

و ئەم دێ بەردەوامیێ دەینە هەڤبەرکرنێن خۆ د ناڤبەرا درەوێن تەوراتێ و راستییێن قورئانێدا.

★★★

هاروون:

دێ بەردەوامیێ دەینە خواندنا خۆ بۆ تەوراتێ، دێ بینین چیرۆکا هاروونی ڤەدگێڕیت.. و گوهێ خۆ بدێ مستەر جۆلد کا تەورات چ دبێژیت: گوهێ خۆ بدە چیرۆکا هاروونی د پەرتوکا پیرۆزدا ئەڤا زانایێن رۆژئاڤای شەرم ناکەن دبێژن ئەوە ژێدەرێ قورئانێ.

تەورات دبێژیت:

و دەمێ ڤەمانا مووسای درێژ بووی، لاوازی و شکەستن ل دەڤ هاروونی پەیدا بوون، و بێ ئەمریا خودێ کر، و گۆلکەکێ زێڕی بۆ وان چێکر دا وان بێ دەنگ بکەت. (خروج 4:32).

هەروەسا دبێژیت:

و وەسا دیارە کو هاروونی هەردوو لایەن ل بەر چاڤ وەرگرتن، ڤێجا سەرژێگەهەك بۆ خوداوەندێ نوی ئاڤاکر، و جەژنەك بۆ خوداوەندی راگەهاند. (خروج 5:32).

تەورات دبێژیت هاروون بوو بێ ئەمریا خودێ کری و گۆلك بۆ بەنی ئیسرائیلیان چێکری ـ هەرچەندە پێغەمبەرە ـ.

دویفدا داخوازا لێبۆرینێ دکەت بۆ ڤی دەنگ و باسێ ـ درەو ـ ڤێجا دبێژیت: هاروونی گۆلك چێکر بەس دا وان بێ دەنگ بکەت، نەکو وی باوەری هەبوو کو ئەڤە خوداوەندە ژبلی خودێ.

ئەڤەیە مەنتقێ تەوراتێ...!!

بەلێ قورئان چیرۆکا گۆلکێ زێڕی ڤەدگێڕیت، و تاوانی پال ددەتە وی ئەوێ تاوان کری، ئەو ژی سامریە.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى * قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى * قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ﴾ (طه: 83ـ85)، ئانکو: ([پشتی ئسرائیلی ل دەشتا سینایێ ئاکنجی بووین، مووسای هاروون هێلا د ناف واندا، و چۆ چیایێ طوور دگەل حەفتێ زەلامێت ژێگرتی، ل دویف ژڤانا خودێ داییێ کو تەوراتێ بدەتێ، و مووسا هند یێ ب لەز بوو هەر حەفتێ هێلانە ل پشت خۆ، و د بەر وانڕا کر، و گۆتە وان: د دویف منڕا وەرن]، هەی مووسا [ئەو] چ بوو تو ل ملەتی ب لەز ئێخستی [کو تو وان بهێلی و د بەر وانڕا بکەی]، [مووسای] گۆت: ئەو یێت د دویف منڕا دئێن، و من لەز کر، دا تو ژ من رازی ببی، [خودێ] گۆت: ب راستی پشتی تو هاتی، مە ملەتێ تە یێ جەڕباندی، و سامری ئەو یێت سەردا برین).

و د ئایەتەکا دیدا قورئانا پیرۆز دبێژیت: ﴿قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ * قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ

فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي﴾ (طه: 95ـ96)، ئانكو: ([مووسا ل سامری زڤڕی و] گۆتێ: هەی سامری تە بۆچی ئەڤە کر و ژ بەر چ؟، [سامری] گۆت: من ئەو دیت یا وان نەدیتی [من دیت وەختێ جبرائیل هاتیە دەف تە و چۆیی]، ڤێجا من مستەکا ئاخێ ژ شوین پێ هەسپێ جبرائیلی راکر، و هاڤێتە د ناف ئاگریدا [دگەل وی زێر و زینەتی]، و هۆسا نەفسا من ئەڤ کارە بۆ من خەملاند و جوان کر).

ڤێجا چێکەرێ گۆلکی - هەروەکی قورئان دبێژیت - سامری یێ خرابە.

و هاروونی (سلاڤ لێ بن) هەلویست وەرگرت و ئەو ژ پەرستنا تشتەکێ دی ژبلی خودێ ترساندن.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي﴾ (طه:90)، ئانكو: (و ب سویند بەری مووسا بزڤڕیتەڤە، هاروونی ب خۆ ژی گۆتە وان: ملەتێ من، ب راستی هوین ب ڤی گۆلکی یێت هاتینە جەڕباندن و یێ بۆ هەوە بوویە فتنە، و ب راستی خودایێ هەوە، خودایێ دلۆڤانە، ڤێجا ل دویف من وەرن و گوهێ خۆ بدەنە من).

ئەرێ تەورات ب کێر دئێت ببیتە بنیات و ژێدەر بۆ قورئانێ.؟!

(جۆلد سەرێ خۆ دهەژینیت و نیشانێن حێبەتیبوونێ ل سەر روویێ وی دیار دبن).

★★★

و ئەم دێ هاروونی هێلین خەلکی بترسینیت ژ پەرستنا گۆلکی.. دا بچینە دەف سولەیمانی (سلاڤ لێ بن).

دا بەرێ خۆ بدەینێ د تەوراتێدا، و دویفدا د قورئانێدا دا جوداهیا مەزن د ناڤبەرا هەردوو پەرتوکاندا ببینین. و کانێ تەورات ب کێر دئێت ببیتە ژێدەر بۆ قورئانێ؟!

مستەر جۆلد. هندەك فێقی بخۆ و دویفدا دێ بەردەوامیێ دەینە ئاخفتنێ.

جۆلد: راستی ژ فێقی ب بهاترە..

عارف: فێقی دبیتە هاریکار بۆ زانینا راستیێ...

هەمی دکەنە کەنی و فێقی دخۆن

جۆلد: دا بزڤڕین ئاخفتنا خۆ.

عارف: تەورات وەسا سولەیمانی دیار دکەت کو ئەو (د دەستهەلاتداریا خۆدا گەلەکێ ئازرینەر بوو، و ئیسراف دکر و کەتە د خۆشیاندا و بێ گۆمان وی کەدەکا نەشەرعی دکر) (سفر التثنية: 16.17).

و خودێ گەف لێ کرن و پاشڤە لێدا د خەونا وی یا دووێدا.

ڤێجا شوینا بێتە شیرەتکرن، خۆ مەزنکر و خەمساری د کارێ خودایێ خۆدا کر، و خودایێ خۆ ژبیرکر (الملوك: 1.1).

و ژ ڤێ پتر گۆتنا تەوراتێ سەبارەت سولەیمانی:

ڤێجا چۆ نڤینا ژنێن بیانی و حەژ وان کر ئەڤێن خودێ چۆنا نڤینا وان قەدەغەکری.

و (700) ژ وان ل خۆ مارکرن مارکرنەکا بەردەوام، و (300) ژی مارکرن مارکرنەکا بەروەخت.

ڤێجا وان ئەو بۆ لایێ خۆ کێشا و دلێ وی ژ خودایێ وی گوهارت (ملوك 1:11).

ئەڤەیە سولەیمان ل دەف وان ـ ئانکو د تەوراتێدا ـ.

★★★

بەلێ قورئانێ بەحسێ سولەیمانی و زیرەکیا وی کریە د حوکمکرنا د ناڤبەرا مرۆڤاندا هێژ ئەو گەنجەکێ بچویك[11].

و ئەم دێ نموونەکێ ب تنێ بۆ ڤێ چەندێ ئینین.

دوو زەلام هاتنە دەف داوودی ئێك ژ وان خودانێ زەڤیەکا چاندی بوو، و یێ دووێ خودانێ پەزی بوو.

خودانێ زەڤیێ گازندە کر کو: پەزێ برایێ وی چۆیە د ناف زەڤیا ویدا ب شەڤێ و دەرامەتێ وی پویچکریە.

---

[11] ئەڤ رویدانا بەحس ژێ هاتیەکرن سولەیمانی تێدا حوکم یێ کری ل سەر دەمێ بابێ خۆ داوودی (سلاڤ ل هەردووکان بن) و تەورات دبێژیت: دەمێ داوود مری ژیێ سولەیمانی (20) سال بوون (سفر الملوك)، ئەڤە ژی وێ چەندێ دگەهینیت کو دەمێ سولەیمانی حوکم د وێ مەسەلەیێدا کری ژیێ وی د بن (20) سالییێدا بوو.

ئینا داوودی حوکم ب ڤی رەنگی کر، خودانێ زەڤیێ وی پەزی بۆ خۆ راکەت وەك قەرەبووکرن بەرامبەر زەڤیا خۆ، بەلێ خودانێ پەزی سکالایا خۆ برە دەف سولەیمانی ژبەر ژدەستدانا پەزێ خۆ.

ئینا سولەیمان چۆ دەف بابێ خۆ و گۆتێ:

ئەی پێغەمبەرێ خودێ.. پەزی بدە خودانێ زەڤیێ دا بۆ خۆ مفای ژێ بکەت، و زەڤیێ بدە خودانێ پەزی دا جارەکا دی شین بکەت. دویفدا بلا هەردوو لێك بگوهۆڕن و هەر ئێك یێ خۆ بدەتە هەڤالێ خۆ.

داوودی گۆت: تە حوکم کر و تە دادپەروەری کر...

قورئانێ ئەڤ رویدانە تۆمار کریە وەك بەلگە ل سەر پێگەهشتنا سولەیمانی د گەنجینیا ویدا.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَدَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ * فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا﴾ (الأنبياء: 78ـ79)، ئانکو: (و بەحسێ داوود و سولەیمانی بکە وەختێ هەردووکان حوکم د دەرهەقێ زەڤیا چاندیدا کری، وەختێ پەزێ هندەکان ب شەڤ کەفتیە د ناڤدا [و پویچ کری] [و هەردووکان شریعەت د ناڤبەرا هەردوو جویناندا دکر، خودانێت پەزی و یێت زەڤیێ]، و ئەم ل سەر حوکمێ هەردووکان شاهد بووین، و مە ئاگەه ژێ هەبوو [و داوودی گۆت: دڤێت خودانێ پەزی، پەزێ خۆ شوینا زیانا

گەهشتیە زەڤیا چاندی، بدەتە خودانێ زەڤیێ]، و مە سولەیمان ب ڤی حوکمی تێگەهاند [و گۆت: دڤێت پەزی بدەینەف خودانێ زەڤیێ، مفایی بۆ خۆ ژێ وەرگریت و زەڤیێ بدەینەف خودانێ پەزی، و چاڤێ خۆ بدەتە زەڤیێ هەتا وەکی وێ شەڤێ لێ دکەت، ئەو شەڤا پەزێ وی کەفتیێ، پاشی ئەو [خودانێ پەزی] زەڤیێ بۆ بهێلیت و یێ دی ژی پەزێ وی بۆ بهێلیت، ئینا داوودی گۆت دێ حوکم ئەو بیت یێ تە گۆتی]، و مە پێغەمبەراتی و زانین و تێگەهشتن دابوونە هەردووکان).

و قورئانێ پەسنا سولەیمانی کر، ڤێجا گۆت: ﴿وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ (ص:30)، ئانکو: (و مە سولەیمان دا داوودی و ئەو چ خۆش بەندە بوو، و ئەو زێدە یێ تۆبەدار بوو).

مستەر جۆلد هەما تو حوکمی بکە...

سولەیمان د تەوراتێدا یێ مژویلە ب هزار ژنکاڤە کو دلێ وی ژ خودایێ وی وەرگێڕایە.

و سولەیمان د قورئانێدا ﴿نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ (ئەو چ خۆش بەندە بوو، و ئەو زێدە یێ تۆبەدار بوو).

ئەرێ مرۆڤەکێ ب ئاقل دێ باوەر کەت - مستەر جۆلد - کو موحەممەدی قورئان ژ پەرتوکا پیرۆز وەرگرتیە؟!

★★★

جوهی دبێژن: ئەم گەلێ خودێ یێ ژێگرتینە... و ئیسلام دینەکە دبێژیت: هەمی مرۆڤ وەکهەڤن، و یێ ژ هەمیان ب رێز و رویمەتتر ل دەف خودێ ئەوە یێ ژ هەمیان تەقواتر (یێ ژ هەمیان پتر ژ خودێ دترسیت).

و دەمێ قورئانێ دیارکری کو ئەڤ ئوممەتە چێترین ئوممەتە بۆ مرۆڤان هاتی. فاکتەرێن ڤێ چێترینێ نەکرنە چێتریا ملەتەکی ژ ملەتەکێ دی، یان چێتریا خوینەکێ ژ خوینەکا دی.

ڤێجا ئیسلامێ بازنەیێ چێتریێ کرە جیهادا ئوممەتێ د رێکا خێرێ و دویرئێخستنا مرۆڤاندا ژ خرابیێ. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾ (آل عمران:110)، ئانکو: (هوین [گەلی موسلمانان] باشترین ملەتن بۆ خەلکی هاتین، چونکی هوین فەرمانێ ب کرنا قەنجیێ دکەن و رێکێ ل خرابیێ دگرن، و هوین باوەریێ ژی ب خودێ دئینن).

و قورئانێ ئاماژە ب وێ چەندێ کریە کو هندەك کۆم نە ژ عەرەبان دێ ئێنە د ئیسلامێدا و دێ وەکی عەرەبان سەرفەراز بن. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (الجمعة:3)، ئانکو: (و یێ [هاتیە هنارتن] بۆ هندەکێت دی ژی کو هێژ نەگەهشتینە وان [ئانکو ئەو یێ هاتیە هنارتن بۆ موسلمانێت سەردەمێ پێغەمبەری و یێت پشتی وان دئێن هەتا

ڕۆژا قیامـەتێ، ژ عـەرەب و نەعـەرەبان]، و ئـەوە یـێ سەردەسـت و کاربنەجه).

و سەرفەرازیا ڤێ ئوممـەتێ گرێدایـە ب خزمـەتکرن و بـەرڤانیکرنا دینێ وێڤە.

ڤێجا ئەگەر ئوممەتێ خۆ ژبـەر هـەلگرتنا ئەمانـەتا دینی هاڤێت، خودێ دێ ڤێ سەرفەرازیێ ژێ ستینیت.

﴿وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ﴾ (محمد:38)، ئانکو: (و ئەگەر هوین [گەلی مرۆڤان] پـشتا خۆ بدەنـە گوهداریا خودێ و گوهداریا پێغەمبـەرێ وی، و ئەگـەر د ڕێکا خودێدا مـالی نەمەزێخن، خودێ دێ هەوە ب ملەتەکێ دی گوهۆڕیـت، پاشـی ئـەو وەکی هەوە نابن).

مستەر جۆلد..

ئـەرێ چـێدبیت ئـەڤ وەکهـەڤیا گـشتی موحەممـەدی ژ ملەتـەکی وەرگرتبیـت کـو چـو ژ دینـێ وان نەمایـە ژبلـی دفـن بلنـدی و خۆمەزنکرنێ ل سەر خەلکی؟!

ئەڤە ژ لایێ عەقیدێڤە...

و ژ لایێ شەریعەتێ جوهیان، و شەریعەتێ ئیسلامی ژیڤە جوداهی یا ڕۆن و ئاشکرایە.

جوهی ریبایێ ب تاوان ل قەلەم ددەن.

و ئیسلام ریبایێ حەرام دکەت.

بەلێ جوهی ریبایێ حسێب دکەن تاوان ئەگەر جوهیەك دگەل جوهیەکێ دی بکەت ب تنێ.

بەلێ ئەگەر ئێکێ نەجوهی بیت دورستە دەینی ب ریبا بدەنێ.

د (سفر التثنیة)دا هاتیە:

بۆ یێ بیانی دەین دئێتە دان ب ریبا.

بەلێ دەینی نەدە برایێ خۆ ب ریبا، داکو خودایێ تە بەرەکەتێ بێخیتە وی هەمی تشتێ دەستێ تە دگەهیتێ ـ ئەڤەیە شەریعەتێ تەوراتێ ..

بەلێ ئیسلام ریبایێ حەرام دکەت ل سەر موسلمانی، چ ئەوێ دەینی ددەتێ موسلمان بیت یان نەموسلمان.

★★★

دینێ جوهیان خوارنا گۆشتێ مرار حەرام دکەت.

و ئیسلام ژی گۆشتێ مرار حەرام دکەت.

بەلێ تەورات ـ ئەوا رۆژهەلاتناس دبێژن کو پێغەمبەری قورئان ژ رێنماییێن وێ وەرگرتیە ـ د (سفر التثنیة)دا دبێژیت:

چو تەرمێن مرار نەخۆ. ـ ئانکو هەر مرارەکێ هەبیت ..

بدە یێ بیانی ل بەر دەرگەهێ تە بخۆت یان بفرۆشیتە یێ بیانی، چونکی تو ملەتەکێ پیرۆزی ل دەف خودایێ خۆ..

مستەر جۆلد، تو دشێی هزر بکەی دینەك وەکهەڤیێ بکەت د ناڤبەرا هەمی مرۆڤاندا د ئەحکامێن خۆدا، و وان مافا بدەتە

نەموسلمانان ئەوێن ددەتە موسلمانان، و وان ئـەرکان ددانیتـە سـەر وان هندی ئەوێن ددانیتە سەر موسلمانان.

تـو دشـێی هـزر بکـەی کـو ئـەڤ دینـە درێژەپێـدان بیـت بـۆ گازیـا جوهیاتیا رەگەز پەرست، یان سێ خوداوەندیا (تثلیث) فەلەیان؟!

سێ خوداوەندی تەوحیدا خۆرست بەرهەم نائینیت.

و زۆرداریکـرن ل ژیانناما پێغەمبـەران و کرێتکرنـا بهـایێ وان ـ د تەوراتێدا ـ چێنابیت ببیتـە ژێـدەر بـۆ وێ دادپـەروەریا مێـژوویی ـ ئەوا ـ قورئان پێ هاتی.

و ئەو دینێ گرتی بیت ل سەر ملەتەکی ب تنێ ئاقل نەشـێت هـزر بکەت کو ئەو دینە ببیتە دەیك بۆ گازیا جیهانی یا ڤەکری.

جۆلد: ئەز وەسا هەست دکەم وەکی سویارێ گەمیێ هەست دکەت.

عارف: تو هەست ب گێژبوونێ دکەی؟

جۆلد: نەخێر..

ئـەز هەسـت دکـەم کـو هێـدی هێـدی ئـەز یـێ ل سـەر رێکـا زانینـا راستیێ دچم، هەروەکی سویارێ گەمیێ هەست دکـەت کـو ئـەو یـێ ل سەر رێکا گەهشتنا جهێ ئێمن.

ئەز گەلەك ل راستیێ گەڕیام...

و پێخەمەت ڤێ چەندێ من سەرەدانا گەلەك وەلاتان کر...

ئەز گەهشتمە ئێقینێ کو موحەممەدی قورئان ژ تەورات و ئنجیلێ وەرنەگرتیە. چونکی ئەوێ ل سەر هونەرەکی بێتە پەروەردەکرن پێ داخبار دبیت ـ هندی پێکۆلێ بکەت ژبیرا خۆ ببەت ..

★★★

بەلێ من ژ هندەك رۆژهەلاتناسان خواندیە کو موحەممەدی گەلەك هزرا خۆ د گەردوونیدا دکر. حەتا ڤێ هزرکرنا وی بەرێ وی دایە ڤی دینی.

عارف: خۆزی تە زمانێ عەرەبی زانیبا دا تە پەرتوکا (النبأ العظیم) یا (محمد عبدالله دراز)ی خواندبا.

و خۆزی ئەڤ پەرتوکە هاتبا وەرگێڕان و بەلاڤکرن ب هەمی زمانێن جیهانێ.

ئەڤ پەرتوکە بابەتێ هاتنا قورئانێ ژ دەف خودێ گێنگەشە دکەت، گێنگەشەکا عەقلی یا بەرفرەه.

ئێك ژ ئەندامێن خێزانێ: ژبیر نەکە سوباهی سپێدێ دێ چیە سەفەرێ.

ئەم دێ پشتی نڤێژا ئێڤاری چین ـ ئەگەر خودێ حەزکەت ..

ڤێجا دا بەردەوامیێ بدەینە ئاخفتنا خۆ.

ئەگەر تە هندەك چا بۆ مە چێکربا دا قەنجیێ ل مە کەی.

★★★

عارف: مستەر جۆلد، ئەگەر ئەم راستیەکا دی ل سەر خواندنا بۆری زێدەکەین - ئەڤا دیار دکەت کو پەیرەوێ قورئانێ - د عەقیدە و شەریعەت و ژیاننامێدا ب تەمامی یێ جودایە ژ پەیرەوێ پەرتوکا پیرۆز. ئەگەر ئەم راستیەکا دی زێدەکەین کو چل سال ژ ژیێ موحەممەدی بۆرین و ئەو مرۆڤەکێ نەخواندەڤان بوو چو وانە نەخواندینە و چو مامۆستا ژی نەبووینە، و هزرا وی یا خالی بوو ژ هەر هزرەکا چاکسازی، یان گوهۆڕینەکا جڤاکی. د ژیانا خۆدا شڤانیا پەزی دکر، و بازرگانی د مالێ خانما خەدیجادا دکر، و رۆژەکێ ژی کەسێ گوه لێ نەبوویە وی بەحسێ تەوحیدا خودێ کری، یان بەحسێ خۆشیا بەحەشتێ کری، یان گازیەك بۆ خێرێ کربیت.

چل سال نەژیەکێ کێمە..

و قورئانێ بەحسێ ڤێ قویناغێ ژ ژیانا وی کریە، و دوپاتکریە کو هزرا وی یا ڤالا بوو ژ هەر تشتەکی ژبلی وی تشتێ هزرا مرۆڤێ ئاسایی پێڤە مژویل ژ کاروبارێن ژیارێ[12].

---

(12) ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ﴾ (یوسف:3)، ئانکو: (ئەم باشترین چیرۆك و سەرهاتیان [یێت ملەتێت بەرێ] بۆ تە ڤەدگێرین، ب رێکا وەحیا مە بۆ تە ئینایی ژ ڤێ قورئانێ، هەر چەندە بەری ئەڤ قورئانە بۆ تە بهێت، تو ژێ ژ بێ ئاگەهان بوویی [ژ چیرۆکا یووسفی و چیرۆکێت دی ژی]). و خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ

قورئان دوپات دكەت كو هزرا وی د قویناغا بەری پێغەمبەراتییێدا یا ڤالا بوو ژ هەمی تشتان بەری قویناغا ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ﴾.

ئەڤ قورئانە پێغەمبەری بۆ ملەتێ خۆ خواند ئەڤێن هەمی تشتان ژ ژیانا وی دزانن، و ئەگەر ئەو تشتێ قورئانێ گۆتی وەكی راستیا ژیانا وی نەبا دا موشرك بێژن:

تو دبێژی ئەز نەخواندەڤانم، و تو فێرنەبوویە؟

الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَـذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾ (هود:49)، ئانكو: ([هەی موحەممەد] ئەڤە [چیرۆكا نووح پێغەمبەرە] ژ سالۆخ و بەحسێت غەیبێنە، ب وەحی بۆ تە دهنێرین، بەری نوكە نە تە چو ژێ دزانی نە ملەتێ تە.. ڤێجا بێنا خۆ فرەهـ بكە، ب راستی دویماهیكا باش بۆ پارێزكارانە). و ئەگەر وی، یان ملەتێ وی زانین پێ هەبا دا باوەری نەئینانا خۆ پێ راگەهینن. و خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ﴾ (الشورى:52)، ئانكو: (و كا چاوا مە وەحی بۆ پێغەمبەرێت دی هنارتیە، وەسا مە ب ئەمرێ خۆ قورئان بۆ تە ب وەحی هنارت، و تە [هەی موحەممەد بەری هاتنا وەحیێ] نەدزانی قورئان چیە و باوەری چیە). و خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾ (العنكبوت:48)، ئانكو: (و بەری قورئان بۆ تە بێتە خوارێ، تە خواندن نەدزانی، و تە چو كتێب نەخواندینە، و تە نڤیسین نەدزانی و چو كتێب ب دەست نەنڤیسینە، و ئەگەر تە بەری نوكە خواندن و نڤیسین زانیبایە، هنگی دا گاور [ل قورئانێ] ب شك كەڤن). ئانكو: ئەگەر تە خواندن زانیبا دا ئەوێن تو درەوین دەرئێخستی ب گۆمان كەڤن و دا بێژن: وی یا خواندی. بەلێ نەخواندنا تە بەلگەیە ل سەر وەرگرتنا وەحیا خودێ.

بەلێ ب راستی تە ل دەف فلان کەسی یا خواندی، و تو ژ فلان کەسی فێربوویە.

چونکی ئەو گەلەك د رژتر بوون وی درەوین دەربێخن.

بەلێ خۆ کەڕکرنا وان ل سەر ڤێ چەندێ بەلگەیە ل سەر راستیا گازیا وی...

مستەر جۆلد، چیرۆك ـ د قورئانێدا ـ دئێتە هەژمارتن وەك بەحسکرنا تشتێ ڤەشارتی یێ بۆری.

و بەحسکرنا پێغەمبەری بۆ بۆریێ خۆ ب هویری وەك هویریا قورئانێ ـ دگەل کو نەخواندەڤان بوو ـ دسەلمینیت کو قورئان نەبەرهەمێ هزرکرنێیە. چونکی هزرکرن نەشێت تشتێ ڤەشارتی ئاشکراکەت[13].

---

[13] قورئانێ پەیڤا (فرعون) بۆ دەستهەلاتدارێ مسرێ ل سەردەمێ مووسای ب کار ئینایە ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ﴾، و پەیڤا (پاشا) هەر بۆ دەستهەلاتدارێ مسرێ ب کار ئینایە ل سەردەمێ یووسفی ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ﴾، و نهێنیا ڤێ ناڤکرنێ کەسەکێ نەزانی حەتا زانا بەرەك ئاشکراکری و بوویە کلیلا خواندنا زمانێ مسرێ یێ کەڤن. و پشتی هینگێ دیرۆکزانان زانی کو مسریێن کەڤن ئەگەر دەستهەلاتدار خەلکێ مسرێ با دگۆتنێ (فرعون) و ئەگەر داگیرکەربا دگۆتنێ (پاشا) و یووسف (سلاڤ لێ بن) ل سەردەمێ (هکسۆسان) ژیایە ئەڤێن ژ ناڤەراستا ئاسیا هاتین و ب سەر مسرێدا گرتین، و (ئەحمەس)ی ئەو کرینە دەرێ. ئەرێ تە نهێنیا ناڤکرنێ د قورئانێدا زانی؟!!

و ئەرێ نهێنیەکا هۆسا دێ ب ریکا هزرکرنێ ئێتە زانین؟

جۆلد: ئەز هەست دکەم کو دان و ستاندن ڕێزێ ل ئاقلێ من دگریت.

و ئـەحتیمالا هاتنـا قورئـانێ ژ دەف خـودێ ب هێـز دئێخیـت. بـەلێ هێژ ئەز پێدڤی سوحبەتەکا درێژم.

من گۆتـه تە ئەز وەکی سـویارێ گەمیەکێمـه هێـدی هێـدی نێزیکـی ڕاستیێ ببیت.

عارف: تو ل هەڤیێ دگەڕیێی، و ئەم یێن د خزمەتا هەڤیێدا.

★★★

قورئـانێ تـشتێ ڤەشـارتی یـێ سـەردەم ژی ئاشـکراکریە هـەروەکی تشتێ ڤەشارتی یێ بۆری ئاشکراکری.

و ئـــەڤ چـــەندە بـــاش دیـــار دبیـــت د ئاشـــکراکرنا قورئانێـــدا بـــۆ دووڕویاتیـا مـرۆڤێن دووڕوی، و ئاشـکراکرنا نهێنیـا وان و زیرەکیـا وان د گێڕانا ڕۆلێ خۆدا.

و تشتێ ژ نهێنیا دەمێ بۆری، و نهێنیا سەردەمی حنێرتر، ئەوە کو قورئانێ نهێنیا پاشەڕۆژێ ژی ئاشـکرا کـر و دەم هـات و ئـەو تـشته ڕاست دەرئێخست ئەوێ قورئانێ بەحس ژێ کری.

و نموونە گەلەکن بۆ یێ قورئانێ بخوینیت.

پێغەمبەر ﷺ ل مەکەهێ بوو و یێ دویـر بـوو ژ رویـدانێن شـەڕێ فورس و ڕۆمیان.

و دەنـگ و باسـێن شكەسـتنا رۆميـان بەرامبـەر لەشـكرێ فورسـێ بەلاڤبوون.

و موسلمان ب ڤی ئـەنجامی ب خـەم كـەفتن، چونكی رۆمـی خـودان پەرتوكن، بەلێ فورس ئاگرپەرێسن.

و موشرك ب ڤی ئەنجامی دلخۆش بـوون، چـونكی فـورس بـۆ وان ژ فەلەیان نێزیكترن.

بـەلێ قورئـان هاتـە خـوارێ و موسـلمان ئاگەهـداركرن كـو د گـەڕا دوویێدا ژ شەڕی دێ رۆمی ب سەركەڤن.

و تشتێ ژ ڤێ سەیرتر ئەوە كو قورئانێ دەمـێ سـەركەفتنا رۆميـان ژی دەستنیشانكر و دیاركر كو چەند سالەكن.

و چەند (بضع) ژ سێیا حەتا نەهایە. دویفدا قورئـانێ دوپـاتكر كـو ل دەمێ سەركەفتنا رۆمیان دێ سـەركەفتنەكا دی چـێبیت ئـەو ژی یا موسلمانایە.

ئایەت ل مەكەهێ هاتنە خوار...

و سال ل دویف ئێك چۆن.

و پێغەمبەر مشەخت بوو مەدینێ.

و شەڕێ بەدرێ یێ مەزن چێبوو. و موسلمان تێدا سـەركەفتن، و ل دەمێ ئاهەنگگێڕانا موسلمانا ب سـەركەفتنا خـۆ، دەنـگ و بـاس بـۆ وان هاتن كو رۆمی ب سەركەفتن ل سەر فورسێ.

و هەردوو سەرکەفتن گەهشتنە ئێك، و سۆزا خودێ ب جه هات، و خودێ پێغەمبەرێ خۆ راست دەرئێخست، خودایێ مەزن د قورئانا مەکیدا دبێژیت: ﴿غُلِبَتِ الرُّومُ * فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ * فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ * بِنَصْرِ اللَّهِ﴾ (الروم: 2-5)، ئانکو: (رۆم هاتە شکاندن [ب دەستێ فورسێ]، د نێزیکترین ئەرددا [ژ مەکەهێ یان ژ فورسێ]، و ئەو پشتی شکەستنا خۆ دێ ب سەرکەڤن، د چەند سالێت بێندا [ژ سێیان هەتا دەهان] و ئەمر و فەرمان هەر یێ خودێیە، بەری سەرکەفتنێ و پشتی سەرکەفتنێ ژی [چو تشت بێی خودێ چێ نابیت]، وێ رۆژێ [رۆژا سەرکەفتنا رۆمێ ل سەر فورسێ] دێ کەیفا خودان باوەران ئێت ب سەرکەفتن و هاریکاریا خودێ [چونکی سەرکەفتنا خودان کتێبان ل سەر ئاگرپەرێسان و سەرکەفتنا موسلمانان ل سەر قورەیشیان د بەدرێدا کەفتنە د رۆژەکێدا]).

و ﴿وَيَوْمَئِذٍ﴾ وێ رۆژێ... ئانکو: رۆژا سەرکەفتنا رۆمێ، دێ خودان باوەر دلخۆش بن ب سەرکەفتنا خودێ. و سەرکەفتنا رۆمێ ل سەر فورسێ رێککەفتی بوو دگەل سەرکەفتنا موسلمانان ل بەدرێ.

ئەرێ ئاقل دشێت ب رێکا هزرکرنێ، و هزرکرنەکا درێژ د گەروونیدا، ڤان تشتێن نەپەنی بزانیت؟

جۆلد: نەخێر..

بابەت كویرتر و مەزنترە ژ ڤێ چەندێ هەمیێ.

بەلێ.. چێدبیت موحەممەدی غەیب دزانی؟

عارف: ئەگەر تو وەسا هزر بكەی كو ئەو غـەیبێ دزانیت ئەڤـە تـە زانی پێغەمبەرە.

مستەر جۆلد، موحەممەدی نەگۆتیە ئەز غەیبێ دزانم.

و قورئانێ ژی ئەڤ چەندە راگەهاندیە.

﴿قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِـــعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ﴾ (الأحقاف:9)، ئـانكو: (بێـژە: ئـەز نەپێغەمبـەرێ ئێكێمـە هاتیمـە هنـارتن [و بـەری مـن چـو پێغەمبـەر نەهاتبنـە هنـارتن و كتێـب بـۆ وان نـەهاتبن، بـەری مـن گەلەك پێغەمبەرێت هاتین، و خودێ كتێـب یێـت بـۆ وان هنـارتین، ڤێجا چاوا هوین كتێبا ئەز پێ هاتیم درەو ددانـن؟!]، و ئـەز ژ دەڤ خۆ نوزانم كا خودێ دێ چ ل من و چ ل هەوە كەت [ئەگـەر وەحـی بۆ من نەئێت]، ژ وەحیا بۆ من دئێت پێڤەتر ئەز ل دویف چو یـێ دی ناچـم [و یـا ل سـەر مـن ئـەوە ئـەز هـەوە بترسـینم]، و ئـەز ژ ئاگەهداركەر و پێغەمبەرەكێ ئاشكرا پێڤەتر نینم).

و خودایێ مـەزن دبێـژیت: ﴿قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَـــا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَـــكٌ﴾ (الأنعـام:50)، ئـانكو: (بێـژە: ئـەز نابێژمـە هـەوە مـن خزینـەیێت [گەنجینـەیێت] خـودێ یێـت

هەین، و ئەز غەیبێ (ڤەشارتیان) نوزانم، و ئەز نابێژمە هەوە ژی ئەز ملیاکەتم).
و دەمێ جاریەکێ د داوەتەکێدا ستران گۆتین و گۆتی:
پێغەمبەرەکێ د ناف مەدا دزانیت سوباهی چ هەیە، پێغەمبەری ﷺ گۆتێ: وەنەبێژە.. و ئەڤ تشتێ دی یێ تە دگۆت بێژە.
ڤێجا موحەممەد د خویاتیا خۆدا - و ل دویف وێ یاسایێ کو مرۆڤە - غەیبێ نوزانیت، و قورئانێ بەحسێ گەلەك تشتێن غەیبی کریە، و شەڤ و رۆژ هاتینە و ئەو تشتە راست دەرئێخستینە.
و غەیب یا ئاسێیە... هەر ئێکێ بچیتە د نافدا بێی وەحی دێ وی شەرمزار کەت.. و درەوین دەرئێخیت..
ئەرێ پا موحەممەدی ئەڤ قورئانە ژ کیڤە ئینایە؟؟
جۆلد: ڤێ جڤاتێ هزرا من گوهارت.
من هزر نەدکر کو پەیرەوێ ئیسلامێ هندە یێ رۆنە.
عارف: ئیسلام دۆزەکا دادپەروەرە.
بەلێ یا کەفتیە د دەستێن هندەك پارێزەرێن نەسەرکەفتیدا.
جۆلد: کەس نینە ل رۆژئاڤای ڤان راستیان بۆ گەنجان دیار بکەت، ڤێجا دزیکەرێن عەقیدا رابووینە نەهەقیێ بەرچاڤ دکەن و هەقیێ ڤەدشێرن. و ئەو د پشت راستن کو کەس نینە نەهەقیا وان شەرمزار بکەت.

عارف: ئەڤە قەدەرا مەیە ـ مستەر جۆلد ..

شەڕ یێ گەرمە، و چەك یێ كێمە.

ب چ حالێ هەبیت دا بزڤڕنە بابەتێ خۆ.

تە زانی مستەر جۆلد گۆتنا کو موحەممەد ژ رەبەنان فێربوویە دئێتە هەژمارتن وەك سەختەکاری بۆ مێژوویێ.

و گۆتنا کو قورئان دانەیەکا دەستکاری تێداکریە ژ پەرتوکا پیرۆز چو کەسێن ب ئاقل ڤێ چەندێ نابێژن[14].

چونکی قورئان هاتیە ئەو تشتێ ب بۆرینا دەمی د ڤان پەرتوکاندا چێبووی قورئانێ راستکریە.

هەبوونا تشتێن غەیبی یێن راست د قورئانێدا بەرسڤا (الاستبطان الذاتي) ددەن. چونکی تشتێن غەیبی نە ب (الاستبطان الذاتي) و نە ب هزرکرنێ نائێنە زانین.

ئەرێ پا پێغەمبەری ئەڤ قورئانە ژ چ ژێدەر وەرگرتیە؟

مستەر جۆلد تو چ دبێژی بۆ زانستا هەڤچەرخ.

---

[14] ئێك ژ مرۆڤێن مەدرەك دەمێ من ئەو هێلایە راوەستیای ب ڤان راستیێن نەگوهۆڕ گۆت: چێدبیت موحەممەد ژ تەورات و ئنجیلێن رەسەن فێربوویە. من کرە کەنی و گۆتێ: ئاخفتنا تە وێ چەندێ دگەهینیت کو پەرتوکا تە ئەوا تو باوەریێ پێ دئینی نەیا رەسەنە، بەلێ دەستکاری تێدا کریە. ئینا داخوازا لێبۆرینێ کر و گۆتی من چو مەرەم پێ نەبوون.

جۆلد: خزمەتا مرۆڤایەتیێ یا کری، و پێکۆلێ دکەت هەمی تشتان بۆ خزمەتا مرۆڤی سەرنەرم بکەت. و زانستێ شێوازێ پەیرەوێ ئەزموونێ و تێبینیکرنێ ب کار ئینایە بۆ زانینا راستیێن گەردوونی.
عارف: ئەرێ هزرکرن دێ شێت راستیێن فەلەکناسیێ و تەشریحێ ئاشکرا کەت؟
جۆلد: نەخێر...
عارف: ئەز دێ هندەك ئایەتێن قورئانێ بۆ تە خوینم، دا بزانین کانێ پێغەمبەر دێ شێت ب رێکا هزرکرنێ گەهیتێ، یان خواندنا پەرتوکا پیرۆز؟
قورئانێ بەحسێ وێنێ ئەردی کریە و گۆتیە: ﴿وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا﴾ (النازعات:30)، ئانکو: (و ئەرد پشتی هنگی ل سەر ئاوایێ هێکێ راست، و خۆشکر بۆ ژیانێ).
و (الدحیة) رامانا هێکێ ددەت..
ئەرێ پەیوەندیەك هەیە د ناڤبەرا هێکێ و وێنێ ئەردیدا[15]؟
جۆلد: هویرترین وەکئێکی ئەڤ وەکئێکیەیە.
ب دورستی وێنێ ئەردی وەکی یێ هێکێیە.

---

[15] بەری نوکە ئەز د ناملکا (هذه عقيدتك يا ولدي)دا پیچەکێ ب بەرفرەهی ل سەر ڤێ ئایەتێ ئاخفتیمە. و من پەیوەندی د ناڤبەرا وێنێ ئەردی یێ وەکی هێکێ و بەلاڤبوونا ئاڤێ و چەروانی ل سەر ئەردی دیارکریە.

و ژ لایێ زمانیڤە ئەڤ ئایەتە رامانەکا دی ژی ب خۆڤە دگریت.
عەرەب دبێژن: (دحی المطر الحصی) ئەگەر جهێ خۆ دویرکر.
ڤێجا چێدبیت ئێك ژ رامانێن ئایەتێ ئەو بیت کو (دحی الله الأرض) ئانکو: کیشوەر ژێك دویرکرن پشتی کو پێکڤەبوون... و نەخشەیێ ئەردی ژی دسەلمینیت کو ئەگەر کیشوەرەکی داننە ب سەر ئێکێ دیڤە دێ ئێك و دوو تەمام کەن.
جۆلد: ئەڤە نویترین بیردۆزن د بابەتێ کیشوەراندا.
عارف: ئەرێ چێدبیت ئەڤ گۆتنا قورئانێ ژ هایدانا هزرکرنێ بیت؟
جۆلد: ئەحتیمالەکا دویرە.
عارف: و ژ وێ دویرتر ئەوە تە گوە ل ڤێ ئایەتێ ببیت ئەڤا دیاردکەت کو ئەسمان و ئەرد پێکڤە بوون پاشی خودێ ژێگڤەکرن. و دگەل ڤێ چەندی تە باوەری نەبیت کو ئەڤ قورئانە ژ دەف خودێ هاتیە خوار.
چۆنا مرۆڤی بۆ سەر بانێ هەیڤێ، و ئینانا هندەك پارچەیێن وێ و شرۆڤەکرنا وان.
هەروەسا خواندنا مرۆڤی بۆ بزۆت و نەیزەکان ـ ئەڤێن ژ هەساران دگەهنە مە ـ ئەڤە هەمی دسەلمینن کو ئەو کەرەستێ ئەڤ هەمی هەسارە ژێ هاتینە چێکرن ئێك کەرەستە.
و ئەڤ چەندە ژی وێ دسەلمینیت ئەوا قورئانا پیرۆز ئاماژە پێ کری د گۆتنا خودایێ مەزندا: ﴿أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا﴾ (الأنبياء:30)، ئانکو: (ئەرێ ما

ئەوێت گاوربووین، نەددیتن و هزرا خۆ ناکەن کو ب راستی ئەرد و ئەسمان پێکڤەبوون، ڤێجا مە ژێکڤەکرن).
جۆلد: ئەڤە راستییێن زانستینە زانایان ل چەرخێ بیستێ ژ نوی زانیە.
عارف: ئەرێ کێ نیشا پێغەمبەری ﷺ داینە؟!
قورئانێ بەحسێ نهێنییێن ئەسمانی کریە ـ ئەڤێن مرۆڤی نەزانین حەتا گەهشتیە چەرخێ بیستێ دەمێ پیشەسازیا فرۆکە و مووشەکان پێشکەفتی ـ تو دزانی مستەر جۆلد ـ هندی مرۆڤ بلند ببیت و بچیتە ئەسمانا ـ چ ب فرۆکێ بیت یان ب مووشەکێ ـ دێ هەست ب گوهۆڕینا فشارێ، و بێنتەنگیێ کەت.
و رێکێن زانستی هاتینە ئاشکراکرن بۆ پاراستنا فرۆکەڤان و گەشتەڤانێن ئەسمانی.
تو چ دبێژی مستەر جۆلد.. کو قورئانێ ئەو بێنتەنگیا تووشی مرۆڤێ دوودل دبیت، وەکی وێ بێنتەنگیێ لێ کریە ئەڤا ئەوێ دچیتە ئەسمانا تووش دبیتێ.
مرۆڤێ بەرزە بێنتەنگیا وی ژ گاوریا ویە.
و ئەوێ دچیتە ئەسمانا بێنا وی ژبەر گوهۆڕینا ڤاتێن ئەسمانی و کێماتیا ئۆکسجینی تەنگ دبیت. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ﴾ (الأنعام:125)، ئانکو: (ڤێجا هەر کەسێ خودێ بڤێت راستەڕێ بکەت، دێ سنگێ وی بۆ

وەرگرتنا ئیسلامێ ڤەکەت، و هەر کەسێ بڤێت گومڕا بکەت، دێ سنگێ وی وەسا تەنگ کەت [وەختێ دبێژنێ موسلمان ببە] هەروەکی سەرئەڤراز دبیتە ئەسمانی).
و پەیڤا ﴿يَصَّعَّدُ﴾ وێ رامانێ ددەت کو بلندبوونا پلەکێ بۆ پلەکا دی ب زەحمەتە، و بێنتەنگی یا دگەل هەی.
قورئانێ ئەڤ چەندە گۆت و هینگێ بلندترین چیا مرۆڤ شیابا لێ سەرکەڤیت چیایێ مەکەهێ بوو، و زانستی ئەڤ نهێنیە ئاشکراکر پشتی مرۆڤ شیای ل مووشەکێ سویار ببیت..
ئەرێ ما موحەممەد دەرچۆیێ کۆلیجا فرۆکەڤانیێ بوو؟
جۆلد: ئەم وەعز و ئاخفتنێن رەبەنان دنیاسین...
موحەممەد بەحسێ غەیبێ دکەت...
قورئان تشتەکێ دیە...
تشتەکێ دیە ب دورستی...
و ئەڤ دان و ستاندنە رێزێ ل ئاقلێ من دگریت..
وەسا دیارە با گەمیێ ب لەزتر و لەزتر د هاژۆت بەر ب راستیێ.
((جۆلد سەرێ خۆ ددانیتە د ناڤبەرا پێن خۆدا و چاڤێن خۆ دنقینیت و دبێژیت: قورئان بەحسێ ئەسمانی دکەت..!!
نهێنیەکا مەزن ل پشت قورئانێ هەیە.
نوکە جیهان شانازیێ ب خواندنا ئەسمانی دبەت...)).

★★★

عـارف: مـستەر جۆلـد، قورئـانێ بەحـسێ گـەردوونی بەحـسکرنا ئافرانـدەری د چـێکرییێن خـۆدا کریـە، و بەحـسێ لەشـێ مرۆڤـی بەحسکرنا زانایێ ب نهێنییێن وی کریە.

و ئەز دێ بۆ تە نموونەکێ ئینم.

زانایان یا ئاشکراکری کو هەستکرنا مرۆڤی یا د بن چەرمیڤە.

و قورئانێ ئاماژە ب ڤێ راستییێ بەری زانستی ب هزار سالا کریە: قورئانێ چەرم کریە دەڤەرا هەستپێکرنا جەهنەمیا ب ئێشانێ.

خودایێ مـەزن دبێـژیت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ إِنَّ اللَّـهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ (النساء:56)، ئانکو: (ب راسـتی ئـەوێت بـاوەری ب نیـشان و ئایـەتێت مـە نـەئینناین، ئـەم دێ وان هاڤێژینـە د نـاڤ ئاگریـدا، هـەر گاڤـەکا چـەرمێ وان سۆت و هاتـە براشـتن، ئـەم دێ چەرمێ وان ب هنـدەك چـەرمێ دی گوهۆڕین دا تامکەنـە ئیزایـێ، ب راستی خودێ یێ زال و کاربنەجهە).

هندی چەرمەك بسوژیت خودێ جهێ وی چەرمەکێ دی چێدکەت، چونکی چـەرمە سـەنتەرێ هەسـتپێکرنێ. ئـەو ژی ژبـەر هنـدێ دا تامکەنە ئێش و ئازاران.

و ل وێ رۆژێ گوه و چاڤ و چـەرمێن وان دێ شادەییێ ل سـەر وان کریارێن خراب دەن ئەوێن وان د دنیاییێدا ئەنجامداین.

بەلێ ئەو دێ گازندێ ژ چەرمێن لەشێ خۆ ب تنێ کەن:

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (فصلت:21)، ئانكو: (و دێ بێژنە چەرمێ لەشێ خۆ: بۆچی هەوە شادەیی ل سەر مە دا؟ [و ئەم بەرەڤانیێ ژ هەوە دکەین] دێ بێژن: [نە ب مەیە] خودێ ئەم ب ئەزمان ئێخستین، ئەو خودایێ [ئەڤرۆ] هەمی تشت ب ئەزمان ئێخستی، و وی جارا ئێکێ هوین دابوون، و هەر ب بال ویڤە دێ زڤڕن).

حەتا دەمێ قورئان بەحسێ ئەشکەنجەیا ناڤدا و دەرڤەییا لەشی دکەت، قورئان دوپاتیێ ل سەر چەرمی دکەت.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ * يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ﴾ (الحج: 19ـ20)، ئانكو: (ڤێجا ئەوێت گاور بووین [جوینا گاوران]، دێ جلك ژ ئاگری بۆ وان ئێنە کەرکرن، و ئاڤا زێدە کەلیایی دێ ب سەر سەرێ واندا ئێتە رێتن، تشتێ د زکێ واندا هەی [ژ رویڤیك و بەزی] و پیستێ وان، دێ حەلینیت).

ئەرێ مرۆڤەکێ ب ئاقل دێ باوەر کەت کو ئاشکراکرنا ڤێ نهێنیا هندە مەزن ژ نهێنییێن لەشی موحەممەدی ب رێکا (الاستبطان الذاتي) زانیە، یان ب رێکا تێکەلیا ژینگەهێ، یان ژ پەرتوکا پیرۆز؟!!

★★★

و ئـەرێ دەمـێ قورئـان بـۆ مـە بەحـسێ قوینـاغێن چـێبوونا سۆریلانکی د زکێ دەیکێدا دکەت، و دیار دکەت کو هەستی بەری گۆشـتی چـێدبن، و دیـوارێ مالبـچویکی ژ سێ پـەردا پێکهاتیـە، و دویفـدا زانـستێ تەشـریحێ دئێـت و هەرسـێ پـەردا (المباريـة و الامنيونية و الخربوينة) ئاشکرا دکەت کو ئەو هندەك تەڤنن نـە رۆناهی و نە دەنگ تێڕا ناچن.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْـدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَـاتٍ ثَلَـاثٍ﴾ (الزمر:6)، ئانکو: (و هەوە د زکێت دەیکێت هەوەدا، چێکرن ل دویف چێکرنێ [چـپکا ئاڤێیـە دبیتـە خوینپـارە، پاشـی گۆشـتپارە، پاشـی هەسـتی و گۆشـت]، د سـێ تاریـستانان‌دا [تاریـستانا زکی و یـا مالبـچویکی و یـا پزدانـی] چـێ دکەت).

ئەرێ چێدبیت موحەممەدی زانستێ تەشریحێ خواندبیت، و تێدا ببیتە تایبەتمەند؟.

و هەروەسا د زانستێ ئەسمانیدا شارەزا ببیت؟.

و هەروەسـا د زانـستێ گەردوونیـدا و هـەمی بنـەما و نهێنیـێن وی زانیبن؟.

مستەر جۆلد، ئەگەر قورئان بەحسێ دەمێ بۆری بکەت، مێژوو وێ چەندێ راست دەردئێخیت. و ئەگەر بەحسێ ئایندەی بکەت، شەڤ

و رۆژ ڤێ چەندێ راست دەردئێخن. و ئەگەر بەحسێ گەردوونی بکەت زانستا هەڤچەرخ ڤێ چەندێ راست دەردئێخیت.

ئەرێ ما ئەڤ زانستە جۆرەکن ژ زانستێن رەبەنان؟

یان ژی موحەممەدی ژ ناف پەرتوکا پیرۆز ئینواینە دەر، و ژ خودان زانــستێن لاواز ب پــەرتوکا پــیرۆز وەرگرتینــە هــەروەکی (کــارل برۆکلمان) دبێژیت؟

یــان ژی ژ دەروونــا موحەممــەدی پەیــدا بووینــە ژ ئــەنجامێ هزرکرنێ؟

من بابەت ب بەرفرەهی بۆ تە پێشکێشکر، و من بڕیار بۆ تە هێلا.

جۆلد: شرۆڤەکرنا ئێکانە ئەوا ئاقل پێ رازی ئەوە کو قورئان ژ دەف خودێیە...

بەلێ... ژ دەف خودێیە...

ب هەمی رەحەتیڤە دێ بێژم: راستی یا ل ڤێرێ...

موحەممەد پێغەمبەرێ خودێیە...

موحەممەد پێغەمبەرێ خودێیە...

من باوەری ب خودایێ هەوە ئینا... گوهێ خۆ بدەنە من...

ئــەوێن روینــشتی شــادە دان. و (جۆلــد بیــارد)ی ژی شــادە دا و رۆنــدکێن کــەیفێ یــێن دئێنــە خــوار، و گەشــاتیەکا رۆن ب ســەر هەمیاندا هات و پیرۆزباهیا ئێك و دوو کرن.

و دەمێ نڤێژا سپێدێ هات، و موسلمانەکێ نوی هاتە د ناف رێـزێن خەلکێ تاخیدا ئەو ژی (ئەندازیارێ بەلجیکی جۆلد بیارت)ـە.

﴿رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَــعَ الــشَّاهِدِينَ﴾ (آل عمـران:53)، ئـانکو: (یـا خـودێ مـە بـاوەری ب یـێ تـە داڕێتـی و ئینایـە خـوارێ ئینـا، و ئـەم ب دویـف پێغەمبـەری کـەفتین [و مـە رێکـا وی گـرت]، ڤێجـا تـو مـە دگـەل شـاهدان بنڤێـسە [شـاهدێت باوەریێ ب تـە و کتێب و پێغەمبـەرێت تـە دئیـنن، و شـادەییێ بـۆ یەکتاییا تە ددەن]).

دەرگەهێ دووێ

پشکا ئێکێ

- راستییێن مێژوویی بەری هەمی تشتا.
- هەوە فەیلەسووف دادگەهکرن؟
- کۆلەیان سەرکێشیا ئازادیخوازان کریە.
- ئەوێن مرۆڤێن ئازاد کرینە کۆلە، ئەون ئیسلامێ گونەهبار دکەن کو کۆلە کرینە بەند!!

شێخی سەرەدانا هەڤالەکێ خۆ کر، پشتی دویرکەفتنەکا دیدار ب شەوق ئێخستی، ڤێجا ب رێز و پەسن، و دلخۆشی و روی گەشی بخێرهاتن لێ هاتەکرن.

و پشتی بخێرهاتنەکا هەژی، و پێکگوهۆڕینا ئاخفتنێن خۆشتڤیان. هندەك ئامادەبوویان، پسیارێن دینی ژێ کرن.

ڤێجا کەیفا شێخی ب پسیاران هات، و ب بەرفرەهی بەرسڤ دان.

عەممار: ئەز مژویلی بابەتەکێ گرنگم، بەردەوام گەنج هەلدئێخن و من دڤێت بۆچۆنا ئیسلامێ ل دۆر بزانم.

بۆچی ئیسلامێ کۆلەتی دورستکریە، و ئەو دینێ وەکهەڤی و ئازادییێیە.

عارف: گەلەك گەنج خەلەت د وی رۆلی دگەهن ئەوێ ئیسلام پێ رابووی د کێشەیا کۆلەیاندا.

ئاریشەیا کۆلەیان ئاریشەیەکا ب زەحمەتە.

دگەل دەرکەفتنا شارستانییێن کەڤن دەرکەفتیە، و هەمی سیستەمێ، کەڤن دانپێدان پێ کریە، و گازییێن ئەسمانی ژی ئەوێن بەری ئیسلامێ هاتین. حەتا فەلسەفەییێن نموونەیی (مثالی) ژی دادنپێدان ب ڤی سیستەمی کریە دگەل خرابیا وی.

و هزر د وێ چەندێدا نەکریە کو هندەك مافان بدەنە کۆلەیان ژ لایێ سەروەرێن وانڤە، و حەتا د بیاڤێ ئاشۆپا نموونەیی ژیدا ئەڤێ چو ئەرکان ژی ل سەر وان نەکەتە فەرمان.

ئەرستۆی گۆت: هندەك مرۆڤێن هەین ل جیهانێ هاتینە چێكرن بۆ سەرورەریێ، و هندەك ژی هاتینە چێكرن بۆ گوهداریێ، ئەو وەكی ئامویرێن بێ روحن ئەڤێن كار پێ دئێتەكرن، و نوزانیت كا بۆچی ڤی كاری دكەت.

ئەڤە بۆچۆنا ئەرستۆیە.

★★★

و د (كۆمارا ئەفلاتۆن)یدا مرۆڤ بۆ سێ پشكان دئێنە لێكڤەكرن:

پشكا ئێكێ: دەستهەلاتدار:

و دبێژن خوداوەندان زێر كریە د ناف تەڤنا واندا دا بشێن زالگەهیێ بكەن و دەستهەلاتێ بگێرن.

پشكا دووێ: هاریكارێن دەستهەلاتداران:

و دبێژن زیڤ د ناف تەڤنا واندا هەیە.

پشكا سێیێ: تەخا كۆلەیان:

و دبێژن ئاسن د ناف تەڤنا واندا هەیە دا ببنە جۆتیار و كاركەر.

★★★

رۆمانی:

و د ناف رۆمانیاندا خودانێن یاسایێن رۆمانی ـ ئەڤێن بەردەوام حەتا نوكە دئێنە خواندن ـ كۆلە ژ میراتی، و خێزانێ، و مافێ چۆنا بەرامبەر دادوەریێ هاتبوونە بێ بەهركرن.

و كۆلە وەك تشت حسێب كر، نەوەك مرۆڤ.

دەمێ دینێ مەسیحیەتێ چۆیە د ناف رۆمانیاندا یاسایا رۆمانی داخباربوو ب لێبۆرینا دینێ نوی، ڤێجا - بۆ جارا ئێکێ د مێژوویێدا - حەرامکر سەروەر کۆلەیێ خۆ بکوژیت.

★★★

جوهیاتی:

دینێ جوهیاتیێ.. بۆ جوهیان دورستکر دەمێ ئەو شەڕێ وەلاتەکی دکەن و ب سەر وان دکەڤن.. وان هەمی زارۆك و ژنێن وان ئێخسیر بکەن. و دورستە زەلامان ژی بکوژن، و دورستە ئێخسیر ژی بکەن دا ببنە کۆلە حەتا حەتایێ. (سفر التثنية: اصحاح 20) بخوینە.

★★★

فەلەینی:

و فەلەینی هات. و ل وێرێ راوەستیا کو داخواز ژ کۆلەیان کر گوهداریا سەروەرێن خۆ بکەن. و د ناما پۆلسیدا دوپاتیا ڤێ چەندێ هاتیە.

ئاریشە ما هۆسا هەر ژ دەستپێکا شارستانیێ حەتا ئیسلام هاتی. و هینگێ ئاریشە بەرهەڤبوو بۆ چارەسەریێ.

★★★

ئیسلام:

ئێکەمین کۆلە ئازادیا خۆ وەرگرتی - د ئیسلامێدا - بیلالێ کوڕێ رەباحێ حەبەشی بوو، ئەوێ ئەبو بەکری کڕی و ئازا کری دا وی ژ ئەشکەنجەدانێ رزگار بکەت.

ڤێجا بیلال ئێکەمین کۆلەیە ئیسلامێ ئازا کری.

و ئەبو بەکر... ئێکەمین کەسە د ئیسلامێدا کۆلە ئازا کرین.

★★★

عیماد: ئەڤە پێداچۆنەکا مێژوویی یا باش بوو، بەلێ ب کورتی بوو.

مە دڤێت پتر بزانین.

عارف: پەرتوك ئەو هەڤالە یێ نە منەتێ ل مرۆڤی بکەت و نە مرۆڤی عێجزکەت، ڤێجا پەرتوکێن فقهێ ئیسلامی بخوینە دێ دەرگەهێن مافێن کۆلەیان تێدا بینی.

و پەرتوکا (حقائق الاسلام) یا (عباس محمد العقاد) بخوینە، و پەرتوکێن (لا رق في الاسلام) یا مامۆستا (ابراهیم الفلالي) و (شبهات حول الاسلام) یا (محمد قطب)، و (الاسلام والعبید) یا (ابراهیم النعمة) بخوینە.

عیماد: بەلێ هەبوونا تە دەلیڤەیە.

عارف: ئیسلام درویشمەیان نوزانیت، بەلێ چارەسەریان ددانیت.

ئەز باش دزانم رۆژهەلات و رۆژئاڤا و قوتابیێن وان ل وەلاتێن مە بەردەوام ڤێ کێشێ بۆ گەنجێن مە دبێژن.

و وەسا باوەر دکەن کو ئەو دێ ژ ئیسلامێ کێم کەن یان دێ شێنێ.

و بەری ئەز بەحسێ هەلویستێ ئیسلامێ ژ ڤێ کێشەیێ بۆ تە بکەم دێ پسیار ژ تە کەم.

تو چ دبێژی بۆ گەمیەكێ د نیڤا دەریاییێدا خراب ببیت، و چو نەمابیت هندی تێدا بخەندقن، و ئەو هەمی گەمییێن ل دەوروبەران وێ رزگار نەكەن، بەلێ گەمیڤانەكێ زیرەك ب هەمی هێزا خۆ یا هزری و لەشی پێكۆلێ بكەت هندی بشێت وان ژ خەندەقینێ رزگار بكەت.

ئەرێ تو بێژی ئەڤە دادپەروەریە ئەم بەرپسیاریا ئەوێن مرین و ئەو نەشیای وان رزگار بكەت بكەینە د ستۆیێ ویدا؟

عیماد: نەخێر... چێدبیت ئەگەر گەمییێن دی ژی هاریكاریا وی كربا هەمی رزگار ببان.

ب هەر حالەكێ هەبیت دڤێت رێز لێ بێتە گرتن و سوپاسیا وی بێتە كرن.

عارف: ئیسلام هات دیت ئارێشەیا كۆلەیان قەبارەیێ وی بوویە جیهانی، و ژ لایێ مێژوویێ ژیڤە یا كەڤنە، و ئالۆزیەكا فرەلایەنی تێدا هەیە.

ڤێجا پەیرەوەكێ تەمام دانا بۆ چارەسەریا وێ.

ئیسلامێ ئازاكرن دانا... و كۆلەتی نەدانا. (العقاد)

و پەیرەوەكێ تەمام دانا بۆ ئازاكرنا كۆلەیان.

و پەیرەوێ ئیسلامێ دئێتە لێكڤەكرن بۆ سێ پشكا:

ئێك: دابینكرنا ئازادیا ئەوێن ئازا.

دوو: چارەسەركرنا ئارێشەیێ و دانا ئازادیێ بۆ كۆلەیان.

سێ: دابینكرنا ژیانا وان ئەوێن هێژ نەهاتینە ئازاكرن، و رێزگرتنا وان.

★★★

ئێكەمین تشت ئیسلامێ كری ئەو بوو ئازادیا یێن ئازا دابینكر. و ئەڤە نەتشتەكێ ب ساناهی بوو.

زارۆكێ ئازا دهاتە دزین ژ مرۆڤێن وی و دهاتە فرۆتن ڤێجا دبوو كۆلە.

و چێدبیت مرۆڤێ دەیندار نەشیابا دەینێ خۆ بدەت ڤێجا دا بیتە كۆلە بۆ وی ئەوێ دەین ژێ وەرگرتی.

و سەرداگرتنێن تالان و دزینێ ئەڤێن قەبیلە پێ رادبوون بۆ دزینا مالی و كۆلەكرنا زارۆك و لاوازێن وان دورست بوو. ئیسلام هات و ئەڤە هەمی حەرامكر. دا ئازادیا ئەوێن ئازا بێتە دابینكرن.

پێغەمبەر ﷺ دبێژیت: ((ثَلاثَةٌ أنا خَصْمُهُمْ يوْمَ القِيامَةِ: رَجُلٌ أعطَى بِي ثُمْ غدَرَ، وَرجُلٌ باع حُراً فأَكل ثمَنَهُ، ورجُلٌ استَأجرَ أجِيراً، فَاسْتَوْفَى مِنهُ، ولَمْ يُعْطِهِ أجْرَه)) رواه البخاري. ئانكو: (سێ كەسان ئەز دژمنێ وانم رۆژا قیامەتێ: مرۆڤەكێ ب من (ئانكو ب پەیمانا من) دابیتێ پاشی غەدرێ بكەت، و مرۆڤەك یێ ئازا بفرۆشیت و بهایێ وی بخۆت، و مرۆڤەك ئێكی كرێ بكەت، و كرێیا خۆ ژێ بخوازیت، و كریا وی نەدەتێ).

و دەمێ ئیسلامێ ئازادیا ئەوێن ئازا دابینكری ئەڤە دۆرماندۆری ئاریشێ گرت، و نەهێلا ئاگر بەلاڤە ببیت.

★★★

ئارێشەیا وان كەسا ما ل بەر سینگێ ئیسلامێ ئەوێن هۆسا بووین، ئانكو پشتی بوونا خۆ بووینە كۆلە.

ئێك: ئیسلامێ دەرگەهێ ئازادیا دادپەروەر بۆ وان ڤەکر.

عیماد: مەرەما تە ب ئازادیا دادپەروەر چیە؟

عارف: ئانکو ئیسلامێ هەردوو لا ل بەر چاڤ وەرگرتن.

لایێ ئێکێ: حەزا کۆلەی ل سەر ب دەستڤەئینانا ئازادیێ.

لایێ دووێ: پاراستنا مالێ سەروەرێ وی ئەوێ وی مەزاختی بۆ کڕینا کۆلەی یان بۆ خودانکرنا وی.

ئیسلام دینەکێ دادپەروەرە... لەوا گرێبەستا کڕینا ئازادیێ بۆ کۆلەی دانا ـ گرێبەستەکێ بنڤێسن ـ ئانکو ئەگەر کۆلەی حەزکر ئازا ببیت دێ دگەل سەروەرێ خۆ ل سەر پارەکی پێك ئێن کۆلە دێ دەت دا ئازا ببیت.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾ (النور:33)، ئانکو: (و کۆلەیێت هەوە ئەوێت دڤێن پێکهاتنەکێ دگەل هەوە بنڤێسن، دا ئازا ببن، ڤێجا هوین پێکهاتنەکێ ل سەر هندەك مالی دگەل وان بکەن و بنڤێسن، ئەگەر هوین ببینن د ئەمینن و دشێن ڤێ پێکهاتنێ ب جه بینن، و ژ مالێ خودێ ئەوێ خودێ دایە هەوە بدەنە وان).

عیماد: دێ ئەڤ کۆلەیە ڤی پارەی ژ کیڤە ئینیت، و کەدا وی هەمی بۆ سەروەرێ ویە؟

عارف: ئیسلامێ ئەڤ تشتە ژی ل بەرچاڤ وەرگرتیە.

پشتی ئیمزاکرنا گرێبەستێ دێ کەدا وی بۆ وی بیت نەبۆ سەروەرێ وی.
بەلکی ئیسلامێ داخواز ژ کۆما موسلمان کریە هاریکاریا وی بکەت ل سەر دانا بهایێ ئازادیێ. و ئەڤەیە رامانا گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿وَآتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ﴾.
عیماد: چێدبیت سەروەرێ وی ل بەر نڤێسینا پێکهاتنێ نەئێت.
عارف: فەرمانا قورئانێ موسلمانی هاندەدەت بۆ ل بەرهاتن و رازیبوونێ.
و موسلمان ب سروشتێ خۆ نەیێ خۆڤیە.
و دگەل ڤێ چەندێ هەمییێ ئەگەر سەروەر رازی نەبوو گرێبەستا نڤێسینا پێکهاتنێ ئیمزا بکەت، دورستە بۆ کۆلەی ئەو کێشا خۆ ببەتە دادگەهێ، و دادوەر دێ وی نەچارکەت رازی ببیت.
عیماد: ئەگەر گرێبەست هاتە ئیمزاکرن، و کۆلە نەشیا پارێ خۆ بدەت، و کەس هاریکاریا وی نەکەت؟
عارف: ئیمامێ عەلی (خودێ ژێ رازی بیت) فەتوا یا دای ئەگەر کۆلە نەشیا وی پارەی پەیداکەت، دێ وی بهایێ بۆ سەروەرێ خۆ بەرهەڤ کری دەتێ.
و ب دانا پشکا ئێکێ ب تنێ دێ ئازا بیت، و ئەوێ مای دێ بیتە دەینەکێ مەدەنی ل سەر، هەر دەمێ پێچێبوو دێ دەت، و نازڤڕیتە کۆلەتیێ ژبەر پێچێنەبوونا دانێ.

عیماد: باشترین فەتوایە، و خودێ ژ میرێ خودان باوەران عەلی رازی بیت.
شێخێ رێزدار:
نوکە تە گۆت: ئیسلامێ دەرگەهێ ئازادیێ بۆ وی کۆلەی ڤەکر ئەوێ بڤێت ئازا ببیت.
ئەرێ ئەم دشێین هزر بکەین کۆلەیەك حەز نەکەت بێتە ئازاکرن؟
عارف: ئازادی ئانکو بەرپرسی؟
و هندەك کۆلە هاتینە پەروەردەکرن ل سەر کارێ لەشی ب تنێ.
و نەهاتیە بەرهەڤکرن بۆ هەلگرتنا بەپرساتیێ.
و هندەکا ژ وان هەست ب کۆلەتیێ ل دەف وان نەمایە، ڤێجا پێ عێجز نابیت.
ئەوێن وەکی وی هزر د دانا بهایێ ئازادیێدا نەکریە، ژبەر رازیبوونا وان ب ژیانێ ل ژێر سیبەرا سەروەرێن خۆ.
و دگەل ڤێ چەندێ ژی ئیسلامێ هیڤی ژ وان نەبڕینە ئازاکرن ببیتە دیاری بۆ وان، بێی بەرامبەر.
عیماد: دێ ئازادی ب دەستڤە ئێت بێی ئەو داخواز بکەن؟
عارف: بەلێ.
ئیسلامێ دەرگەهێ ئازاکرنێ ڤەکریە بۆ نێزیکبوونا خودێ، و پێغەمبەری ﷺ گۆتیە هەر ئێکێ کۆلەیەکی ئازا بکەت ب مەرەما رازیبوونا خودێ، خودێ دێ وی ژ ئاگری ئازاکەت. ((أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْتَقَ

امْرَءًا مُسْلِمًا اسْتَنْقَذَاللهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنْــهُ مِــنَ النَّــارِ)) رواه البخاري. ئانكو: (هەركەسێ كۆلەیەكی ئازاكەت خودێ دێ ب هەر ئەندامەكێ وی، ئەندامەكی ژ وی ئازاكەت).

و ئەبو بەكر ئێكەمین كەس بوو كۆلەیەك د ئیسلامێدا ئازاكری.

دەمێ بیلال كڕی و ئازاكری.

هەمی دەما عومەرێ كوڕێ خەتابی ئەڤ دەستپێشخەریا ئەبو بەكری بەحس دكر و دگۆت:

خودێ دلۆڤانیێ ب ئەبو بەكری ببەت...

سەروەرێ مە بوو...

و سەروەرێ مە ئازاكر (أسد الغابة ج1 ص209).

و قورئانێ داخوازكر كۆلە بێنە ئازاكرن، هەروەسا داخوازكر سەرەدەریەكا جوان دگەل بێتەكرن.

ڤێجا ئازاكرن كرە رێكەك بۆ نێزیكبوونا خودێ. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَــةُ * فَــكُّ رَقَبَــةٍ﴾ (البلد: 11ـ14)، ئانكو: (بلا ژ ئاستەنگێ ببۆریت [و گەلەك مرۆڤ ژ ئاستەنگان نەبۆرینە ـ ئەو ئاستەنگێت رێكا وان ژ سەرفەرازیێ ددا پاش ـ و رێكا سەرفەرازیێ نەگرتن]، و ما تو چ دزانی كا ئەو ئاستەنگ چیە؟ گەردەن ئازاكرنە).

هەروەسا ئازاکرن کرە ئێك ژ سێ کەفارەتا ب دەقێ قورئانێ بۆ کوشتنا ب خەلەتی و ئێك بێژیتە هەڤژینا خۆ تو وەکی دەیکا من ل سەر من حەرام بی (ظهار)، و سویند خوارنێ.

ئێك: هەرئێکێ موسلمانەکی ب خەلەتیڤە بکوژیت، دێ جڤاکی قەرەبوو کەت ب ئازاکرنا کۆلەیەکی ژ کۆلەتیێ. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا﴾ (النساء:92)، ئانکو: (بۆ چو باوەریدار و موسلمانان نابیت و نەدورستە باوەریدارەکی بکوژیت، ب بێ دەستی نەبیت، و هەرکەسێ باوەریدارەکی ب بێ دەستی بکوژیت، دڤێت [جزایێ خۆ] کۆلەیەکی موسلمان ئازا بکەت، و خوینێ بدەتە مرۆڤێت وی، ژ بلی هندێ هەکە ئەو خوینێ پێ بهێلن).

دوو: ئەگەر مرۆڤی هەڤژینا خۆ ل سەر خۆ حەرامکر و گۆتێ: تو ل سەر من حەرامی وەکی پشتا دەیکا من، دویفدا پەشێمان بوو ل سەر وی تشتێ گۆتی.

هەڤژینا وی بۆ حەلال نابیت حەتا ئەوێ بێژیتە هەڤژینا خۆ تو وەکی دەیکا من ل سەر من حەرام بی کەفارەتا خۆ نەدەت.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (المجادلة:3)، ئانکو: (و ئەوێت دبێژنە ژنێت خۆ تو

وەکی دەیکا من ل من حەرام بی و پاشی پەشێمان دبن و لێڤە دبن، ڤێجا بەری ئەو بچنە نڤینا خۆ دڤێت کۆلەیەکی [چ ژن بیت چ مێر] ئازا بکەن، ئەمرێ هەوە ب ڤێ بڕیارێ دئێتەکرن [دا هوین ڤێ ئاخفتنێ نەکەن] و هوین چ بکەن خودێ پێ ئاگەهدارە [و چو ل بەر بەرزە نابیت]) (16).

سێ: ئیسلامێ کەفارەتا سویندێ دیارکریە، دەمێ موسلمان سویند دخۆت کو دێ فلان تشتی ل ئایندەی کەت و دویفدا نەشێت بکەت، یان بڕیارێ ددەت تشتەکی نەکەت و دویفدا بکەت.

پێدڤیە ل سەر وی ئەو کەفارەتا وێ سویندێ بدەت.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ﴾ (المائدة:89)، ئانکو: (خودێ ب سویندا بێ ئنیەت و ئەوا

---

(16) هاتیە ڤەگێران کو (خولة بنت ثعلبة) دەمێ هەڤژینێ وێ (ظهار) دگەل کری گازندا خۆ ئینا دەف پێغەمبەری ﷺ وی ژی گۆتێ: ئەز دبێم ل سەر حەرام بوو. دەمێ گازندا خۆ بریە دەف خودێ، خودێ چارەسەریا ئارێشەیا وێ ئینا خوارێ و کەفارەت دورستکر، و ناڤەرۆکا ڤێ رویدانێ دسەلمینیت کو قورئان ژ دەف خودێیە، چونکی قورئانێ ئەو تشتێ پێغەمبەری ﷺ بڕیار ل سەر دای کو (خولة) ل سەر هەڤژینێ خۆ (أوس بن الصامت)ی حەرام بوو قورئانێ بەروڤاژی پێغەمبەری بڕیار دا و گۆتێ دورستە نەحەرامە.

بوویە ئاخفتن، ل هەوە ناگریت[17]، بەلێ دێ وێ سویندێ ل هەوە گریت ئەوا ژ دلێ هەوە دەردکەڤیت[18]. ڤێجا [ئەگەر ب ڤی رەنگی هەوە سویند خوار و هەوە شکاند، یان هەوە ڤیا بشکێنن] جزایێ وێ [و ژێبرنا گونەها سویندێ] زاددانا دەه مرۆڤێت بەلنگازە ژ زادێ ناڤنجی، ئەوێ [رۆژانە] هوین ددەنە مالا خۆ، یان ژی ب جلك ئێخستنا وانە [وان دەهان هەرئێکێ جلکەك] یان ژی ئازاکرنا کۆلەیەکیە، ڤێجا هەچیێ چو ژ ڤان نەدیت [و پێ چێ نەبوو] دڤێت سێ رۆژیان بگریت).

هندی دەلیڤەکا خێرێ هەبیت ئیسلامێ بەرێ وێ یێ دایە ئازاکرنا کۆلەیان.

و ئەگەر ئەڤە ئەو چارەسەری بن ئەوێن جڤاکێ موسلمان بۆ ددانیت، ئەڤ چەندە نابیتە رێگر د رێکا دەولەتێدا ئەو ژی پشکدارییێ د ڤی کارێ هندە مەزندا بکەت.

قورئانێ پشکەك ژ زکاتێ تەرخانکریە بۆ ئازاکرنا کۆلەیان.

---

(17) کو بێژیت: بەلێ ئەز ب خودێ کەم، یان نە ئەز ب خودێ کەم. و مەرەما وی پێ نەسویند بیت، یان ل سەر تشتەکێ بۆری سویند بخۆت و باوەر دکەت ئەو یێ راستە د وی تشتێ دبێژیتدا دویڤدا دیار ببیت یێ خەلەتە.

(18) کو ل سەر تشتەکی سویند بخۆت دێ ل ئایندەی کەت. یان ناکەت. دویڤدا پێگرییێ ب سویندا خۆ نەکەت.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ﴾ (التوبة:60)، ئانكو: (ب راستی زكات بەس بۆ وانە ئەوێت هەژار و بەلنگاز، و ئەوێت ل سەر شۆل دكەن [بۆ كۆمكرنا زكاتێ]، و ئەوێت دلێ وان بەر ب ئیسلامێڤە دئێتە كێشان [ژ كەسێت موسلمان بووین و هێژ موكوم نەبووین، یان گرەگرێت گاوران دا ژ زیانا وان بێتە پاشڤەبرن و دلێ وان بۆ ئیسلامێ بێتە نەرمكرن]، و بۆ ئازاكرنا كۆلەیان).

ڤێجا دەولەت و تاك و حەتا كۆلە ب خۆ ژی هاریكارن بۆ ئازاكرنا كۆلەیان وەك هاریكاریا وان ل سەر پێدڤیێن ژیانێ.

عیماد: و ئەگەر كۆلە نەشیا ئازادیا خۆ بكڕیت، و كەس هاریكاریا وی نەكەت و كەس وی ئازا نەكەت...

ئەرێ دێ ژیت وەك كۆلەیەكێ ب ئێش و ژان؟

عارف: وەسا دیارە تە وێنەیێ جڤاكی ل ژێر سیبەرا ئیسلامێ نەخواندیە.

مرۆڤ د ئیسلامێدا وەكهەڤن وەك دندكێن شەی. كەس ژ كەسێ چێتر نینە ئەگەر ب تەقوایێ نەبیت.

ئەو تەقوایا بیلال كریە بانگهەلدێر و خەزنەدارێ پێغەمبەری ﷺ..

ئەو تەقوایا سەلمانێ فارسی كریە ئێك ژ خەلكێ مالا پێغەمبەری ﷺ.

و زەیدێ كوڕێ ئوسامەی كریە خۆشڤیترین كەس ل دەف پێغەمبەری ﷺ.

گوهێ خۆ بدە ڤێ رویدانێ:

عومەرێ كوڕێ خەتابی (5) هزار دەرهەم سالانە تەرخانكرن بۆ ئوسامەیێ كوڕێ زەیدی. بەلێ بۆ عەبدوللایێ كوڕێ عومەرێ كوڕێ خەتابی (2) هزار دەرهەم ب تنێ تەرخانكرن.

ئینا عەبدوللای گۆتە بابێ خۆ:

تە ئوسامە ژ من چێتر حسێبكر، و من پشكداری د هندەك شەڕاندا كریە وی تێدا نەكریە.

عومەری ﷺ گۆت:

ئوسامە ل دەف پێغەمبەری ﷺ ژ تە خۆشڤیتر بوو، و بابێ وی ژی ل دەف پێغەمبەری ﷺ ژ بابێ تە خۆشڤیتر بوو. (أسد الغابة ج1 ص65).

ڤێجا تەقوا... و تەقوا ب تنێ.. ئەوە بازنەیێ چێتریێ د جڤاكێ ئیسلامیدا.

و ئیسلامێ ب رژدی كار كریە ژبۆ راكرنا وان هەمی چالێن دەم دهێلیتە ل سەر سەر و چاڤێن كۆلەیان. و ئەو كەرامەتا وان ئەوا ژێ هاتیە ستاندن بۆ زڤڕاند.

ئێك: گەنج نە كۆلە.

قورئانێ پەیڤا كۆلەی (عبد) و پەیڤا جاریێ (أمة) گوهارتن ب پەیڤێن لاو و خزمەتكار و گەنج (فتى وفتاة).

داكو ئوممەتێ ل سەر رەوشتەكێ نوی پەروەردەكەت.

خودایێ مەزن دبێـژیت: ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّـى أَبْلُـغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ﴾ (الكهف:60)، ئانكو: (و بێژە وان وەختێ مووسای گۆتیە خزمەتكارێ خۆ ئەز دێ هنگی راوەستم هەتا دگەهمە جهێ تێكەلبوونا هەردوو دەریایان).
و د چیرۆكا یووسفیدا هاتیـە: ﴿وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِـضَاعَتَهُمْ فِـي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَـا﴾ (یوسف:62)، ئـانكو: (و یووسفی گۆتـە خزمـەتكارێت خـۆ: متـایێ وان بێخنـە د نـاڤ بارێت وانـدا، بـەلكی وەختێ دزڤڕنە ناڤ مرۆڤێت خۆ پێ بحەسن).
و تـو دزانـی عیمـاد، پـەیڤا (فتـی) دئێتـە گۆتن بـۆ مرۆڤـێ ئـازا و كۆلەی هەردووكان وەكی ئێك.
خودایێ مەزن د راستا ئیبراهیمی كو ئەو یێ ئازایە، و بـابێ وی ژی یێ ئازایە دبێـژیت: ﴿قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَـهُ إِبْـرَاهِيمُ﴾ (الأنبیـاء:60)، ئـانكو: (گۆتن: مـە یـا بهیـستی، لاوەكـێ ب خرابـی بەحسێ وان دكر، دبێژنێ ئیبراهیم).
هەروەسا پەیڤا كۆلەیا ژن (أمة) گوهارت ب پەیڤا كچ (فتاة).
خودایێ مەزن دبێـژیت: ﴿وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِـنْكُمْ طَوْلًـا أَنْ يَـنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ (النساء:25)، ئانكو: (و هەچیێ ژ هەوە نەشیا [ب مالێ خۆ] ژنـەكا

ئازا و خودان باوەر و دەهمەن پاقژ مار بکەت [و بۆ خۆ بینیت] ڤێجا بلا جێرییێت خۆ ژ کچێت موسلمان مار بکەت).

لەوا دێ بینین پێغەمبەر ﷺ مرۆڤان ب تۆرەیێ قورئانێ تۆرە دکەت و دبێژیت:

کەس ژ هەوە نەبێژیت کۆلەیێ من یان کۆلەیا من... بەلێ بلا بێژیت: گەنجێ من و گەنجا من.

عیماد: بەلێ د قورئانا پیرۆزدا هاتیە: ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾ (النور:32)، ئانکو: (دیسا کۆلەیێت خۆ ژی یێت خودان باوەر، ژنان بۆ بینن، و بدەنە شوی).

عارف: ئەڤە دورستە.. خودێ ڕێزێ ل تە بگریت.

ئەڤە ئایەتا ئێکانەیە ـ د هەمی قورئانێدا ـ ئەڤ پەیڤا کۆلەیێن هەوە ﴿عِبَادِكُمْ﴾ ب کارئینای.

بەلێ پەیڤا بەند (عبد) کۆمکریە و کریە (عباد).

و تو دزانی کۆمکرنا (عباد) جودایە ژ کۆمکرنا کۆلە (عبید).

ل دەمێ پەسنێ دبێژن (عباد).

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ﴾ (الفرقان:63)، ئانکو: (و کۆلەیێت خودایێ دلۆڤان [یێت دورست] ئەون، ئەوێت ب ئەدەب و بێ مەزنایی، ل سەر ئەردی ب ڕێڤە دچن).

و ل دەمێ تۆڕەیێ قورئان پەیڤا (عبد) کۆم دکەت و دکەتە (عبید).

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ﴾ (فصلت:46)، ئانكو: (و خودایێ تە ستەمێ ل كۆلەیان ناكەت).

ڤێجا خودایێ مەزن گۆت: ﴿وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ﴾ نەگۆت والصالحين من عبيدكم.

ئەڤە ژ لایێ خواندنا ئایەتا پیرۆزڤە.

بەلێ سەبارەت بابەتێ ئایەتێ.. ئەڤە فەرمانكرنا جڤاكیە كو هاریكار بیت ل سەر ژنئینان و دانەشویا كۆلە و جێریا داكو پێدڤیا وان یا دەروونی تێر بكەت و وان ژ لادان و سەرداچۆنێ بپارێزیت.

ئەڤەنە كۆلە (عبيد) ل ژێر سیبەرا ئیسلامێ.

ئیسلامێ فەرمان ل سەروەران كریە:

ژ وێ خوارنا ئەو دخۆن بدەنە وان، و ژ وی جلكێ دكەنە بەر خۆ بكەنە بەر وان. و دویفدا بدەنە شوی و ژنێ بۆ بینن.

هەی عیماد:

كۆلە ـ ل ژێر سیبەرا ئیسلامێ ـ پشكەكن ژ خێزانا مرۆڤایەتی یا مەزن.

یێن ئازاد هەڤژینیێ دگەل كۆلەیان دكەن.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ

أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (النساء:25)، ئانكو: (و هەچییێ ژ هەوە نەشیا [ب مالێ خۆ] ژنەكا ئازاد و خودان باوەر و دەهمەن پاقژ مار بكەت [و بۆ خۆ بینیت] ڤێجا بلا جێرییێت خۆ ژ كچێت موسلمان مار بكەت [ئەگەر شیان هەبن یا ئازاد مار بكەن، نەدورستە یا جێری مار بكەن، و دیسا نەدورستە جێریا نەموسلمان مار بكەن]، و خودێ ب باوەریا هەوە چێتر دزانیت [ئانكو دبیت باوەریا هندە جێریان ب هێز و موكومتر بیت ژ یا ئازاكری] هوین ژ ئێكن [ئانكو هوین هەردوو مرۆڤن چ هوین كۆلە بن چ هوین ئازاكری بن هوین د مرۆڤاتییێدا ئێكن] ئێدی ب دەستوورا سەركارێت وان مار بكەن، و مەهرا وان ب قەنجی [ب ئاوایەكێ دورست و شەرعی و گونجای دگەل سەروبەری] بدەنە وان).

ژ ڤێ ئایەتا پیرۆز دئێتە زانین:

1 ـ راكرنا تەنگاڤیێ ـ ئەڤا مرۆڤێ عەرەب تووش دبیتێ ـ دەمێ كۆلەیەكێ بۆ خۆ دئینیت.

2 ـ یێن ئازاد و كۆلە هەردوو خێزانەكن ـ هندەك ژ هندەكانن ـ چونكی هەمی ژ ئادەمینە، و ئادەم ژی ژ ئاخێیە.

و هندەك ژ هەوە ژ هندەكانن د باوەریێ ژیدا.

و ل پشت باوەریێ هندەك تشتن دڤێت بەرێ خۆ نەدەینێ.

﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾ (الحجرات:13)، ئانكو: (ب راستی یێ ژ هەوە هەمیان پتر ب رێز و رویمەت ل دەڤ خودێ، ئەوە یێ

ژ هەوە هەمیان تەقواتر [ئانکو یێ ژ هەوە هەمیان پتر ژ خودێ دترسیت]). ل (تفسير آيات الأحكام ج3 ص79) بزڤرە.

و پێغەمبەری ﷺ دوپاتی ل سەر ڤێ براینیێ کریە د دلێن مرۆڤاندا.

((برایێن هەوەنە (خولکم)... هەر ئێکێ برایێ وی ل بن دەستێ وی بیت... بلا ژ وێ خوارنێ بدەتێ ئەوا ئەو دخۆت... و وی جلکی بدەتێ ئەوێ ئەو دکەتێ.. و ژ شیانا وان زێدەتر پێ نەدەتەکرن.. و ئەگەر وە کارەك پێ سپارت هاریکاریا وان بکەن)) صحيح مسلم.

هەروەسا ژ ئایەتا بۆری دئێتە زانین کو کچ پشکەکە ژ وێ خێزانێ ـ ئەوا تێدا دژیت ـ دگەل سەروەرێن خۆ و سەروەرێن وێ مرۆڤێن وێنە.

﴿فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ﴾ ئانکو ب دەستویریا سەروەرێن وان. بەلێ سیبەرا دەربرینا قورئانێ کارتێکرنەکا مەزن یا هەی، نەگۆتی: (فانکحوهن باذن سادتهن)، بەلێ گۆت: (باذن أهلهن)، دا سەمیانی (ولاية) بێتە چەسپاندن.

خودانێ مالێ: عیماد کوڕێ من تە شێخ مژویل کر و وەستاند و من دڤێت پسیارا مال و زارۆکێن وی بکەم؟

عارف: سوپاس بۆ خودێ هەمی دباشن.

هیشام یێ ل دواناوەندیێ و شەیما یا شەشێ سەرەتایی، و حالێ دەیکا وان ژی گەلەکێ باشە ـ سوپاس بۆ خودێ ..

بابێ عیمادی: ئەگەر خودێ حەز بکەت دێ شەیمایێ دەینە عیمادی، و کچا من وەفایێ ژی دێ دەینە هیشامی.

تو چ دبێژی شێخ عارف؟

عارف: هێژ بۆ ڤێ سوحبەتێ زویە...

دڤێت عەیال مەزن ببن.. و ژێگرتن بۆ وان بیت.

بابێ عیمادی: و رەئیا مە شێخ عارف؟

عارف: رەئیا دەیك و بابا ب تنێ شیرەتكاریە.

و پەیڤا ئێكێ و دویماهیكێ بۆ كوڕ و كچانە...

عیماد: ژ بابەتێ هەڤژینیێ ڤەبن دا بزڤڕینە بابەتێ كۆلەتیێ.

عارف: یا وەل من هاتی ئەز گەلەك ژبیر دكەم عیماد.

من چ خال بۆ تە گۆتبوون؟

عیماد: تو من دجەڕبینی شێخ عارف..

ئەم ل سەر مێژوویا ئاریشەیێ ئاخفتینە.

و مە بەحسێ هەلویستێ ئیسلامێ ژ دابینكرنا ئازادیا یێن ئازاد كریە.

و ڤەكرنا دەرگەهێ ئازاكرنێ، ئەڤێ مافێ سەروەری و كۆلەی هەردووكان دابین دكەت.

و مە بەحسێ ئازاكرنێ كر. ژبۆ نێزیكبوونا خودێ، یان وەك كەفارەت بۆ كوشتنا ب خەلەتیڤە، یان (ظهار)ێ یان سویندێ.

و مە جوانیا سەرەدەریا ئیسلامێ دگەل كۆلەیان د ژیانا وان یا ماددی و ئەدەبیدا زانی.

عارف: دەست خۆش عیماد...

و ژ لایێ حەرامیا كوشتنێڤە.

ئیسلامێ وەکهەڤی ئێخستیە د ناڤبەرا خوینا یێ ئازا و کۆلەیدا.

پێغەمبەر ﷺ دبێژیت: ((مَنْ قَتَلَ عَبْدَهُ قَتَلْنَاهُ وَمَنْ جَدَعَ عَبْدَهُ جَدَعْنَاهُ وَمَنْ أخصى عَبدَهُ أخْصَيْنَاه)) ئانکو: (هەر ئێکێ کۆلەیێ خۆ بکوژیت دێ وی کوژین، و هەر ئێکێ دفنا کۆلەیێ خۆ ژێڤەکەت ئەم ژی دێ وی دفنا وی ژێڤکەین، و هەر ئێکێ کۆلەیێ خۆ بخەسینیت دێ وی خەسینین)) رواه البخاري ومسلم.

ڤێجا خوین وەکی ئێکن د ناڤبەرا یێن ئازا و کۆلەیاندا.

عیماد: بەلێ قورئان دبێژیت: العبد بالعبد..

عارف: ئایەتێ ژ دەستپێکێ بخوینە ئەو یا گشتیە د ئێکلاکرنا خوینێدا د ناڤبەرا موسلماناندا ـ چ ئازا بن یان کۆلە بن، چ زەلام بن یان ژن ـ.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى﴾ (البقرة:178)، ئانکو: (گەلی خودان باوەران، [د دەرهەقێ کوشتنێدا] مە تۆل [قصاص] ل سەر هەوە دانا [ئانکو گونەهکار ب گونەها خۆ بێتە جزاکرن، و کوژەك ب تنێ بێتە کوشتن] مرۆڤێ ئازا ب مرۆڤێ ئازا، یێ کۆلە ب یێ کۆلە، و ژن بەرانبەری ژنێ).

ڤێجا دەستپێکا ئایەتێ وێ چەندێ دگەهینیت کو تۆل (قصاص) گشتیە بۆ هەر خوینەکا ب زۆرداری بێتە رێتن.

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى﴾. ڤێجا ئەوێ هاتیە کوشتن چ ئازا بیت یان کۆلە بیت، زەلام بیت یان ژن.

بەلێ گۆتنا خودایێ مەزن: ﴿الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْــدِ﴾ هات وەك چارەسەری بۆ ئاریشەیەكا نەئیسلامی یا (جاهلی).

هندەك عەشیرەتێن عەرەبان گەرماتییێ خۆ ل سەری ددا.

ڤێجا ئەگەر كۆلەیەكی ژ عەشیرەتەكا دی كۆلەیەكێ وان كوشتبا ئەو دا سویند خۆن كو ئێكێ ئازا - یێ بێ گونەه - ژ وان بكوژن پێش وی كۆلەیێ خۆڤە ئەوێ هاتیە كوشتن، و ئەگەر ژنەك ژ وان هاتبا كوشتن دا زەلامەكی پێشڤە كوژن خۆ ئەگەر ئەوێ كوشتن كری ژن ژی با.

و ڤێ چەندێ ژی زۆرداریەكا مەزن تێدا هەیە، چونكی ئەوێ كوشتن كری دا رزگار بیت و ئێكێ بێ گونەه دا ل شوینا وی ئێتە كوشتن.

ڤێجا خودێ بەرێ وان ژ ڤێ چەندێ دا پاش، و داخواز ژ وان كر دادپەروەر بن د تۆلێدا.

ئەگەر كۆلەیەكی كۆلەك كوشت، دڤێت تۆل ژ وی بێتە ڤەكرن ئەوێ ئەو كوشتی.

ناچێبیت ئەم ژێ ببۆرین و ئێكێ بێ گونەه بكوژین. و ئەگەر ژنەكێ ژنەك كوشت دڤێت تۆل ژ وێ بێتە ڤەكرن ئەوا كوشتن كری.

★★★

عیماد: خودێ ژ تە رازی بیت شێخ عارف. بەلێ رامانا ڤێ ئایەتا پیرۆز چیە؟

﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ (المؤمنون: 5ـ6)، ئانكو: (و ئەوێت دەهمەن پاقژ و ناموس پارێز، بۆ هەڤسەرێت خۆ نەبن، یان جارییێت خۆ، و د ڤێدا ل وان نائێتە گرتن).

عارف: عیماد.. ئیسلامێ دورست کریە سەروەر بچیتە نڤینا جێریا خۆ (فتاتە) ـ یا نەشویکری ـ هەروەکی دچیتە نڤینا هەڤژینا خۆ.

ئەڤە ژی ژبەر وێ چەندێیە دا حەزا وێ وەك رەگەزێ مێ ژ لایەکیڤە تێر بکەت و دا ژ لایەکێ دیڤە مەزاختنێ لێ بکەت.

چونکی دێ د نڤینا ویدا ژیت.

و یا ژ ڤێ هەمیێ گرنگتر ئەوە ئەگەر زارۆکەك ژێ بوو ـ و دانپێدان کر کو ئەڤە زارۆکێ ویە ـ ئەڤە دێ زارۆکێ وێ ـ ب مرنا بابێ وی ـ وێ ڤەگوهێزیتە ئازادیێ.

ئەڤە ئەگەر یا نەشویکری بیت.

بەلێ ئەگەر شویکری بیت، سەروەرێ وێ دابیتە زەلامەکێ دی، هینگێ بۆ سەروەرێ وێ دورست نینە بچیتە نڤینا وێ، چونکی ئیسلام دانپێدانێ ب بەربەلاڤبوونا سێکسی (شیوع الجنس) ناکەت.

بابێ عیمادی: شێخ عارف عیمادی تو ژ مە مژویل کری.

و شیڤ یا حازرە.

و من بۆ تە ماسیەکێ رویباری یێ خۆش یێ بەرهەڤکری.

رابە شێخ...

(شێخ رادبیت و خۆشتڤی ل سەر خوارنێ كۆم دبن).

و پشتی خوارنێ دزڤڕنە دان و ستاندنێ.

عیماد: هەر تشتەكێ تە ل دۆر كۆلەیان گۆتی دلێ من تەنا كر..

بەلێ بۆچی ئیسلامێ ژ بنی كۆلەتی حەرام نەكر هەروەكی مەی حەرامكری؟

عارف: چارەسەرییێن تیۆری ب ساناهینە.

بەلێ ئیسلام مەسەلەیان ب حیكمەت و دادپەروەری چارەسەر دكەت، ئەو ل ئازادیا دادپەروەر دگەڕییێت.

عیماد: بەلێ رۆژئاڤا شیا كۆلەتییێ ب یاسایەكێ نەهێلیت.

عارف: بۆچی رۆژئاڤای كۆلەتی نەهێلا؟

عیماد: وەك رێزگرتن بۆ مافێن مرۆڤی.

(شێخ دكەتە كەنی، و عیماد دمینیتە حێبەتی ژ كەنیا وی).

عیماد: تو ب بەرسڤا من دكەنی شێخ؟

عارف: نەخێر عیماد..

بەلێ من دڤێت تو بزانی راستی تشتەكە، و ئەو تشتێ دەزگەهێن راگەهاندنا رۆژئاڤای دبێژن، و ئەو تشتێ مە ژ قوتابییێن رۆژئاڤای ل وەلاتێن خۆ گوه لێ دبیت تشتەكێ دیە.

ئەو گورگێ كەڤلێ بەرخێ جوان دكەتە بەرخۆ، و تزبییێن مرۆڤێ پەرستنێ دكەت راكەت، بێ گۆمان دێ كریارێن وی، وی شەرمزار كەن.

عیماد: (ب حێبەتیڤە) مەرەما تە پێ چیە شێخێ رێزدار؟

عارف: کورێ من.. رۆژئاڤا بهایان نانیاسیت.

ئەو یێ خەلەتە ئەوێ رۆژەکێ هزر بکەت رویڤی دینەکێ هەی.

بازرگانیا کۆلەیان ژ مفاترین بازرگانیان بوو، و رۆژئاڤای ب رێکا کاروانێن مەزن و چەکدار ب سەر ئەفریقیادا دگرت و زارۆکێن وان د دزین، و پیرەمێرێن وان دکرنە کۆلە دا ل ئەورۆپا بفرۆشیت.

ئەڤ چەندە چێبوو پشتی ل سەر لێڤێن زەریا ئەتلەسی پەیوەندی چێبووین، و جیهانا نوی و کەڤن گەهشتنە ئێك.

د کێمتر ژ (50) سالاندا بازرگانێن رۆژئاڤای (15) ملیۆن کۆلە ڤەگوهاستنە ئەورۆپا هندی ژ دویندەها وان ماین ـ پشتی کوشتن و تەپەسەرکرنێ ل هەردوو ئەمریکیا. ئەڤ هژمارە ژی (5) جارا هندی هژمارا قوربانییێن فرۆتنا کۆلەیانە ل هەرسێ کیشوەرا ب درێژیا هزار سالا. (حقائق الاسلام وأباطيل خصومه لعباس محمود العقاد).

د (50) سالاندا نێزیکی (15) ملیۆنان کرنە کۆلە، ئەرێ ما رۆژئاڤا بهایان دنیاسیت؟

عیماد: بەلێ رۆژئاڤای پشتی هینگێ بازرگانیا کۆلەیان نەهێلا و ئەو ئازاکرن.

عارف: عیماد کورێ من.

دەمــێ رۆژئاڤــا پێــدڤی خزمــەتکاران دا پێــدڤیا وی ل ئــەورۆپا و ئەمریکا ب جھ بینن. دهێلا مرۆڤێن ئازا یـێن رەش بێنـە دزیـن، و ڤەگوهاستن بۆ وەلاتێن وان، و بێنە فرۆتن ل بازارێ کۆلەیان.

بەلێ دەمێ رۆژئاڤا هاتی و وەلاتێن مـە داگیرکـرین، و ڤیـای خێـرێن وان بدزیت، دیت کو پێدڤیـە ئـەو مـرۆڤێن رەش بمیـنن ل وەلاتـێن خۆ دا ئـەردی بـچینن، و ل کانزایـان بگـەڕیێن، و بکەنـە لەشـکەر د شەڕێن نـەسەرکەفتیدا.

ئمپریــالزمێ مــرۆڤێن رەش هێلانــە ل ئــەفریقیا دەمــێ پێــدڤی کرێکاریا ئەرزان بووی ل ئەفریقیا.

هێلان کۆلە بۆ خۆ، و د بن ڤامچیێن خۆڤـە، و ڤەگوهاسـتنا وان بـۆ ئەورۆپا ڤەدەغەکر.

وەك رێزگـرتن بـۆ رەوشـتێ بەرژەوەنـدیخوازیێ - ئـەڤێ رۆژئاڤـای باوەری پێ هەی.

عیماد..

بەلگەییا عەقلی مەزنترە ژ بەلگەییا درویشمەیان.

چـەوا دێ بـاوەر ژ رۆژئاڤـای کـەین دەمـێ بەحـسێ مـافێن مرۆڤـی دکـەت و ئـەم ئارێـشەیا (خـودان پیـستێن رەنگـین) دبیـنین د نـاف وەلاتێن واندا حەتا نوکە چو چارەسەری بۆ نەدیتینە.

مامۆستا (عباس محمود العقاد) دبێژیت:

حەتا نوكە ل هەردوو ئەمریكیا ئوممەتەكا مرۆڤێن ڕەش پیست یا هەی د جودانە ژ جڤاكی د دویندەهـ و شەنس و مافێن زانستیدا ب تەمامی.

مرۆڤێ ڕەش - حەتا ئەڤرۆ - ناچیتە د خوارنگەهێن مرۆڤێن سپیڤە، و ناچیتە د قوتابخانەیێن وانڤە، و ل ترومبێلێن وان سویار نابیت.

و دگەل ڤێ چەندێ رۆژئاڤا شەرم ناكەت بەحسێ ئازاكرنا كۆلەیان، و ڕێزگرتنا مافێن مرۆڤی دكەت.

عیماد..

ئەڤەیە ئارێشەیا خودان پیستێن ڕەنگا و ڕەنگ ل ئەورۆپا و ئەمریكا و ل چەرخێ بیستێ. باش بخوینە، دویڤدا سەروبەرێ كۆلەیان د جڤاكێ ئیسلامیدا بخوینە، هەر ل دەستپێكا گازیا ئیسلامی سەرێن شیركێ راگەهاند كو ئەو ناچنە د دینەكیدا ئەو دینە وەكهەڤیێ بێخیتە د ناڤبەرا سەروەر و كۆلەیاندا[19].

---

[19] موشركا داخواز ژ پێغەمبەری كر ﷺ ئەو رۆژەكێ بۆ سەروەران و ئێكێ بۆ هەژاران دانیت، بەلێ قورئانێ داخوازیا وان ڕەت كر د گۆتنا خودایێ مەزندا: ﴿وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (الكهف:28)، ئانكو: ([هەی موحەممەد] تو سەبرێ خۆ ل سەر وان بكێشە، و وان نەهێلە ئەوێت سپێدە و ئێڤاران گازی خودایێ خۆ دكەن [و خودایێ خۆ دپەرێسن، و ب پەرستن و گازیا خۆ]، قایلبوون و رازیبوونا خودایێ خۆ دڤێن، و بەرێ خۆ ژ وان وەرنەگێڕە)..

بیلالێ کورێ رەباحی ـ ئەو کۆلەیێ حەبەشی ـ بانگ ددەت (حي على الصلاة) ڤێجا سەروەر ل دویف بانگێ وی دئێن.

و پێغەمبەری ﷺ کچا مەتا خۆ یا پاك (زەینەبا کچا جەحش)ی ل کۆلەیێ خۆ (زەیدێ کورێ حاریسە)ی مەهرکر، دا ب کریار کۆلەیان بۆ رویێ جڤاکی بلند بکەت.

و پێغەمبەری ﷺ (زەیدێ کورێ حاریسە)ی کرە سەرکردێ حەفت لەشکەران د ژیانا خۆدا.

خانما عائیشا رضي الله عنها دبێژیت: پێغەمبەری ﷺ (زەیدێ کورێ حاریسە)ی نەهنارتیە د سریەکێدا ئەگەر نەکربیت سەرکردێ وێ.

و ئەگەر (زەیدێ کورێ حاریسە)ی مابا دا پێغەمبەر ﷺ و ی کەتە جهگر پشتی خۆ. أسد الغابة ج1 ص277.

و دەمێ (زەیدێ کورێ حاریسە)ی و (جەعفەر) شەهید بووین، پێغەمبەری ﷺ ل سەر وان کرە گری و گۆت:

برا، و سەبر، و سوحبەتکەرێن من بوون.

و قورئانێ ناڤێ چو هەڤالێن پێغەمبەری ﷺ نەئینایە ژبلی (زەیدێ کورێ حاریسە)ی.

د گۆتنا خودایێ مەزندا: ﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا﴾ (الأحزاب:37)، ئانکو: (ڤێجا وەختێ زەیدی هەوجەیی پێ [ب زەینەبا کچا جەحشی] نەمای و بەردای، مە ل تە مارکر).

عیماد..

ئەڤەنە كۆلە ل ژێر سیبەرا ئیسلامێ.

هێژ ژیێ (ئوسامەیێ كوڕێ زەید)ی (18) سال بوون، پێغەمبەری ﷺ ئەو كرە سەركردەیێ لەشكەرەكێ مەزن، ئەڤ لەشكەرە ب رێكێڤە بوو بەر ب شەڕەكێ دەولی د ناڤبەرا عەرەب و رۆمیاندا.

و مەزنە هەڤالێن پێغەمبەری سەرباز بوون د ڤی لەشكەریدا و بڕیارا دانانا ئوسامەی دویماهیك بڕیار بوو پێغەمبەری ﷺ د ژیانا خۆدا دای. و دویڤدا چۆ دەڤ خودایێ خۆ، پشتی كۆلە بووینە سەركردە... و سەروەر بووینە سەرباز... و هەمیان بۆ ئیسلامێ كار دكر.

★★★

عیماد: ئەڤ راستیە گەلەك ژ مە دویركەفتینە..

بەلێ ـ چێدبیت ژبەر ژیێ من یێ بچویك ـ ئەز ل هیڤیا هندێ بووم ئایەتەك بێت و سیستەمێ كۆلەتیێ حەتا نەهێلیت.

ببۆرە ـ شێخێ رێزدار ـ ئەز بۆ خودێ پێشنیار ناكەم.

بەلێ ئەڤە ژ ڤیانا منە بۆ ئیسلامێ...

عارف: ئەگەر شەڕ ب ئێكجاری نەمان.

و كارگەهێن چەكی هاتنە داێخستن.

و لەشكرێن جیهانێ تەسكەرە (تسریح) وەرگرت.

و مرۆڤ هەمی پێكڤە ب ڤیان ژیان.

هینگێ ـ ب تنێ ـ ئیسلام دێ شێت فەرمانەکێ دەرئێخیت و کۆلەتیێ نەهێلیت.

عیماد: ئەڤە ئاشۆپەکا دویرە.. شەڕ دێ مینن حەتا رۆژا قیامەتێ.

عارف: هەروەسا کۆلەتی ژی ـ ئەڤا ئیسلامێ دانپێدان پێ کری ـ دێ مینیت حەتا رۆژا قیامەتێ.

ئیسلامێ هەمی جۆرێن کۆلەتیێ رەتکرن، و چو رەنگ ژێ دورست نەکرن ژبلی کۆلەکرنا ئێخسیرێ شەڕی ـ ئەڤێ ژ مالا خۆ دەرکەفتی و هاتیە شەڕێ ئیسلامێ، وکێمکرنا بهایێ وێ. ڤێجا هاتیە ئێخسیرکرن.

و دگەل ڤێ چەندێ ئیسلامێ نەکریە فەرمان ل سەر سەرکردێ موسلمان ئەو هەمی ئێخسیران بکەتە کۆلە.

بەلێ سەرکردە ئازادکر ئێك ژ ڤان سێ تشتان بکەت:

ئێك: ئەو ئێخسیری بێ بەرامبەر ئازا بکەت ـ ئەگەر زانی ئەڤ ئێخسیرە یێ باشە، و چێدبیت ب رێکا لێبۆرینێ چاك ببیت، و وی بزڤڕینیتە سەر دورستیا وی.

ب مەرجەکی دەمێ ئەو دئێتە ئازادکرن جارەکا دی نەچیتە ناڤ رێزێن دژمنان.

دوو: ئەو ب بەدەلێ ژێ رازی ببیت ـ ڤێجا ئەڤ بەدەلە چ پارە بیت یان خزمەتەك بیت خێرا موسلمانا تێدا هەبیت ـ هەروەکی پێغەمبەری ﷺ دگەل ئێخسیرێن بەدرێ کری.

سێ : پێکگوهوارتنا ئێخسیران.

و ئەبو یووسفی و موحەممەدی کو ژ قوتابیێن ئەبو حەنیفەینە، کریارا پێکگوهارتنا ئێخسیران د ناڤبەرا موسلمان و موشرکاندا دورست کریە و کریارا پێغەمبەری ﷺ دەمێ ئێخسیرەکێ (بني عامر بن صعصعة) گوهارتی ب دوو ئێخسیرێن موسلمانان کو (ثقیف) ئەو ئێخسیرکربوون. تفسیر آيات الأحكام ج4 ص70.

و کریارا پێکگوهارتنا ئێخسیران یا بەربەلاڤە د ناڤ هەمی ملەتێن جیهانێدا. بەلێ ئیسلامێ ژ وان بۆراند دەمێ ئازادکرنا ئێخسیران دورستکری وەك کرینەك بۆ دلێ وان.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾ (محمد:4)، ئانکو: ([گەلی موسلمانان] ڤێجا ئەگەر هوین [د شەڕیدا] بەرانبەری گاوران بوون، ڤێجا ل ستۆیێ وان بدەن [و بکوژن] هەتا هوین زێدە ژێ دکوژن، پاشی ئێخسیر بکەن و باش گرێدەن، و پاشی یان ل سەر وان بکەنە منەت و بەردەن [بێ بەرانبەر]، یان ژی ب بەدەل و بەرانبەر بەردەن دا شەڕ نەمینیت).

ئیسلامێ کۆلەکرنا ئێخسیران دورستکر ـ داکو ئێخسیر بەدەلا خۆ بدەت، یان ئەو کۆما ئەو پالدای بۆ شەڕی بەدەلا وی بدەت. یان ژی دێ مینیت کۆلە د جڤاکێ موسلماندا، ڤێجا دێ ژیانا موسلمانان

و دەست فرەهیا وان د سەرەدەریکرنا ئێخسیراندا بینیت و چێدبیت ئاقلێ وی بەرێ وی بدەتە ئیسلامێ.

ڤێجا هندی شەڕ هەبن دێ کۆلەتی مینیت.

و ئیسلامێ ئێخسیر دکرە کۆلە کا چەوا دژمنێن موسلمانان ئێخسیرێن موسلمانان دکرنە کۆلە.

و هەمی وەلاتێن جیهانێ حەتا نوکە ژی ئێخسیران زیندان دکەن د زیندانێن شەڕیدا حەتا وەلاتێن وان بەدەلا وان ددەن.

عیماد: نوکە من راستی زانی، و ئەز د پەیرەوێ ئیسلامێ گەهشتم. ئەوێن مە نڤیسینێن وان خواندین زۆرداری یا ل ئیسلامێ کری و د پەیرەوێ وێ نەگەهشتینە.

عارف: سەیرە عیماد..

ئەوێن ئیسلامێ ب کۆلەکرنێ گونەهبار دکەن، ئەون ئەوێن مرۆڤێن ئازا ل وەلاتێن خۆ کرینە کۆلە !!

عیماد: ئەرێ ب خودێ ئەڤە راستە... خودێ رێزێ ل تە بگریت.

جڤاتێ داخواز ژ شێخ عارفی کر ڤان رۆنکرنێن ب مفا زێدەکەت.

بەلێ شێخی داخوازا لێبۆرینێ کر، چونکی شوفێر یێ هاتی.

حەتا دیدارەکا نوی، دا ژێ وەرگرین و مفای ژێ ببینین.

★★★

پشکا دووێ

- ئەگەرێن ئارێشەیێ.
- بۆچی پێغەمبەر ﷺ ب تنێ.
- کولیلکەك ل بیابانێ.
- هەڤژینیا پەیامدار.
- ﴿لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ﴾، (هوین نەوەکی چو ژنێت دینە).

شـێخی بڕیـار دا ل بێنڤـەدانا وەرزێ بهـارێ سـەرەدانا گونـدێ جـوان بكـەت، دا خۆشـیێ ب خێـرا وی یـا بـەرفرەه، و جوانیـا سروشتی، و ئاوازێن چویچکا ببەت.

و گەنجێن گوندی زانی، خودێ دیاریەك دا وان.

ڤێجا لـەزكرن ب كەیفخۆشـی هاتنـە مـالا شـێخی، دا د كاروبـارێن دینیدا شارەزا ببن.

و كـەیفا شـێخی ب گـەنجان هـات، و بـۆ هـەر پـسیارەكێ بەرسڤەك بەرهەڤ كر.

وائل: خودێ ئەم كۆمكرین شێخ، عارف سوپاس بۆ خودێ.

و من مفایەكێ باش ژ شیرەتا تە وەرگرت، و من گەلـەك پـەرتوكێن ژیاننامـا پێغەمبـەری ﷺ خوانـدن، و مـن راسـتی و هـەقی ل دەف خودانـا دیـت، هـەروەكی مەتـەلا عـەرەبی دبێـژیت: (وعنـد جهینـة الخبر الیقین) ئـانكو: دەنـگ و باسـێن راسـت و دورسـت یـێن ل دەف (جوهەینە)یێ.

بەلێ هندەك كێشە یێن هەین من دڤێت پسیارێ ژ جەنابێ هەوە بكەم.

عارف: كەرەمكە وائل.

وائل: بۆچی ئیسلامێ فرەژنی دورستكریە.

عارف: ئیسلامێ هژمارا هەڤژینان ڤەبڕی كرە چار، بۆ زانین بـەری ئیسلام بێت دەرگەه یێ ڤەكری بوو، و هەر ئێك ب كەیفا خۆ بـوو چەند ئینابان.

ڤێجا ئیسلامێ ئەڤ دەرگەهێ بەفرەهـ تەنگ کر.

وائل: ئانکو فرەژنی ل دەف عەرەبا بەری ئیسلامێ دورست بوو؟

عـارف: ل دەف عـەرەبا و ل دەف خـودان دینـێن دی یـێن بـەری ئیسلامێ ژی.

تـەورات - ئـەوا جـوهی و فەلـە بـاوەریێ پـێ دئیـنن - دبێـژیت سولەیمان پێغەمبەری (300) ژن هـەبوون ب گرێبەسـتا بـەردەوام، و (700) ژی ژ جێریان هەبوون.

وائل: (ب حێبەتیڤە) هزار ژن؟

شێخ: بەلێ... پەرتوکا پیرۆز وەدبێژیت. (سفر الملوك: 1-11).

وائـل: پێغەمبـەرەك هـزار ژنـا د مـالا خـۆدا کـۆم بکـەت، ئەڤـە مەسەلەیەکە کەس ناهلێخیت، و کەسێ تشتێ هۆسا نەدیتیە.

و پێغەمبەرێ ئیسلامێ دەمێ نەهـ ژنا د مالا خۆدا کۆم بکەت، چو جڤات ژ گێنگەشەکرنا ڤێ کێشەیێ خلاس نابن!!

عـارف: و یـا سـەیر ئـەوە ئـەوێن تـانێ ل موحەممـەد پێغەمبـەری ددەن د بابــەتێ ژنئینانــا ویــدا. ئــەون ئــەوێن بــاوەر دکــەن کــو ســولەیمانی هــزار ژن هــەبوون. دگــەل وێ چــەندێ بــاوەریێ ب پێغەمبەرینیا وی دئینن.

وائل: بەلێ بۆچی ئیسلامێ ژنەك ب تنێ بۆ زەلامی نەڤەدبڕی؟

عارف: ژیانا هەڤژینیێ - ل دەف ژنێ - هەیڤانە نێزیکی دەهـ رۆژا ژ کار دکەڤیت، هەروەسا پشتی بوونا زارۆکی ژی نێزیکی دوو هەیڤا.

ڤێجا ئەگەر هەڤژین بۆ خۆ ژنەکا دی بینیت تا راددەیەکی یێ هەقە داکو نەکەڤیتە د تاوانا زناییێدا.

بەلێ ئەڤ ئەگەرە گەلەکێ گرنگ نینە ل دەف مە. چونکی مرۆڤێ چاك ژ حەزێن خۆ بهێزترە. بەلێ ئیسلام شریعەتەکە بۆ هەمیانە، دڤێت ب کێر هەمیان بێت.

تشتێ گرنگ ئەوە کو ئامار دیاردکەن هەژمارا ژنا پترە ژ یا زەلامان. نەخاسمە پشتی شەڕێن مەزن.

ڤێجا ئەگەر هەر زەلامەك ژنەکێ ب تنێ بینیت، دێ هژمارەکا مەزن ژ ژنا مینن بێی هەڤژین و دێ مینن وەك وزەیەکا ژ کارکەفتی.

لەوا پێدڤیە ل سەر وی دینێ دئێتە دانان بۆ هەمی مرۆڤان ل هەمی چاخا ئەو چارەسەرییێ بۆ هەر ئاریشەیەکێ دانیت.

ژبەر ڤێ چەندێ ئیسلامێ دورستکر پتر ژ ژنەکێ پشکدار بن د زەلامەکیدا. ژ دەرگەهێ کو ئەو هەمی تشتێ بدەستڤە نەئێت.. هەمی نائێتە هێلان و ئەڤ پشکداریە ئەوە ئەوا ئەم دبێژینێ: فرەژنی.

وائل: ئانکو ئاریشە د بنیاتدا ئاریشەیەکا سروشتیە ئەگەرێ وێ پتریا رێژەیا ژنایە ژ یا زەلاما.

عارف: بەلێ وائل. و ئیسلامێ چارەسەری بۆ دانا دەمێ هەژمارا ژنا ڤەبڕی ب چارا ب تنێ.

وائل: ئەرێ بۆچی خودێ بۆ پێغەمبەری نەهـ ژن دورستکرن؟

نەجیب: ئەزێ ل وێ باوەرێ ئەڤە تایبەتمەندیەکە خودێ پێغەمبەر ﷺ پێ جوداکر.

عارف: ئـەز دێ بـۆ هـەوە نموونەیـەکێ ئینم دا هوین بزانن کـانێ ئەڤە تایبەتمەندیەکە بۆ پێغەمبەری یان نە.

هەڤالەکێ من دوو کوڕێن هەین ل زانکۆیێ.

هزار دینار دانـە یـێ ئێکـێ، و گۆتـێ: ئـەز چـو یـێن دی نادەمـە تـە حەتا خواندنا تە ب دویماهی دئێت.

و یێ دووێ دەه دینار دانێ و گۆتێ:

هەر دەمێ تو پێدڤی پارا بووی دێ دەمە تە.

ئەرێ بابێ تایبەتی دا کیژ کوڕی و جوداکر؟

نەجیب: هەلبەت یێ دووێ.

چونکی دەرگەهێ دانێ هێلا ڤەکری.

عارف: بێی وەکئێکی، (ولله المثل الاعلى) ئانکو: و سالۆخەتێ بلند و پاك بۆ خودێیە.

بۆ موسلمانی هەیە چار ژن هەبن.

ئەگـەر ئێـك مـر یـان بـەردا (و قـەولێن وێ خـلاس بـوون) بـۆ وی دورسـتە ئـەو ئێکـا دی بـۆ خـۆ بینیـت - دەرگـەه ل بـەر وی یـێ ڤەکریە - ئەگەر بشێت و یێ دادپەروەر بیت[20].

---

[20] ئەو زەلامێ چار ژن هەبن ئەگەر ئێك بەردا بۆ وی نینە ئەو ئێکا دی بینیت حەتا قەولێن وێ ژنا بەردای خلاس نەبن. و د ڤی حالەتیدا قـەول ئەرکـە ل سـەر زەلامـی ژی کـا چـەوا ئەرکـە ل سـەر ژنـێ. ل (حاشـیة ابـن عابـدین ج3 ص503) بزڤرە.

بەلێ خودێ نەه ژن بۆ پێغەمبەری ﷺ دورستکرن و دویفدا گۆتێ: ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ﴾ (الأحزاب:52)، ئانکو: (پشتی ڤان هەڤسەرێت تە هەین، چو ژن بۆ تە دورست نینن [تو ل خۆ مەهر بکەی]، و بۆ تە نەدورستە هندەکێت دی شوینا وان بینی [ئێکێ بەردەی ئێکا دی شوینێ بینی، یان ئێك بمریت ئێکا دی شوینێ بینی]، خۆ ئەگەر جوانیا وان بکەڤتە دلێ تە ژی).

وائل: ئەرێ دەمێ پێغەمبەری نەه ژن ئینایین ئەڤە نابیتە سەرپێچی بۆ ڤێ ئایەتا پیرۆز ﴿فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ﴾ (النساء:3)، ئانکو: (ڤێجا ژنێت دیتر یێت هەوە پێخۆش، دویان، سێیان، چاران مار بکەن).

عارف: پێغەمبەری ﷺ سەرپێچیا چو دەقێن قورئانی نەکریە چو جاران.

ئەڤ ئایەتا پیرۆز ئەڤا هژمارا ژنا ڤەبڕی ب چارا ب تنێ.

ل سالا هەشتێ مشەختی هاتیە خوار، و ل وی دەمی پێغەمبەری ﷺ هەمی ژن ئینابوون.

نەجیب: ئەرێ تو مێژوویا هاتنەخوارا سۆرەتێن قورئانێ ژبەر دکەی، شێخێ رێزدار؟

عارف: نەجیب، سۆرەتا (نیساء) ئەوا هەژمارا ژنا دیارکری کو چارن، پشتی سۆرەتا مومتەحینە هاتیە خوار.

و دەمـێ سۆرەتا مومتەحینـە هاتیـە خـوار پێغەمبـەری ﷺ خـۆ بەرهەڤ دکر بۆ ڤەکرنا مەکەهێ.

و یا دیارە کو ئەگەرێ هاتنەخوارا وێ ئـەو بـوو دەمـێ (حاطب بـن أبـي بلتعـة)ی نامـەك بـۆ موشـرکا هنـارتی و تێـدا دیـارکری کـو پێغەمبەری ﷺ ل بەرە مەکەهێ ڤەکەت.

و دەمـێ پێغەمبـەری ﷺ نـەھ ژن ئینـاین هینگـێ کۆمکرنـا ڤـێ هەژمارێ بۆ هەمیان دورست بوو.

دەمـێ ئـەو ئایـەت هاتیـە خـوار ئـەوا هژمار ژنـا ڤـەبڕی کـو چارن هنـدەك هـەڤالێن پێغەمبـەری پـتر ژ ژنـەکێ هـەبوون، ڤێجا چـار هێلان و یێن دی بەردان.

وائل: بۆچی پێغەمبەری ﷺ ئەوێن ژ چارا زێدە نەبەردان؟

عارف: هەر ژنەکا هاتبا بەردان دا شوی ب زەلامەکێ دی کەت.

بەلێ ژنێن پێغەمبەری دەیکێن موسلمانانن[21].

و نەدورستە بۆ خودان باوەری ئەو دەیکا خۆ یا باوەریێ مەهر بکەت.

---

[21] خودایێ مەزن دبێـژیت: ﴿النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَـاتُهُمْ﴾ (الأحزاب:6)، ئانکو: (پێغەمبـەر ژ خـودان بـاوەران ب خـۆ هێـژاتر و فـەرترە، ئەو گوهێ خۆ بـدەنێ [د هـەمی کاروبارێـت ژیانـا خـۆدا، و ئەگـەر پێغەمبـەر ئەمرەکی ل وان بکەت و دلێ وان تشتەکێ دی بێژیت، دڤێت گوهێ خۆ بدەنـە پێغەمبەری، نەدەنە دلـێ خـۆ، چونکی پێغەمبـەر ژ وان ب خـۆ دلۆڤـانترە بـۆ وان]، و ژنێت پێغەمبەری دەیکێت وانن).

لەوا خودێ حەرامکر ل سەر خودان باوەران ئەو پشتی پێغەمبەری ژنێن وی بینن[22].

ڤێجا ئەگەر پێغەمبەری ژنەکا خۆ بەردابا پشتی وی شوی نەدکر...

ژبەر ڤێ چەندێ، خودێ دەستویری دا پێغەمبەری ئەو ژنێن خۆ بهێلیت[23].

و چویا ژ وان بەرنەدەت.

شێخ: ئەگەرەکێ دی یێ هەی بۆ مانا ژنێن پێغەمبەری ل دەف وی ئەو ژی ئەوە کو ژنئینانا وی ژنئینانەکا پەیامدار بوو، و ئارمانجێن بلند هەبوون.

ئەگەر پێغەمبەری ئێك ژ وان بەردابا حیکمەتا ئینانا وی بۆ وان نەدما.

ئەگەرێن ژنئینانا پێغەمبەری ﷺ چاربوون.

ـ ئەگەرەکێ مرۆڤایەتی.

ـ ئەگەرەکێ سیاسی.

---

(22) ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا﴾ (الأحزاب:53)، ئانکو: (و د بنیڕا بۆ هەوە نەدورستە هوین ئەزیەتێ بۆ پێغەمبەرێ خودێ چێکەن، و بۆ هەوە نەدورستە ژی هوین پشتی وی ژنێت وی مار بکەن).

(23) ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ﴾ (الأحزاب:50)، ئانکو: (هەی پێغەمبەر ب راستی هەڤسەرێت تە ئەوێت تە مەهرێت وان داین، مە بۆ تە یێت حەلالکرین).

- ئەگەرەکێ تەشریعی.

- ئەگەرەکێ فێرکرنێ.

و ئەز دێ ب کورتی ل سەر ڤان چار ئەگەرا ئاخڤم هندی دوپات بکەت کو ئەگەر وی ئەوێن پتر ژ چارا بەردابان دا ئەڤ چەندە هەڤدژ بیت دگەل حیکمەتێ ژ ئینانا وی بۆ وان.

★★★

ئەگەرێ ئێکێ:

ئەگەرێ مرۆڤایەتی، ب ڤێ چەندێ پێغەمبەری ﷺ رێز ل بیژنێن شەهیدان دگرت ئەوێن روحا خۆ کرینە قوربان بۆ پاراستنا ئیسلامێ و بیژن و ئێتیم ل دویف خۆ هێلاین.

بیژنا پیرەژن خانم (سودة بنت زمعة) رضي الله عنها دبێژیت:

ئەز ب خودێ کەم من پێدڤی ب زەلامان نینە، بەلێ من ڤیایە رابوونا من دگەل هەڤژینێن پێغەمبەری - دەیکێن موسلمانان - بیت.

و بیژنا دووێ (أم سلمة) بیژنەکا خودان ئێتیم بوو، پێغەمبەری ﷺ مەهرکر پشتی هەڤژینێ وێ شەهید بووی دا وێ بپارێزیت، و چاڤدێریا ئێتیمێن وێ بکەت.

و بیژنا سیێ خانم (حفصة بنت عمر) بوو، هەڤژینێ وێ شەهید بوو، و بابێ وێ پێشکێشی ئەبو بەکری کر، بەلێ وی داخوازا لێبۆرینێ کر، و پێشکێشی عوسمانی ژی کر وی ژی داخوازا لێبۆرینێ کر، ئینا پێغەمبەری ﷺ رێز ل عومەری گرت و حەفسە مەهرکر.

★★★

ئەگەرێ دووێ:

ئەگەرێ سیاسی، پێغەمبەر ﷺ شیا دلێ دژمنێن خۆ بکڕیت ئەڤێن شەڕێ وی کرین ژ ترسا جهێن خۆ یێن جڤاکی.

پێغەمبەری ﷺ خزمانی دگەل وان کر، ڤێجا ئەو نەڤیانا د دلێ واندا ل سەر پێغەمبەری و پەياما وی حەلاند.

خانم (أم حبيب بنت أبي سفيان)، و خانم (جويرية بنت سيد بني المصطلق)، و خانم (صفية بنت حيي بن أخطب) ژ جوهيان، بۆ خۆ ئينان.

ديرۆكنڤيس د رێککەفتينە ل سەر هندێ کو ئەو دەسکەفتێ ڤێ مەهرکرنێ ئيناى شەڕێن مەزن ژى نەشياينە بينن.

ڤێجا ئەو دلێن تژى نەڤيانا ئيسلامێ و پێغەمبەرێ ئيسلامێ نەرم بوون، و د ئەنجامدا ئەو و ملەتێن وان کۆم کۆمە هاتنە د ناڤ دينێ خودێدا[24].

★★★

ئەگەرێ سيێ:

ئەگەرێ تەشريعى، خودێ وەسا ڤيا تشتێن شەريعەتى يێن نەخۆش بەرى هەميا ل سەر پێغەمبەرى ﷺ بێنە ب جهئينان.

---

[24] يا ديار ژ خواندنا مێژوويێ کو ئارمانجا پێغەمبەرى ﷺ ژ ئينانا (صفية بنت حيى) ب جه نەهات، کو ئارمانجا وى هيدايەتا ملەتێ وێ بوو.

دەمێ ئیسلامێ سیستەمێ زڕكوڕیێ (ئێك ئێكی بكەتـە كـوڕێ خـۆ) نەهێلای، خودێ ڤیا هەمی شوینوارێن د دویفدا دئێن نەهێلیت.

و گرنگترینێ ڤان شوینواران، ئەڤە بوو عەرەبا حەرام كربوو مـرۆڤ وێ ژنا ئەوێ مرۆڤی كریە كوڕێ خۆ بەردای بۆ خـۆ بینیـت. ڤێجا خـودێ فـەرمان ل پێغەمبـەری ﷺ كـر ئـەو بـۆ خـۆ (زینـب بنـت جحش) بینیت پشتی هەڤژینیێ وێ ـ زەیدێ كوڕێ حاریـسەی ـ ئـەو بـەردای، ئـەڤێ بـەری پێغەمبـەرینیێ پێغەمبـەری ﷺ ئـەو كریـە كوڕێ خۆ، و ئەڤە ب زەحمەتترین ژنئینان بوو ل سەر پێغەمبـەری ﷺ ژبەر كارتێكرنێن وێ و گۆتنێن دوورویان.

بەلێ خودێ ئەو لێ مەهركر. خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَلَمَّا قَـضَى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾ (الأحـزاب:37)، ئـانكو: (ڤێجـا وەخـتێ زەیـدی هەوجـەیی پـێ [ب زەینـەبا كـچا جەحشی] نـەمای و بـەردای، مـە ل تـە مـاركر، دا چـو تـەنگاڤی ل سـەر خـودان بـاوەران نـەمینیت د ماركرنـا ژنێـت زڕكوڕێـت خـۆدا ئەگەر زڕكوڕان بەردان، و ب راستی ئـەمرێ خـودێ هاتـەدان [بێـی لێڤەبوون]).

★★★

ئەگەرێ چارێ:

هەڤژینێن پێغەمبەری مامۆستا بوون ل زانکۆیا پێغەمبەری ﷺ، هەر حوکمەکێ شریعەتی یێ گرێدای ژنێ وان ژ پێغەمبەری وەردگرت و نیشا ژنێن موسلمانان ددا.

و خودێ ل سەر هەڤژینێن پێغەمبەری کربوو فەرمان کو بمینن ل مالا پێغەمبەری دا ئەو تشتێ ژ ئەسمانی بۆ دئێت ژێ فێر ببن، و دویفدا نیشا خەلکی بدەن.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ﴾ (الأحزاب:34)، ئانکو: (و بیننە بیرا خۆ [ئانکو بخوینن و تێ بگەهن و کار پێ بکەن] ئەو ئایەتێت خودێ [ئانکو قورئانێ]، و ئەو ئاخفتنێت پێغەمبەری ئەوێت د مالێت هەوەدا دئێنە خواندن و دگۆتن).

ڤێجا ژنئینانا پەیامێ و فێربوونێ بوو.

★★★

حەزکرنا خودێ:

خودێ وەسا حەزکر ژنێن پێغەمبەری ﷺ ب حالکەفتن و زارۆکبوون و پەروەردەکرنا زارۆکانڤە مژویل نەبن دا ژ پەیامێ مژویل نەبن.

ژنێن پێغەمبەری ﷺ ب کێر دهاتن بۆ حالکەفتنێ.

و هندەکان ژ وان زارۆك ژێ هەبوون بەری شوی ب پێغەمبەری بکەن.

و پێغەمبەر ژی ﷺ ب کێر دهات زارۆك هەبن.

و بەری وان بۆ خۆ بینیت زارۆك ژی هەبوون.

زارۆك ژ خانم خەدیجایێ هەبوون.

و خودێ ئیبراهیم ژی ژ خانم (مارية القبطية) دایێ.

ئەرێ نهێنیا وێ چیە کو ژنێن وی ژێ ب حال نەدکەفتن؟

ئەو ژنئینانا پەیامدار بوو نەجیب.

نەجیب: نوکە من حیکمەتا خودێ یا مەزن زانی ژ ژنئینانا پێغەمبەری ﷺ و ئەگەر پێغەمبەری ئەو ژ هەڤژینا ڤیابا یا مە دڤێت دا ل ژیێ گەنجینیێ فرەژنیێ کەت.

شێخ: پێغەمبەری ﷺ فرەژنی نەکر حەتا ژیێ وی ژ (53) سالیێ بۆری.

و ژیێ خۆ یێ گەنجینیێ هەمی دگەل خانما خەدیجا بۆراند ئەوا رۆلێ دەیکێ و هەڤژینێ د ژیانا ویدا ئیناى.

نەجیب: فرەژنی نەعەیبداریە بۆ زەلامی.

بەلێ عەیبداری ئەوە ئەڤ ژنئینانە وی ژ کارێن مەزن مژویل بکەت. یان دلێ وی ل سەر هەڤژینەکێ ب تنێ بیت و زۆرداریێ ل یێن دی بکەت، و زارۆکێن وان بەرزەکەت.

شێخ: دەستخۆش نەجیب...

پێغەمبەر ﷺ نموونە بوو بۆ دادپەروەریا رەها د ناڤبەرا ژنێن خۆدا.

و ئەگەر ئەم مێژوویێ بخوینین دێ بینین ئەو قویناغا فرەژنیێ د ژیانا پێغەمبەریدا قویناغا جیهادا چەکداریێ ب تنێ بوو.

ئەو قویناغ بوو ئەوا هەمی دەما پێغەمبەر ﷺ یێ مژویل ب بەرەڤانیێ ژ دەولەتا هەقیێ، و چەسپاندنا ستوینێن وێڤە.

کوڕێن من هوین دشێن ژیانا پێغەمبەری ﷺ ل سەر چار قویناغێن ژێك جودا لێکڤەکەن.

قویناغا گەنجینیێ:

پێغەمبەر ﷺ تێدا وەکی کولیلکەکێ بوو ل بیابانێ، یێ دەهمەن پاك و پاقژ بوو د ژینگەهەکێدا کو دەهمەن پاکی نەنیاسیە.

ئەگەر وەکی خەلکی ژیابا کەسێ لۆمەی وی نەدکر.

بەلێ خودێ ڤیابوو ئەو یێ پاك و پاقژ بیت، د قویناغا گەنجینیا خۆدا، ئەڤ قویناغا کەسایەتی شرۆڤە دکەت و راستیا مرۆڤی ئاشکرا دکەت.

★★★

قویناغا دوویێ:

ژ (25ـ53) سالیێ.

پێغەمبەر ﷺ د ڤێ قویناغێدا هەڤژین بوو بۆ ئێك ژن، کو (15) سالا ژ وی مەزنتر بوو.

دگەل ڤێ چەندێ چو ژن ب سەر نەئینان. وەك وەفاداری بۆ وێ، و ما ب هیڤیا وێ ب تنێڤە. دەمێ مری (5) سالا پێغەمبەر ﷺ ما بێ ژن.

★★★

قویناغا سیێ:

ژ (61-53) سالیێ.

ئەو ژی قویناغا پیرییێیە.

و قویناغا جیهادا پیرۆزە.

و تشتێ سەیر د ڤێ قویناغێدا ئەوە کو ئەڤە قویناغا ئێکانەیە ئەوا پێغەمبەری ﷺ فرەژنی تێدا کری. دگەل مژویلیا وی یا مەزن ب جیهادێڤە.

★★★

قویناغا چارێ:

ژ (61) سالیێ حەتا مرنا وی ﷺ، ئەو ژی قویناغا سەرکەفتنێ، و شاندا، و پەیماننامایە.

مەکەھ هاتە ڤەکرن، و خەلکێ وێ کۆم کۆمە هاتنە ناف دینێ خودێ.

و بەرهەمێ جیهادا درێژ دیاربوو.

و چو نەمابوو پێغەمبەر ﷺ پیچەکێ بێنا خۆ ڤەدەت.

بەلێ د ڤێ قویناغێدا خودێ حەرامکر ل سەر پێغەمبەری ﷺ ئەو ژنەکا دی بینیت. چونکی ژنئینانا وی پەیاما خۆ ب جه ئینا.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ﴾ (الأحزاب:52)، ئانکو: (پشتی ڤان هەڤسەرێت تە هەین، چو ژن بۆ تە دورست نینن [تو ل خۆ مار بکەی]، و بۆ تە نەدورستە هندەکێت دی شوینا وان بینی [ئێکێ بەردەی ئێکا دی شوینێ بینی، یان ئێك بمریت ئێکا دی شوینێ بینی]، خۆ ئەگەر جوانیا وان بکەفتە دلێ تە ژی).

نەجیب: (سبحان الله).

قویناغا جیهادا لەشکەری ب تنێ ئەوە قویناغا فرەژنییێ؟!

و ئەڤ چەندە ژی دوپات دکەت کو ژنئینانا پەیامدار بوو.

دل گەهاندنە ئێك، و پەیڤا ئوممەتێ کۆمکر.

★★★

وائل: شێخێ رێزدار.

ئەم دشێین ڤێ دەلیڤێ تشتەکی ژ ژیانا پێغەمبەری ﷺ د مالا ویدا بزانین؟

شێخ: ئەز دبێژم دەمێ خوارنێ یێ هاتی، ڤێجا دا ئاخفتنێ پاش بێخین بۆ پشتی خوارنێ.

هەمی ل دۆر سفرا خوارنێ دروینن، و سوحبەتێ د بەررا دکەن، و بیرهاتن دئێنە بیرا وان، پەیف، و دەربڕین و رۆندکن، ڤێجا دا جماعەتێ بێنەکێ بهێلین.

★★★

نەجیب: دەمێ من خوارن دخوار، پسیارەك هاتە سەر هزرا من:
ئەرێ ژیانا پێغەمبەری ﷺ وەكی ڤێ بەرفرەهی و خۆشیێ بوو؟
شێخ: نەجیب.
خانما عائیشا رضي الله عنها دبێژیت هەیف ل دویف هەیڤێ دبۆری و ئاگر د مالا پێغەمبەریدا ﷺ نەدهاتە هەلكرن.
وائل: ئەرێ پا ب چ دژیان؟
شێخ: ب ئاڤێ و قەسپا... عائیشا رضي الله عنها دبێژیت: ((تُوُفِّيَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم حِينَ شَبِعْنَا مِنَ الأَسْوَدَيْنِ: التَّمْرِ وَالْمَاءِ)) صحيح مسلم. ئانكو: پێغەمبەری ﷺ وەغەركر دەمێ ئەم ژ هەردوو رەشا تێر بووین: قەسپا و ئاڤێ.
و خانما سەلما ـ هەڤژینا ئەبی رافعی ـ رضي الله عنها ڤەدگێریت كو حسێنێ كورێ عەلی، و عەبدوللایێ كورێ جەعفەری، و عەبدوللایێ كورێ عەباسی رضي الله عنهم داخواز ژێ كر خوارنەكێ بۆ وان چێكەت كو پێغەمبەری ﷺ حەژێ دكر.
ئینا گۆتە وان:
كورێن من.. ئەڤرۆ دلێ هەوە ناچیتێ.
رابوو جەهـ هێرا، و كرە نان و زەیت كرە سەر، و فلفل ب سەر وەركرن، و پێشكێشی وان كر و گۆت: پێغەمبەری ﷺ حەژ ڤێ خوارنێ دكر. رواه الطبراني.

و پێغەمبەر ﷺ ل سەر حێسیلێ دنڤست، ڤێجا د تەنشتێن ویدا دچۆ.

دەمێ عومەرێ كورێ خەتابی رضي الله عنه ئەو دیتی كره گری.

و گۆت: كیسرا و قەیسەر ل سەر ئارمویشی دنڤن.

ئینا پێغەمبەری ﷺ گۆت: ئەو ملەتەكن خودێ دنیا یا دایە وان. حیاة الصحابة ج2 ص796

و پێغەمبەری ﷺ عەبایێ خۆ بۆ مێهڤانی رادئێخست، و د رویێ ویدا دگرنژی.

بوخاری ڤەدگێڕیت: پێغەمبەری ﷺ عەبایێ خۆ بۆ وێ كۆلەیێ رائێخست ئەوا شیر دایێ.

نەجیب: هەر تشتەكێ د ژیاننامەوی یا پاقژدا راستیا گازیا وی دوپات دكەت.

★★★

شێخ: پێغەمبەری ﷺ دەست ب گازیا خۆ كر و ئەو هەڤژینێ دەولەمەنترین ژنا قورەیشی بوو.

بەلێ مالێ خۆ و یێ هەڤژینا خۆ ژی د رێكا بەلاڤكرنا گازیا خۆدا مەزاخت.

و دەمێ ئیسلامێ زكات و سەدەقە دانایین، كو دوو ژێدەرن بۆ سامانێ بەرفرە.

پێغەمبەری ﷺ مالێ زکات و سەدەقەیان ل سەر خۆ و خەلکێ مالا خۆ حەرامکر.!!

بوخاری ژ بابێ هورەیرەی ﷺ ڤەدگێڕیت کو حەسەنێ کوڕێ عەلی ﷺ - هێژ یێ بچویك بوو - قەسپەك ژ قەسپێن سەدەقێ راکر و کرە د دەڤێ خودا.

ئینا پێغەمبەری ﷺ گۆتێ: (کخ کخ) دا باڤێژیت.

دویفدا گۆت: ما تە نەزانی ئەم مالێ سەدەقێ ناخوین.

و د ریوایەتەکا موسلمیدا هاتیە: ((لا تحل لنا الصدقة))[25]. ئانکو: (سەدەقە بۆ مە حەلال نینە).

هەرچەندە خودێ گەنجینەیێن ئەردی بۆ پێغەمبەری ﷺ ڤەکرن و دەستکەفت بۆ هاتن.

بەلێ پێغەمبەر ﷺ یێ رژد بوو ژیانەکا سادە بژیت دگەل کو سەرۆکێ دەولەتێ و سەرکردێ ئوممەتێیە.

قورئانێ بەحسێ ڤێ چەندێ کریە. و ئەز حەز دکەم تو ڤەکۆلینەکێ د سۆرەتا ئەحزابدا بکەی، دا راستیا مالا پێغەمبەری ﷺ بزانی، هەڤژینێن پێغەمبەری چەندین سالێن درێژ بێنا خۆ ل سەر هەژاریێ فرەهکرینە.

---

[25] فقه الزكاة، الجزء الثاني ص728. و نڤیسەری تێدا ب بەرفرەهی بەحسێ حەرامبوونا سەدەقێ ل سەر خەلکێ مالا پێغەمبەری کریە.

و کچێن پاشایێن دەولەمەند ئەو ژیانا خۆش ئەوا ـ بەری شوی ب پێغەمبەری بکەن ـ دبۆراند ژ بیرا خۆ برن.
رازی بوون ب ژیانا خۆ.. و د قانع بوون حەتا خودێ گەنجینەیێن ئەردی بۆ پێغەمبەری ڤەکرین و دەستکەفت بۆ هاتن هەروەکی خودێ د گۆتنا خۆدا سۆز دایێ: ﴿وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ﴾ (الفتح:20)، ئانکو: (خودێ پەیمان ب گەلەك دەستکەفتیان یا دایە هەوە، هوین دێ گەهنێ و دێ ب دەست خۆڤە ئینن، و بۆ هەوە لەز ل ڤێ کر [کو دەستکەفتییێت خەیبەرێ بوون]، و نەهێلا دەستێ خەلکی [خەلکێ خەیبەرێ و هەڤپەیمانێت وان: ژ ئەسەدیان و غەتەفان] بگەهتە هەوە).
و حالێ هەمی موسلمانان خۆش بوو ژبلی مالا پێغەمبەری ﷺ، و هەژاری گەهشتە مالا فاتیمایێ ژی ئەڤا دگەل قارەمانێ گازیێ و شێرێ وێ عەلیێ کورێ ئەبی تالبی رضي الله عنه دژیا.
فاتیمایێ هند دستار بۆ هێرانا جەهی دگێرا حەتا شوینا دستارێ ل دەستێ وێ دیار بووی.
و دەمێ داخواز ژ بابێ خۆ کری کۆلەیەکی ژ وان خێرا بدەتێ دا هاریکاریا وێ بکەت د کاریدا هەروەکی پێغەمبەری ﷺ ئەڤ چەندە دگەل هندەك موسلمانان کری، پێغەمبەری ﷺ گۆتێ:
ئەز نادەمە تە و هەژارێن موسلمانان بهێلم.

دویفدا دا بەرسینگێ خۆ دەمێ دیتی رۆندك ژ چاڤێن وێ هاتین و گۆتێ:

ئەرێ ئەز تشتەکی ژ ڤێ چەندێ باشتر نیشا تە نەدەم؟

(33) جاران بێژە (سبحان الله)..

و (33) جاران بێژە (الحمد لله)..

و (34) جاران بێژە (الله أكبر)..

ئەڤە سەد، بۆ تە ژ دنیایێ و هندی تێدا ب خێرتر.

مالا پێغەمبەری ﷺ هۆسا دژیا.

بەلێ هەڤژینێن پێغەمبەری مالێن موسلمانان ددیتن یێن بووینە خوارنگەهـ، و تژی نڤینێن نەرم.

ڤێجا وان ژی دەستپێکر و داخوازا مەزاختن و بەرفرەهیا ژیانێ ژێ کر وەکی موسلمانێن دی.

داخوازیا وان یا د جهێ خۆدا بوو، و پێغەمبەری ﷺ بەردەوام رێز ل مرۆڤاتی و فیترەتا مرۆڤی دگرت.

بەلێ دگەل ڤێ چەندێ پێغەمبەری ﷺ داخوازیا وان رەتکر.

و تۆڕە بوو دەمێ زانی هەڤژینێن وی حەژ دنیایێ و خۆشیێن وێ دکەن.

چونکی پێغەمبەری ﷺ نموونە بۆ چاڤلێکرن و دویفچۆنێ پەروەردە دکرن.

و هەیڤەکا تەمام ژ هەڤژینێن خۆ دویرکەفت.

و قورئان هاتە خوار پشتەڤانیا پێغەمبەری کر ﷺ ل سەر رژدیا وی د پەروەردەکرنا هەڤژینێن ویدا.

بەلێ قورئانێ هەڤژینێن پێغەمبەری نەچار نەکرن ل سەر ژیانا هەژارییێ.

بەلکی ئەو ئازادکرن د ناڤبەرا مانا ل مالا پێغەمبەری ب ژیانەکا هەژاری و د ناڤبەرا بەردانێدا دا ژ مالا پێغەمبەری دەرکەڤن و بچنە د ناف بەرفرەهی و خۆشیێن دنیاییێدا.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا * وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ (الأحزاب: 28ـ29)، ئانکو: (هەی پێغەمبەر بێژە ژنێت خۆ: ئەگەر هوین [ژ خودێ و پێغەمبەری پتر] حەژ ژیانا دنیایێ و جوانیا وێ دکەن، ڤێجا وەرن دا هەقێ هەوە بدەمە هەوە، و ئەز هەوە ب دلخۆشی بەردەم، و ئەگەر هەوە خودێ و پێغەمبەرێ وی و خۆشیا قیامەتێ بڤێن، ب راستی خودێ بۆ یێت قەنجیکار ژ هەوە، خەلاتەکێ مەزن یێ بەرهەڤکری).

و پێغەمبەری ﷺ داخواز ژ هەڤژینێن خۆ کر بۆ خۆ ژێ بگرن. وان ژی خودێ و پێغەمبەر ژێگرتن. و ب بەهرا خۆ ژ دنیایێ رازی بوون، چونکی ئەو گەلەك د بەختەوەرن دگەل پێغەمبەری ﷺ.

ڤێجا بابەتێ ئازادکرنا وان باشترین بەلگەیە ل سەر راستیا پێغەمبەرێ خۆشتڤی و پاکیا وی.

نەجیب: ئەرێ ما تو دگەل من نینی شێخێ رێزدار کو ئەو مرۆڤێ ل خۆشیا لەشی بگەڕیێت دێ پێکۆلێ کەت ژیانا هەڤژینێن خۆ خۆش و بەرفرەھ کەت دا جوانیا وێ خۆشیێ ل سەر رویێن وان دیاربکەت؟

(ساجیدا گازی دکەتە شێخی و دبێژیتێ دا زوی بزڤڕینە باژێڕی.

ئەز یا هاتیمە گوندی دا رۆژەکێ ل ناف بیستانا، و ب رەخ رویبارانڤە ببۆرینم.

بەلێ شێخ رۆژێ هەمیێ مژویل بوو ب بەحسکرنا هەڤژینێن پێغەمبەرێ ژێگرتی.

ئینا هەمی چۆنە ناف بیستانی، و بەردەوامی دا سوحبەتا خۆ ل دۆر هەڤژینێن پێغەمبەری).

وائل: بەلێ تو ب خودێ ئەز دێ پسیار ژ تە کەم شێخێ رێزدار: هەڤژینێن پێغەمبەری ﷺ هەست نەدکر کو هەوییێن ئێکن.

شێخ: بەریکانا هەڤژینێن پێغەمبەری د ناڤبەرا ئێك و دوودا، و لەزکرنا وان بۆ ب دەستڤەئینانا رازیبوونا وی ئەو بوو ئەگەرێ غیرەتا وان.

بەلێ پێغەمبەر ﷺ شیا سەرەدەریا ڤان هەمی هەویا ب حیکمەتەکا مەزن بکەت.

سەرکرداتیا لەشکەرەکێ مەزن، ب ساناهیترە ژ سەرەدەریا نەهـ ژنا کو بەریکانێ ل سەر وی دکەن ﷺ.

هەڤژینا پیرەژن د ناف واندا هەبوو، و یا گەنج و بچویك، و د نافدا هەبوو هەڤژینا هەژار، و کچێن پاشایا.

دگەل ڤێ چەندێ دادپەروەریا پێغەمبەری ﷺ وەل وان کربوو هەرئێکێ هەست دکر ئەو ژ هەمی هەڤژینێن پێغەمبەری ل دەف وی خۆشڤیترە.

پێغەمبەری ﷺ دادپەروەری د ناڤبەرا واندا دکر د دانێدا.

و دادپەروەری د ناڤبەرا واندا دکر د مانا د مالێدا.

و دادپەروەری د ناڤبەرا واندا دکر ـ حەتا د نڤینێدا ـ

دادپەروەی د ناڤبەرا واندا دکر د لێکڤەکرنا وی تشتێ وی هەی.

و داخوازا لێبۆرینێ دکر ژ وی تشتێ نە د دەستێن ویدا ژ ڤیانا دلی.

پێغەمبەری ﷺ سەنگ و بهایێ خۆ هەبوو د دلێ موسلماناندا. وەل هندەکا کربوو نەدشیان بەرێ خۆ بدەنە رویێ وی ژبەر زێدەییا سەنگ و بهایێ وی.

دگەل ڤێ چەندێ پێغەمبەری ﷺ پێکۆل دکر خۆ بکەتە موحەممەدێ هەڤژین، و خۆ نەکەتە پێغەمبەرێ قاسد.

ژبەرکو دا هەڤژینێن وی مافێ خۆ وەرگرن.

هندەك هەڤژینێن وی ب حازریا وی ترانە دگەل ئێك دکرن، و وی دکرە کەنی.

خانما عائیشا رضي الله عنها ڤەدگێڕیت:

وێ قازانەکا خوارنێ لێنابوو بۆ پێغەمبەری ﷺ ئینا.

و داخواز ژ خانما (سودة بنت زمعة) هەڤژینا پێغەمبەری کر ژێ بخۆت.

دەمێ (سودە)یێ نەخواری عائیشایێ گۆتێ: یان تو دێ خۆی.. یان ژی دێ د سەروچاڤێن تە دم.

دەمێ (سودە) رژد بووی کو نەخۆت، عائیشا رابوو خوارن د سەروچاڤێن خانما (سودە)یێ دا.

ئینا پێغەمبەر ﷺ کەنی و پارچەکا خوارنێ هەلگرت و داف (سودە)یێ و گۆتێ: د سەروچاڤێن وێ بدە.

و پێغەمبەری کرە کەنی.

دەمێ گوه ل دەنگێ عومەری بووی، پێغەمبەری گۆتە وان: سەروچاڤێن خۆ بشۆن..

عائیشا دبێژیت: ((فما زلت أهاب عمر لهيبة النبي له)) رواه ابن عساکر. ئانکو: حەتا نوکە ژی ئەز رێز و بهایەکی مەزن ل عومەری دگرم ژبەر رێزگرتنا پێغەمبەری بۆ وی.

ب ڤی شێوازێ نەرم پێغەمبەر ﷺ شیا دلێن وان بگەهینیتە ئێك.

و وی ژیێ هەر ئێکێ ژ وان ل بەرچاڤ وەردگرت و پێکۆل دکر ژیانا وێ تژی بکەت.

خانما عائیشا ڤەدگێڕیت كو ئەو دگەل پێغەمبەری بوو د گەشتەكێدا، گۆت: مە كرە غار، من د بەری ویڕاكر.
بەلێ دەمێ قەلەو بووی، هەردووكا كرە غار ئینا پێغەمبەری ﷺ د بەری وێڕاكر.
دەمێ نافچاڤێن وێ دیتین پیچەكێ یا تۆڕەیە. گۆتێ: ((ئەڤە... پێش یا دیڤە)).
ئانكو جارەك ب جارەك...
ساجیدا: ئەرێ تو دشێی د بەری منڕاكەی؟
عارف: دەیكا هیشامی دیتنا خەلكی بۆ زانایان هاتیە گوهۆڕین.
بەلێ ئەز دێ بەریكانەكێ ب هەوە كەم.
ئەو كیژ پەیڤە قورئانێ دكەتە دوو نیڤێن هندی ئێك؟
هیشام: ئەو پەیڤا قورئانێ دكەتە دوو نیڤێن هندی ئێك گۆتنا خودایێ مەزنە: ﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ﴾ (الكهف:79).
باب: ئەڤە قورئانێ دكەتە دوو نیڤ ژ لایێ جزیانڤە.
بەلێ ئەو پەیڤ ئەڤ گۆتنا خودێیە ﴿وَلْيَتَلَطَّفْ﴾ د گۆتنا خودایێ مەزندا: ﴿فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا﴾ (الكهف:19).
هیشام: ئەو كیژ سۆرەتە هەمی ئایەتێن وێ پەیڤا (الله) تێدایە؟

شیماء: سۆرەتا ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾. د هەمی ئایەتاندا ناڤێ خودێ، یان (ضمیر)ـەکێ بۆ وی بزڤڕیت تێدایە.

ساجیدا: نەخێر.. ئەو سۆرەتا موجادیلەیە.

هیشام: دەست خۆش دەیکا من یا خۆشتڤی.

وائل: رژدیا من ل سەر وی دەمێ ئەز دگەل شێخی دبۆرینم وەل من دکەت ئەز هیڤیێ ژێ بکەم بۆ مە پتر بەحسێ سەرەدەریا پێغەمبەری دگەل هەڤژینێن خۆ بکەت.

هەرچەندە بەریکانە یا ب مفایە و خۆشە.

شێخ: من گۆتە تە وائل: پێغەمبەری ﷺ گەلەك رێز ل هەڤژینێن خۆ دگرت، و هەر ژنەکێ تشتێ پێدڤی بۆ دکر.

هەروەسا رێز ل ئاقلێ هەڤژینێن خۆ ژی دگرت، و د هندەك مەسەلەیێن مەزندا پسیارا خۆ ب وان دکر وەك رێزگرتن بۆ وان.

دەمێ پێغەمبەری ﷺ بڕیار دای ژ ئاشتبوونا حودەیبیێ بزڤڕیت، و هێژ نەگەهشتیە مەکەهێ، فەرمان ل موسلمانان کر ئەو خۆ بۆ عومرێ بەرهەڤ بکەن، ڤێجا سەرێ خۆ بتراشن یان کورت بکەن.

بەلێ ئەو عێجزیا گەهشتیە موسلمانان ژبەر کو نەشیان سەرەدانا مالا خودێ بکەن وەل وان کر زوی ڤێ فەرمانێ ب جە نەئینن، بەلکی خودێ روخسەتێ بدەتە وان بۆ کرنا عومرێ.

و پێغەمبەر ﷺ چۆ دەف ئێك ژ هەڤژینێن خۆ و گۆتێ: خەلك ژ ناف چۆن.

من فەرمانا وان کر و وان ب جھ نەئینا...!!
ئینا گۆتێ: رابە ل پێش چاڤێن وان سەرێ خۆ بتراشە ئەو ژی زوی دێ تراشن.
دویفدا وەسا بوو وەکی وێ گۆتی...
پێغەمبەر ﷺ ل بەر چاڤێن وان دەرکەفت، و سەرێ خۆ تراشی، ئینا هەمیان لەزکر چۆنە دەف سەرتراشی. و ئاریشە ب دویماهی هات.
نەجیب: ئەڤە رێزگرتنەکا مەزنە بۆ ژنێ شێخێ رێزدار.
شێخ: نەجیب، ئیسلام د هەمی بیاڤاندا رێزێ ل ژنێ دگریت.
و فێرکرنا ژنێ بۆ دینێ وێ جۆرەکێ رێزگرتنا ئیسلامێیە بۆ ژنێ.
پێغەمبەری ﷺ بێنا خۆ ل سەر فێرکرنا هەڤژینێن خۆ فرەهکر دا وان بەرهەڤ بکەت بۆ هەلگرتنا ئەمانەتێ گەهاندنێ.
ژ (أبي مليكة)ی هاتیە ڤەگێڕن کو عائیشایێ رضي الله عنها هەر تشتەکێ گوھ لێ ببا و چو ژێ نەزانیبا دا چیتە دەف پێغەمبەری حەتا زانیبا.
و رۆژەکێ من گوھ ل پێغەمبەری بوو ﷺ گۆت:
((هەر ئێکێ رۆژا قیامەتێ حسێب دگەل بێتە کرن دێ ئێتە ئەشکەنجەدان)).
عائیشایێ گۆت: من گۆتێ: ما نە خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾ (الانشقاق:8)، ئانکو: (دێ حسێبەکا سڤك دگەل ئێتەکرن).

پێغەمبەرێ خۆشتڤی گۆت: ئەو پێشبەریە ... بەلێ هەر ئێكێ گێنگەشێ بكەت دێ چیتە هەلاكەتێ. (عمدة القاري ج2 ص136)

وائل: مە سوحبەت دگەل تە درێژكر شێخێ رێزدار، و مە زیان گەهاندە دەمێ بێنڤەدانا خێزانێ، بەلێ مەردینیا تە ئەم تەما كرین.

نەجیب: من داخوازیەكا ژ تە مای شێخ.

ئەو ژی ئەوە ئەم سوباهی بچینە ناف بیستانێ مە، ئەو یێ تێر سیبەر و فێقیە.

شێخ: سوباهی ـ ئەگەر خودێ حەزكەت ـ دێ ل ناف بیستانێ تە بین نەجیب.

★★★

دیدارا سیێ

- ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ئـانكو: بـێ گۆمـان خودێ خرابی و زیانا ئەوێت بووییننە گـاور دێ ژ هـەوە دەتـە پاش و ڤەگریت.
- لێبۆرینا وی یێ دشێت، نەلێبۆرینا وی یێ شکەستی.
- ناڤبر شکاندن، و شەمالك هەلکرن.
- مەغوول کیڤە چۆن؟
- ڤەکرنێن ئیسلامی، نەبەلاڤبوونا ئیسلامێنە.

دگەل جوانیا گوندی، و بایێ وی یێ خۆش، گەنجێن هێژا روینشتن، خۆشیێ ب ئاخفتنا شرین دبەن. و داخوازێ ژ شێخی دکەن پتر بمینیت. ڤێجا بەرەف بیستانێ نەجیبی، ڤیان و وەفاداری مە کۆم دکەت.

وائل: د دیدارا بۆریدا مە مەزناتیا پێغەمبەری د مالا ویدا زانی.

ئەرێ ـ شێخێ رێزدار ـ ئەم دشێین بابەتێ دورستیا کوشتنێ د ئیسلامێدا گێنگەشە بکەین.

شێخ: (ب گرنژینڤە) مەرەما تە پێ چیە وائل؟

وائل: ئەز ب خودێ کەم شێخێ رێزدار من باوەریەکا بێ تخویب ب خودێ هەیە.

و ئەز ب ئێقین باوەریێ ب پێغەمبەرینیا موحەممەدی ژی ﷺ دئینم.

و خودێ دلێ من ژ هەر تشتەکێ رۆژهەلاتناسا یێ من خواندی پاقژکر.

ئەز داخوازا پتر هەڤیێ دکەم...

شێخ: تو دزانی وائل، پێغەمبەری ﷺ گەلەك جیهاد ب بەلگە و گرۆڤەیان کر دا ئاقلێ مرۆڤی هشیار بکەت، و ئارمانجا وی ب ڤێ چەندێ ئەو بوو مرۆڤ بێتە رزگارکرن ژ پەرستنا ژبلی خودێ.

بەلێ کەنکەنەیێن قورەیشیان گەلەك ژ ڤێ چەندێ بزدیان، و ژ پۆست و بەرژەوەندییێن خۆ ترسان، ڤێجا شیر بەرامبەر پێغەمبەری ﷺ راکر و دویکەتییێن وی ئەشکەنجەدان، و ئەو نەچارکرن مشەخت ببن، و ئەرد و مالێن وان دەستەسەرکرن.

ل وێ رۆژێ.. پێغەمبەر ب تنێ دشیا ل دله دلێ هەڤالێن خۆ بدەت، و داخوازا بێنفرەهیێ ژ وان بكەت، و مزگینیا خۆشیێ بدەته وان.

پێغەمبەر ﷺ مشەخت بوو.. و هەڤالێن وی ژی مشەخت بوون.. و ل مەدینێ ئاخەكا قەلەو، و دلێن زەلال دیتن.

و ئیسلام بەلاڤ بوو...

و پەیڤا خودێ سەركەفت...

و هینگێ دەستویری بۆ بێ چارەیان هاته دان ئەو سەركەڤن.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ * الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾ (الحج:40)، ئانكو: (دەستوورا شەڕی بۆ وان هاتەدان ئەوێت شەڕێ وان دئێتەكرن، ژ بەر وێ ستەما ل وان هاتیەكرن، ب راستی خودێ ل سەر هاریكرن و پشتەڤانیا وان، خودان شیانە، ئەوێت ژ نەهەقی ژ مالێت وان هاتینە دەرئێخستن [گونەها وان بەس ئەو بوو] دگۆتن: خودانێ مە خودێیە، و ئەگەر خودێ هندەك مرۆڤ ب هندەكان نەدابانە پاش، گەلەك سەومەعە و دێر و كنیشتە و مزگەفت، ئەوێت گەلەك ناڤێ خودێ تێدا دئێنە گۆتن، دا ئێنە هەڕافتن (كاڤلكرن)، و ب راستی خودێ دێ وی ب سەرئێخیت و هاریكاریا وی دێ كەت، ئەوێ دینێ خودێ ب

سەربێخیت و هاری دینێ وی بکەت، ب راستی خودێ یێ ب هێز و دەستهەلاتدارە).

ئایەتا پیرۆز دوو ئەگەران دیار دکەت بۆ فەرمانکرنا ب کوشتنێ.

ئەگەرێ ئێکێ:

ب درێژیا وی دەمێ موسلمان ل مەکەهێ دژمنێن وان شەڕێ وان دکر.

ئەگەرێ دووێ:

زۆری لێ هاتە کرن. و ژ مافێ مرۆڤێ ستەملێکریە ئەو بەرەڤانیێ ژ خۆ بکەت، و ب سەرکەڤیت.

و ژ سالۆخەتێن مەردەمێران ئەوە ب کێمیێ رازی نابن و ستۆیێ خۆ خوار ناکەن.

خودایێ مەزن سەبارەت سالۆخدانا خودان باوەران دبێژیت: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ * وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ * وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ * إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ...﴾ (الشورى: 39ـ42)، ئانکو: (و ئەوێت ئەگەر ستەم لێ هاتەکرن [ژ نەهەقی]، تۆلێت خۆ ل وی ڤەدکەن یێ ستەم ل وان کری، و تەعدایێ ناکەن [دڤێت موسلمان یێ شکەستی و بێچارە نەبیت]، و جزایێ خرابیێ خرابیەکا وەکی وێیە، و هەر کەسێ ل وی ببۆریت [ئەوێ خرابی دگەل کری] و

ناڤبەرا خۆ و وی خۆش بکەت، خەلاتێ وی خودێ دێ دەتێ، ب راستی خودێ حەژ ستەمکاران ناکەت، و یێ تۆلا خۆ ڤەکەت [بێ زێدەیی] پشتی ستەم لێ هاتیەکرن، ڤێجا ئەڤان چو رێکێت لێگرتن و لۆمەیان ناچنێ، ئەو دێ بەر لۆمە و لۆمەدار بن ئەوێت زۆرداریێ ل خەلکی دکەن، و ژ نەهەقی خۆ د ئەردیدا مەزن دکەن، و خرابی و دەستدرێژیێ تێدا ل سەر جان و مالێ خەلکی دکەن).

ڤێجا ئەرك و سەربلندیە مرۆڤێ ستەملێکری خۆ ب سەربێخیت.

نەجیب: و ئایەتێ ئاماژە ب لێبۆرینێ ژی کر: ﴿فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ﴾.

شێخ: ئەو لێبۆرینا ئایەت بەحس ژێ دکەت لێبۆرینا مرۆڤێ سەرکەفتیە.

ئەوێ حەژ چاکسازیێ دکەت، نە لێبۆرینا مرۆڤێ ستۆیێ خۆ خوارکری.

و ڤان هەردوو تشتا مرۆڤێ ستەملێکری نەشێت ئەنجام بدەت حەتا ب سەرنەکەڤیت.

و دەمێ پێغەمبەر ﷺ ب سەرکەفتی ل سەر خەلکێ مەکەهێ، ل وان بۆری، لێبۆرینا مرۆڤێ خودان شیان.

و ئەڤەیە لێبۆرینا مرۆڤێن مەرد.

هەروەسا قورئانێ داخواز ژ موسلمانان کر ئەو شەڕی بکەن پێخەمەت سەرئێخستنا کۆمەکێ ژ برایێن خۆ کو ل مەکەهێ ل ژێر سیبەرا شیرێن موشرکان دژین.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا﴾ (النساء:75)، ئانكو: (هەوە خێرە؟ بۆچی هوین د رێکا خودێدا شەڕی ناکەن ژ بەر تەپەسەر و بێ دەستهەلاتان ژ زەلام و ژن و بچویکان، ئەوێت [گازی دکەن] دبێژن: خودێ وۆ تو مە ژ ڤی گوندێ خەلك ستەمکار دەربێخە، و بۆ مە هاریکارەکی ژ دەف خۆ بهنێرە، و بۆ مە پشتەڤانەکی ژ دەف خۆ بهنێرە).

چو د دەست واندا نەبوو ژبلی دوعا.

ڤێجا پێدڤیە ل سەر ئوممەتێ ئەو شەڕی بکەت ژبۆ پارراستنا وان.

شەڕ ل ڤێرێ دبیتە بەرەڤانی ژ نەفسێ: ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (النساء:84)، ئانکو: (بێ گۆمان خودێ خرابی و زیانا ئەوێت بووینە گاور دێ ژ هەوە دەتە پاش و ڤەگریت).

و دانە پاشا خرابی و زیانا گاوران ل ڤێرێ ئارمانجا ئێکێیە ژ شەڕی.

★★★

ئەگەرێ دووێ:

ئەو ژی بەرڤانیە ژ گازیا ئیسلامێ و پاراستنا وێ.

ئەو ژی ئەگەرەکێ گرنگە ل هەمی دەمان. چونکی پیلانێن دژمنێن موسلمانان دژی وان د بەردەوامن.

و ئیسلامێ ـ وائل ـ داخواز ژ موسلمانان کر ئەو شەڕێ سەرێن گاوریێ بکەن ئەوێن مفای ژ شیرکیێ دبینن، چ ژ لایێ ماددی بیت یان جڤاکی.

خودایێ مەزن دبێژیت: ﴿وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ﴾ (التوبة:12)، ئانکو: (و ئەگەر پەیمانێت خۆ ئەوێت ب سویند موکوم کرین، پشتی دگەل هەوە داین بشکێنن، و ئەزماندرێژی د راستا دینێ هەوەدا کرن [تان تێ قوتان]، ڤێجا سەرێت گاوریێ بکوژن، ب راستی وان چو سویند و پەیمان نینن، بەلکی بەس بکەن و ب پاشڤە بچن).

و ئارمانجا شەڕێ سەرێن گاوریێ ئەوە، ئەو ئاستەنگ بێنە راکرن، ئەوێن وان داناینە بەرسینگێ گازیێ.

ڤێجا ئەگەر ئاستەنگ هاتە راکرن، و بانگهەلدێرێن هەڤیێ چۆنە د ناف وەلاتێن شیرکێدا، و تێکەلی جەماوەری بوون، پشتی هینگێ دەلیڤە بۆ ئاقلی ب تنێیە.

و ئەزموونا ئاگربەستێ ئەڤا ئاشبوونا حودەیبیێ د ناڤبەرا مەدینێ و مەکەهێدا ئاماژە پێ کری دیارکر کو ئیسلام دینێ گازی و قەناعەتبوونێیە.

شەڕ دوو سالا ب تنێ ژ ئەگەرێ ئاشتبوونێ راوەستیا.

د وی دەمیدا لەشکەری گازیی، و قەناعەتبوونێ، جهێ لەشکەرێ بەرەڤانی و پاشڤەلێدانێ گرت.

ئەنجام ژی ئەو بوو د دوو سالاندا هەژمارا موسلمانان پێنج جارا پتر لێ هات ژ هەژمارا وان د نۆزدە سالاندا ل ژێر سیبەرا شیرا.

نەجیب: هیڤیدارین شێخێ رێزدار ڤێ مەسەلەیێ رۆن بکەی.

شێخ: ئەگەر ئەم زمانێ هەژمارا ب کار بینین دێ بابەت رۆن بیت.

ژ دەستپێکا گازیێ حەتا ئاشتبوونا حودەیبیێ دبیتە نۆزدە سال.

دگەل ڤێ چەندێ هەژمارا وان موسلمانێن دگەل پێغەمبەری دەرکەفتین بۆ عومرێ ل رۆژا ئاشتبوونا حودەیبیێ نێزیکی دوو هزاران بوون.

ئاگربەستێ دەست پێ کر، و دوو سالان ڤەکێشا، دویڤدا قورەیشیان ئاگربەست شکاند، ئینا پێغەمبەر ﷺ رابوو مەکەه ڤەکر.

و (10) هزار لەشکەر دگەل بوو.

ئەڤە وی چەندێ دگەهینیت کو هەژمارا موسلمانان د دوو سالاندا پێنج جارکی زێدەبوویە، ژ ئەنجامێ راوەستیانا شەڕی، و کارێ بانگهەلدێران.

نەجیب: ئەڤ هەڤکێشەیە ب تنێ تێرا هندێ هەیە بەرسڤا گۆمانێن رۆژهەلاتناسان بدەت.

وائل: ئەرێ پا بۆچی دبێژن ئیسلام ب شیری بەلاڤبوویە.

شێخ: وائل، گۆتنەکا خودێ ژێ رازی (عباس محمود العقاد)ی کەیفا من پێ دئێت دەمێ دبێژیت: (ئیسلام ب سەر شیری کەفت، نە ب شیری سەرکەفت).

شەیماء: جوداهی هەیە د ناڤبەرا ب شیری ب سەرکەفتی.. یان ب سەر شیری کەفتی؟

باب: نەخێر شەیماء..

جوداهی گەلەکە.. رامانا رستەیێ ئەوە ئیسلام ب سەر وان شیرێن بەرامبەر هاتینە راکرن کەفت، و پویچکرن.

چونکی موشرکان سێزدە سالان شیرێن خۆ بەرامبەر ئیسلامێ راکرن، بەری فەرمان ب شەڕی بێتەکرن.

وائل، تو کەفتیە د خەلەتیەکێدا، گەلەك خواندەڤانێن ئیسلامێ کەفتینە تێدا.

وائل: ئەو چیە شێخ عارف؟

شێخ: گەلەك خەلك ڤەکرنێن ئیسلامی و بەلاڤبوونا ئیسلامێ تێکەل دکەن.

دگەل کو جوداهیەکا مەزن د ناڤبەرا واندا هەیە.

ڤەکرنێن ئیسلامی مەسەلەیەکا لەشکەریە.

شیر بەرامبەر شیریە.

ئارمانجا وێ راکرنا ئاستەنگا، و ڤەکرنا دەرگەهیە بەرامبەر بانگهەلدێرا.

بەلێ بەلاڤبوونا ئیسلامێ مەسەلەیا ئاقلی و دلییە.

ئەگەر لەشکەرێ موسلمانان ب سەرکەفت د راکرنا ئاستەنگاندا، ئەڤە وەلات هاتە ڤەکرن بۆ موسلمانان.

ڤیجا بانگهلدێر و بازرگان دێ چنە د نافدا، و خودانێن وی وەلاتی ب خۆ دێ سیماییێن دینێ نوی بینن.

یێ نوی د پەیرەو و رەفتارا خۆدا.

یێ نوی د دابینکرنا ئازادییێن خودانێن وەلاتیدا.

یێ نوی د هەڤکاریا جڤاکیدا (التكافل الاجتماعي) و رێزگرتنا هەژاری.

ریبا حەرامکر، و وەکهەڤی د ناف مرۆڤاندا پەیداکر، بەلکی هند ماف دانە کێمە ئایینێن دی ئەوێن ل ژێر سیبەرا وێ دژین پتر ژ وان مافێن داینە موسلمانان.

وائل: ئەز دبێژم مەرەما تە ئەوە: وەکی داینە موسلمانان.

شێخ: نەخێر وائل.

من ئەڤ شادەییە ل دەف رۆژهەلاتناسەکی خواندیە.

و وی ئەڤ چەندە کریە بەلگەیەکێ ب هێز.

ڤێجا گۆت: ئیسلامێ مولکیەتا مەیێ و بەرازی ل سەر موسلمانان حەرامکریە.

بەلێ مولکیەتا مەیێ و بەرازی بۆ خودانێن کتێبا دورستکریە.

و مافێ مولكیەتا مەیێ و بەرازی بۆ وان دورستكریە، و ل سەر موسلمانان حەرامكریە. ئەگەر موسلمانەك مەیا فەلەیەكی ژ ناف ببەت، یان بەرازێ وی بكوژیت وی مافێ قەرەبووكرنێ هەیە.

بەروڤاژی موسلمانی ئەگەر مەی یان بەراز هەبیت، دادوەری دانپێدانێ ناكەت كو ئەو مالێ ویە.

خودانێن وان وەلاتان خۆ دیتن بەرامبەر وێنەیێ ئیسلامێ یێ دورست و لێبۆرینا وێ.

و موسلمانان ژن بۆ خۆ ژ خەلكێ وان وەلاتان ئینان ـ ژ كیتابیان ـ بێی كو خورتیێ ل وان بكەن كو موسلمان ببن بەلكی ئازادیا عەقیدێ و پەرستنێ بۆ وان دابینكر، و مافێن مرۆڤاینیێ ل بەرچاڤ وەرگرتن دگەل جوداهیا دینی.

وائل، رەفتارا موسلمانان یا كریاری پتر كارتێكرن ل وان كر ژ گۆتارێن درێژ، و هۆزانێن جوان، چونكی كارتێكرنا كریارێ گەلەك پترە ژ كارتێكرنا پەیڤا.

نەجیب: ئەڤە سیاسەتەكا مەزنە بۆ گەهاندنا دلا و هیدایەتا وان.

عارف: ئەڤەیە پەیرەوێ ئیسلامێ یێ ئاشكرا، ئەو ژی ب جهئینانا شیرەتێن پێغەمبەرێ وێیە ﷺ.

و یاگۆتی: هەر ئێكێ (ذمي)یەكی بئێشینیت، رۆژا قیامەتێ ئەز دەعوەدارێ ویمە. ((ذمي) ئەوە ئەوێ نە موسلمان و ل ژێر سیبەرا دەولەتا ئیسلامی دژیت) (الجامع الصغير للسيوطي).

هەروەسا دبێـژیت: هـەر ئێکـێ زۆرداریـێ ل (معاهـد)ـەکی (ئـەوێ موسـلمانان سـەو دایـێ وی بپـارێزن) بکـەت، یـان ژ شـیانێن وی پـتر پـێ بدەتەکرن، ئەز دەعوەدارێ ویمە. سنن أبي داود.

مامۆستا (محمود سامي) د پەرتوکا خۆدا (انتشار الاسلام) دبێژیت:

موسـلمان ل ئـەوروپا د گازیـا خـۆدا بـۆ ئیـسلامێ ب سـەرکەفتن، و هـژمارەکا هزرڤـانێن ئیـسلامێ ل وەلاتـێن ئـەوروپی یـێن جـودا جـودا بەلاڤە بوون، و گازیا وان ب رێکا هـزرێ و مـەنتقی و پێکـۆلێن زانـستی بوو.

و هژمارەکا سەربازێن ئیسلامێ یێن نەنیاس د گازییێدا بـۆ ئیـسلامێ ب سەرکەفتن... و ئەو نموونەییێن باش بوون بۆ ئیسلامێ.

هەروەسا سیماییێن ئیـسلامێ گەهـشتنە ئـەوروپا ب رێکا تـاك و کۆمـان، ئەڤێن ل ئسپانیا ل ژێر دەستهەلاتا ئیسلامی ژیاین.

هەروەسا دبێژیت: موسلمان ل بەلجیکا ژ بهێزترین رەگـەزانن و خـودان موکمترین باوەرینە، و پتریا هـەمیان کاردکـەن بـۆ پاراسـتنا موسـلمانێن مشەخت بووینە ئەوروپا.

وائل، ئیـسلام ب رێکا بازرگـانێن راسـتگۆ و ب رێکا تێکـەلیا موسـلمانان دگەل نەموسلمانان ژ خەلکێ وان وەلاتان بەلاڤبوو.

و یا دیارە ئەڤ وەلاتە ب رێکا لەشکەری نەهاتینە ڤەکرن.

بەلێ هندەك وەلات یێن هەین ب رێکا لەشـکەری هاتینـە ڤـەکرن، و موسـلمانا چـەرخێن درێـژ دەسـتهەلات لێ کریـە، و دویفـدا ژێ دەرکەفتینە، و خەلکێ وان مایە سەر دینێ خۆ.

موسلمانان خورتی ل وان نەکر کو دینێ خۆ بهێلن.

بۆ نموونە.. وەلاتێ ئەندەلوس، موسلمانان ڤەکر، و نێزیکی هەشت چەرخان ما ل ژێر دەستهەلاتا موسلمانان، و موسلمان ژێ دەرکەفتن، و خەلکێ وێ ما ل سەر فەلەینیێ.

ڤێجا هندەك وەلاتا ئیسلام لێ بەلاڤبوو، و ب رێکا لەشکەری نەهاتنە ڤەکرن.

و هندەك ب رێکا لەشکەری هاتنە ڤەکرن و ئیسلام لێ بەلاڤ نەبوو[26].

---

[26] (دوزی) سەبارەت شوینوارێن ڤەکرنا عەرەبی بۆ ئەندەلوسێ دبێژیت:

ڤەکرنا عەرەبی ژ هندەك ئالیانڤە ڤەنجی بوو بۆ ئسپانیا. چونکی شۆرەشەکا جڤاکی یا گرنگ لێ پەیداکر، و چەندین تشتێن وی وەلاتی ژێ دنالی ب درێژیا چەندین چەرخان نەهێلان، و دەستهەلاتا (ئەشرافان) و تەخەیێن نایاب ژناف چۆن، هەروەسا ئەڤە ڤەکرنە فاکتەرەك بوو بۆ باشکرنا سەروبەرێ تەخەیا کۆلەدارکری، چونکی ئیسلام ژ فەلەیان پتر دوپاتیێ ل سەر ئازاکرنا کۆلەیان دکەت.

و مامۆستا (لاین پول) دبێژیت: (عەرەبا حوکمەتا قورتوبە پێکئینا ئەڤا بوویە جهێ حنێریێ ل چاخێن ناڤین، بەلێ ل وی دەمی ئەوروۆپا یا بەرزە بوو د ناف تاریاتیێن نەزانینێدا، ڤێجا ژبلی موسلمانان کەسەکێ دی نەبوو مینبەرێن زانست و مەدەنیەتێ دانیت).

و مێژوونڤیسێ ئەمریکی (سکوت) دبێژیت: و دەلیڤە ددا تەڤوادارێ هشك باوەر (الورع المتعصب) رێ و رەسمێن خۆ ئەنجام بدەت، بێی مایتێکرن، و د ئیسلامێدا (ئەحبار) کاروبارێن خۆ دکەن. و ئەو گۆتنێن نڤیسەرێن فەلا ئەوێن خرابترین خرابیا پال ددەنە عەرەبان، ئەو درەو و زێدەگاڤینە. ل (دولة الاسلام في الأندلس للأستاذ محمد عنان) بپ63 بزڤرە.

و ئـەڤ چـەندە دوپـات دكـەت كـو ڤـەكرنا ئیـسلامی تـشتەكە و بەلاڤبوونا ئیسلامێ تشتەكێ دیە.
و خودانێ پەرتوكا (قصة الحضارة)[27] بەحسێ هنـدەك فاكتـەران كریە ئەوێن بووینە هاریكار بۆ بەلاڤبوونا ئیسلامێ ل وان وەلاتـێن ڤەكرین.
نڤیـسەر ل دۆر لێبۆرینـا ئیـسلامێ ژ زەلام و دویكـەتیێن دینـێ مەسیحی دبێژیت:
(بطارقـة) مانـە ل سـەر كورسـیكێن خـۆ ل (ئەنتاكیـە)، و (بـەیت ئەلمەقدس) و (ئسكەندەریە)، ب خێرا لێبۆرینا موسلمانان.
و دبێژیت: بەلێ موسلمان ژ مەسیحیان ـ خودانێن وەلاتی ـ تـەمامتر بوون.
موسلمانان سۆزێن خـۆ پـتر ب جه دئینـان، و پـتر دلۆڤـانی ب وان دبـر ئـەوێن دشـیانێ، و د مێژوویێـدا گەلـەك كـێم كـارێن هۆڤانـە ئەنجام داینە بەرامبەر وان كارێن هۆڤانە ئەوێن مەسیحیان ئـەنجام داین دەمێ (بەیت ئەلمەقدس) سالا (1109 ز) ستاندی[28].
و سـەبارەت سیـستەمێ دادوەریـێ د ئیـسلامێدا ل وەلاتـێن ڤـەكری، كو ئەڤە ئێك ژ ئەگەرێن زوی بەلاڤبوونا ئیسلامێیە. دبێژیت:

---

[27] قصة الحضارة ج14 ص363.
[28] قصة الحضارة ج13 ص280.

یاسایا مەسیحی رێکا (الحكم الالهي) ب ئاگری یان ب ئاڤێ ب کار دئینا. بەلێ شەریعەتێ ئیسلامێ کۆمەکا بنەماییێن یاسایی یێن پێشکەفتی دانایینە، دادوەرێن رەوشەنبیر ژ موسلمانان رادبن ب بجهئینانا وان[29].

---

[29] سیماییێن دادوەریا ئیسلامی:

1. دانانا دادوەران، و جوداکرنا دەستهەلاتا وان ژ دەستهەلاتدارێ گشتی.
2. زێدەباری دادوەریێ ویلایەتا راکرنا زورداریان (ولاية رفع المظالم) ژی دامەزراند. عمر وأصول السياسة ص346.
3. دانانا دادوەریێ د سەر دەستهەلاتا میرارا، ئەو زێرەڤانیا میرا دکەن و میر دچنە دەف وان بۆ حوکمان، حەتا ئەگەر کێشەیەك دژی خەلیفەی ژی هاتە بلندکرن ژ دەستهەلاتا دادوەرییێیە حوکمی ل سەر بکەت. الدولة القانونية للاستاذ منير البياتي ص404.
4. دەستوورەك بۆ دادوەریێ دانا، و ناما عومەرێ کوڕێ خەتابی ئەوا بۆ ئەبو مووسایێ ئەشعەری هنارتی دئێە هەژمارتن وەك دەستوور بۆ دادوەریا ئیسلامی. ابن خلدون في المقدمة ص225.
5. ئیسلامێ دەستهەلاتەکا دادوەری دانایە بۆ زێرەڤانیا دادوەریێ ب خۆ، ڤێجا ژ مافێ ڤێ دەستهەلاتێیە ئەو حوکمێن دادوەریێ ژ کار بێخیت، ئەگەر هەڤدژ بوون دگەل قورئانێ و سوننەتێ. القضاء في الاسلام للدكتور سلام مدكور ص22.

و مامۆستا (مونیر ئەلبەیاتی) دەمانێن دەستپاکیا دادوەریا ئیسلامی د پەرتوکا خۆدا ل بپ441 بەحس کرینە، و د (6) خالاندا بەرچاڤکرینە.

سەربەخۆییا دادوەریێ، شەنگستەیێن ژێگرتنا دادوەری، و شەنگستەیێن یاسایی یێن نەگوهۆڕ، و پاراستنا دادوەری ژ لادانێ ئەگەر ژ ئەگەرەکێ شەرعی نەبیت. (الدولة القانونية للدكتور منير البياتي).

وائل: رامانا رێکا (الحکم الالهي) چیە؟

شێخ: گونەهبار ـ گرێدای ـ دهاڤێتە د ئاڤێدا، یان د ئاگریدا.

ڤێجا ئەگەر خەندقیبا یان سۆتبا دا بێژن ئەو ستەمکارە.

و ئەگەر قورتال ببا دا بێژن: ئەو ستەملێکریە.

بەلێ دەمێ ئیسلامێ ـ ئەڤ وەلاتە ڤەکرین ـ شەنگستەیێن یاسایی یێن نەگوهۆڕ بۆ دادپەروەریێ د دەستهەلاتێدا ل ناف مرۆڤاندا ب جه ئینان. (قصة الحضارة) للاستاذ وول ديورانت ج13 ص283.

نەجیب: نوکە مە زانی جوداهی د ناڤبەرا ڤەکرنێن ئیسلامی، و بەلاڤبوونا ئیسلامێدا چیە.

و مە ئەو فاکتەر زانین ئەوێن بووینە هاریکار بۆ بەلاڤبوونا ئیسلامێ، ڤێجا چ گرێدای گازیا ئیسلامی بن، یان ژی گرێدای رەوشتێن موسلمانان بن.

شێخ: نەجیب، ئەم دشێین ب تشتەکی ب تنێ بەرسڤا رۆژهەلاتناسان بدەین، د ڤێ کێشەیا دادپەروەردا.

نەجیب: ئەو چیە شێخێ رێزدار؟

ئەم دزانین خەلکێ مەکەهێ دژاتیا ئیسلامێ کر.

بەلێ مەدینێ دەرگەهێن خۆ بۆ ڤەکرن.

ئەرێ چێدبیت بێتە گۆتن: ئیسلام ل مەدینێ ب شیری بەلاڤبوویە د ناف خەلکێ وێدا؟!

نەجیب: نەخێر.. ئەو بەر ب گازیێڤە هاتن دەمێ مەزناتیا وێ زانی.

وائل: بەلێ.. بۆچی خودێ وەسا حەزکر خەلکێ مەکەهێ دژمنیا ئیسلامێ بکەن، و ئەو نێزیکترین کەسن بۆ پێغەمبەری و سەربلندیا پێغەمبەری بۆ وان ناڤ و دەنگە؟

شێخ: وائل، من گوه ل ئاخفتنەکا جوان یا شێخ (محمد متولي الشعراوي) بوویە ل دۆر ڤێ چەندێ دبێژیت:

ئەگەر خەلکێ مەکەهێ بەری هەمیان باوەری ئینابا... دا نەیارێن ئیسلامێ بێژن: دەمارگیریا وان بۆ موحەممەدی ﷺ وەل وان کر باوەرییێ ب موحەممەدی بینن.

بەلێ دژمناتیا وان بۆ پێغەمبەری، و سەرئێخستنا خەلکێ مەدینێ بۆ وی وەکر هەمی بێژن: باوەری ب موحەممەدی ﷺ ئەو بوو دەمارگیری بۆ موحەممەدی ﷺ پەیداکری.

نەجیب: الله ـ الله ـ الله.

ئەڤە ئاخفتنەکا مەزنە...

وائل: شێخێ رێزدار:

نەجیب: خۆ بگرە وائل... ئەم یێن ل ناف بیستانی.. دڤێت بەری هەمی تشتا هندەك فێقی بخوین... دویفدا خۆشیێ ب سوحبەتا شێخی ببەین...

شێخ: ئەز حەز دکەم بۆ مە چایەکا سەر پەلا چێکەن، ئەو خۆشترە، بەلێ.. کا هیشام؟

نەجیب: هیشام یێ ل سەر ئاڤێ ماسیا دگریت.

هەمی روینشتن فێقی خوارن. ب کەیف و خۆشی، و شێخ زڤڕی دەف گەنجا، و پسیار و بەرسڤا دەستپێکر.

شێخ: وائل، چ هێز نوکە هەیە ل سەر ئەردی بشێت ل سەر موسلمانان فەرز بکەت پێگرییێ ب دینێ خۆ بکەن؟

وائل: چو تشت نینە ژبلی حەژێکرنا موسلمانان بۆ ئیسلامێ.

شێخ: سەیرتر ژ ڤێ ئەوە.

ئەو خاچ هەلگرێن ب سەر وەلاتێن موسلماناندا گرتی، پتریا وان موسلمان بوون، و هندەك ژ وان ژ شەڕی زڤڕین پشتی بۆ وان خرشاتیا وان هاندەران دیار بووی ئەوێن پێخەمەت وان هاتینە شەڕی.

و سیمایێن ئیسلامێ د نەفسێن واندا گەشەکر، ڤێجا ڤەگوهاستە وەلاتێن خۆ، و د ئەنجامدا هزرا (چاکسازیا دینی) ل سەر دەستێ (مارتن لوثر)ی ل ئەورۆپا پەیدابوو[30].

هیشامی کۆمەکا ماسیا ئینان، دەیکا وی ب گرنژینڤە پێشوازیا وی کر، و داخوازا خۆشکرنا ئاگری کر ژبۆ قەلاندنا ماسی، و خوارنا زادی.

شێخ: وائل تە سەرداگرتنا تەتارا بۆ وەلاتێن ئیسلامێ یا خواندی؟

وائل: وان شارستانی ژناڤبر، و هەمی تشت پویچ کرن، و پەرتوك سۆتن، و خیلافەت ل بەغدا ئێخست.

شێخ: ئەڤە دورستە. و من د پەرتوکا (قصة الحضارة)دا یا خواندی (ئەم چو شارستانیا د مێژوویێ هەمیێدا نانیاسین بەرهنگاری ژ

---

[30] انتشار الاسلام للاستاذ سامي محمود.

نافچۆنا ژ نشكەكێڤە بـبن، وەكى ئەوا موسلمانان دیتى ل سەر دەستێ مەغولا) قصة الحضارة ج13 ص380.

و دگەل ڤێ چەندێ ئیسلام ژ وان ب هێزتر بوو.

ژ وان ب هێزتر بوو ژ لایێ لەشكەریڤە دەمێ ل شەڕێ (عەین جالووت) ب سەر وان كەفتى.

و ژ وان ب هێزتر بوو دەمێ ئەو ب بۆیاغا خۆ بۆیاغكرین، و بەرێ وان دایە دویكەتنا وێ، و باوەرى ئینانێ ب عەقیدا وێ.

وائل: (ب حنێریڤە) مەغول بوونە موسلمان؟!

شێخ: وائل وى تشتێ سەیدا (سامى مەحموود)ى نڤیساى بخوینە:

ئەو مەغولێن بووینە موسلمان شیان میرێن روسیا نەچاركەن كو جزیێ بدەنە وان، و سویند بخۆن كو گوهداریا موسلمانان بكەن.

و (تەیموورلەنگ) شیا پشتى هینگێ شەنگستەیێن دەستهەلاتا ئیسلامى ل باشوورێ رووسیا و ئاسیا ناڤین و دەوروبەرێن دەریایا قەزوین بچەسپینیت.

و (سەمەرقەند) ل چەرخێ پازدێ زاینى بوو پایتەختێ ئمبراتۆریەتەكا ئیسلامى یا مەزن. انتشار الاسلام سامي محمود.

وائل.. ئیسلام ژ هەمى تشتان ب هێزترە، حەتا ژ مەغوولان ژى ئەڤێن جیهانێ ژ وان خرابتر نەنیاسین.

ئیسلامێ ئەو بەرهەڤكرن.

و كرنە سەرباز بۆ خزمەتكرنا خۆ.

وائـل: ب سـوحبەتا خـۆ تـە ئـەو هـەمی تـشتێن د دلێ منـدا چارەسەرکرن.

و ئەز ژبیر ناکەم کو تە بەرێ من دایە خودێ.

و تە بێ گوننەهیا دەیکا من سەلماند. ئەوا من د ژیانـا خۆدا کـەرب ژێ ڤەدبوون..[31].

خودێ خێرا تە بنڤیسیت شێخ عارف.

ب خاترا تە حەتا دیدارەکا دی ئەگەر ئەم ماینە ساخ...

وائل چۆ دەستێ شێخی و چاڤێن وی تژی رۆندك بوون.

و بەر ب رێکا بـاژێڕی کەفتـە رێ، و شـێخی ژی خـۆ بەرهـەڤکر بـۆ دەرکـەفتنێ ژ گونـدی، و خـاترا خـۆ ژ قوتـابیێ خـۆ (نـەجیب)ی و گەنجێن دی یێن گوندی خواست.

سوپاس بۆ خودێ ئەوێ قەنجی داین، و ئوممەت پاراستی، و حـەتا جارەکـا دی دگەهینـە ئێـك ل دەمـەکێ نێزیـك ـ ئەگـەر خـودێ حەزکەت ـ دگەل شێخ عارفی و پشکا دووێ ژ:

کوڕێ من ئەڤەیە پێغەمبەرێ تە

دگەل سلاڤێن نڤیسەری

---

(31) چیرۆك ب تەمامی یا د پـەرتوکا (هذه عقیـدتك یـا ولـدي)دا ب نـاڤێ (دیـدارا دویماهیێ)..